

Тема:

**Підсумки
засідання
ВКДКА
27-28 вересня
2016 року**

с. 3

**Адвокатура
не йде
в наступ —
вона захищає**

с. 5

**Аналітичний
огляд
окремих справ,
розглянутих
ЄСПЛ протягом
вересня-жовтня
2016 року**

с. 28

**Огляд рішень
Верховного
Суду України**

с. 38

Адвокатська діяльність

Підсумки засідання ВКДКА 27 — 28 вересня 2016 року..... 3

А. Чебаненко

Адвокатура не йде в наступ — вона захищає 5

Цікава тема

В. Піцикевич

Докази надсилання копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги і доданих до неї документів 9

Цивільні справи

А. Сітніков

Проблемні питання правового регулювання встановлення тимчасових споруд для здійснення підприємницької діяльності та малих архітектурних форм..... 20

О. Несінов

Повернення стягувачу виконавчого листа: поради щодо оскарження дій органів виконавчої служби 24

Практика ЄСПЛ

О. Дроздов, О. Дроздова

Аналітичний огляд окремих справ, розглянутих ЄСПЛ протягом вересня — жовтня 2016 року 28

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Дроздов О. М.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Беляєв О. А.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Дмитрієва О. Л.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури України

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво
серія КВ № 20370-10170 Р
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04071, м. Київ, вул. Ярославська, 6,
поверх 5

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Партнер НААУ

Судова практика

Огляд судової практики Верховного Суду
України..... 39

Історія адвокатури

І. Василик
Сторінки історії адвокатури Хмельниччини 49

Д. Серета
Яків Батюк — єдиний сліпий солдат світу..... 51

Майстер-клас

О. Зімовін
Ділове спілкування телефоном..... 58

Зразки документів

Заява про відновлення втраченого судового
провадження..... 62

Заява про видачу виконавчого листа 63

Заява про скасування пені та штрафних
санкцій..... 64

Головний редактор
Ізовітова Л. П.

Шеф-редактор
Козіна В. В.

Редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Корчемака К. М.

Відповідальний випускаючий
Петрищева А. Ю.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «Видавничий будинок
«Фактор»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76
e-mail: mskovtyn@gmail.com
www.id.factor.ua

Віддруковано
згідно з наданим
оригінал-макетом
у друкарні «Фактор-Друк»,
вул. Саратовська, 51,
м. Харків, 61030, Україна
тел.: (057) 717-53-55

Номер замовлення
8952

Загальний тираж видання
4408 екз.

Передплатний індекс: 86385

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
14.11.2016 р.

© ТОВ «Видавничий будинок «Фактор»,
2016.

Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який спосіб
творів (окремих частин творів),
розміщених у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», допускається лише
за дозволом Національної асоціації
адвокатів України. При відтворенні
матеріалів, що містяться у бюлетені
«Вісник Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма) автора
твору обов'язкові.

ПІДСУМКИ ЗАСІДАННЯ ВКДКА 27 — 28 ВЕРЕСНЯ 2016 РОКУ

Підготовлено Секретаріатом ВКДКА

27 — 28 вересня 2016 року у місті Києві відбулося дводенне засідання Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури¹. На засіданні комісії був присутній 21 член ВКДКА. Всього на засідання з'явилися сторони за 9 скаргами.

Протягом дводенного засідання за результатом розгляду 27 скарг на рішення, дії та бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури² регіонів членами комісії було прийнято: 13 рішень — про залишення скарг без задоволення, а рішень КДКА — без змін; 2 рішення — про скасування рішення КДКА та ухвалення нового рішення; 1 рішення прийнято за скаргами на дії та бездіяльність КДКА регіону; 1 постанова — про закриття провадження, а також 4 протокольних рішення.

Розгляд 6 скарг було відкладено.

Діяльність ВКДКА під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність КДКА регіону чітко регламентована Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»³, Положенням про ВКДКА та Регламентом ВКДКА⁴.

Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 52 Закону ВКДКА є колегіальним органом, завданням якого є **розгляд скарг** на рішення, дії чи бездіяльність КДКА регіону. При цьому в силу положень п. 4 ч. 5 ст. 50 Закону КДКА регіону наділені повноваженнями щодо здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвокатів.

Відтак діючим законодавством України передбачено, що ВКДКА в системі органів адвокатського самоврядування є апеляційним органом, який розглядає скарги на рішення КДКА регіону в межах матеріалів конкретного дисциплінарного провадження. За результатами розгляду такої скарги ВКДКА в межах повноважень, передбачених ч. 5 ст. 52 Закону, приймає відповідне рішення.

Так, відповідно до ч. 5 ст. 52 Закону ВКДКА має право, зокрема, скасувати рішення КДКА регіону та ухвалити нове рішення.

Зазначеним вище правом ВКДКА користується серед іншого тоді, коли дисциплінарною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури⁵ регіону приймаються рішення про відмову у порушенні дисциплінарної справи, хоча скарга до КДКА регіону містить відомості щодо поведінки адвоката, які можуть бути підставою для дисциплінарної відповідальності.

Так, за результатами розгляду скарги П. на рішення ДП КДКА Дніпропетровської області від 30.04.16 р. про відмову у порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката К. рішенням ВКДКА було скасовано рішення ДП КДКА Дніпропетровської області та ухвалено нове рішення про порушення дисциплінарної справи відносно адвоката К.

Основною підставою прийняття такого рішення стала наявність в діях адвоката К. ознак вчинення дисциплінарного проступку, що потребує відповідної більш ретельної перевірки вже на наступній стадії дисциплінарного провадження, а саме на стадії розгляду дисциплінарної справи по суті.

Рішенням ВКДКА скаргу Ж. було задоволено частково, а саме: рішення ДП КДКА Полтавської області від 21.04.16 р. про відмову у порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката Д. скасовано, а матеріали перевірки направлено до КДКА Полтавської

¹ Далі за текстом — ВКДКА.

² Далі за текстом — КДКА.

³ Далі за текстом — Закон про адвокатуру, Закон.

⁴ Далі за текстом — Регламент ВКДКА.

⁵ Далі за текстом — ДП КДКА.

області на стадію проведення перевірки відомостей про дисциплінарний проступок.

Таке рішення ВКДКА вмотивоване, серед іншого, неналежно проведеною перевіркою з боку ДП КДКА Полтавської області.

Отже, ВКДКА як апеляційний орган в межах конкретного дисциплінарного провадження за результатами розгляду скарги на рішення КДКА регіону про відмову в порушенні дисциплінарної справи або про порушення дисциплінарної справи **наділена повноваженнями** приймати одне з рішень, передбачених ч. 5 ст. 52 Закону та з урахуванням положень ст. 37 цього Закону, зокрема щодо скасування такого рішення КДКА регіону з ухваленням нового рішення або про направлення справи для нового розгляду до відповідної КДКА та зобов'язання КДКА вчинити певні дії.

Також ВКДКА у засіданні була прийнята одна постановою про закриття провадження у дисциплінарній справі, яка вмотивована наступним.

Так, згідно з п. 3.49 Регламенту ВКДКА у разі оскарження одного і того ж рішення КДКА до ВКДКА та до суду остання виносить постанову про закриття провадження виходячи із принципу правової визначеності, встановленого для оскаржень рішень КДКА Законом про адвокатуру.

При цьому відповідно до ч. 1 ст. 57 Закону про адвокатуру Рішення з'їзду адвокатів України та Ради

адвокатів України є обов'язковими до виконання всіма адвокатами.

Так, рішенням КДКА Харківської області від 15.03.16 р. було відмовлено в порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката А. за скаргою Г.

Згідно з ч. 3 ст. 39 Закону рішення про порушення дисциплінарної справи або про відмову в порушенні дисциплінарної справи може бути оскаржено протягом тридцяти днів з дня його прийняття до ВКДКА або до суду.

Скориставшись зазначеним правом та не погоджуючись із вказаним рішенням КДКА регіону, скаржник Г. оскаржив його до ВКДКА.

Разом з тим зазначене рішення КДКА регіону від 15.03.16 р. про відмову в порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката А. було одночасно оскаржено і в судовому порядку. До ВКДКА було надано копію ухвали Харківського окружного адміністративного суду у справі за позовом до КДКА Харківської області про скасування цього рішення.

З урахуванням цього шляхом голосування, керуючись п. 3.49 Регламенту ВКДКА, виходячи із принципу правової визначеності ВКДКА було прийнято постанову, якою закрито провадження у ВКДКА у справі за скаргою Г. на рішення ДП КДКА Харківської області від 15.03.16 р. про відмову в порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката А.

АДВОКАТУРА НЕ ЙДЕ В НАСТУП — ВОНА ЗАХИЩАЄ

Андрій Чебаненко, адвокат, член дисциплінарної палати
Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області

Від редакції. Пропонуємо вашій увазі статтю постійного автора Вісника НААУ адвоката Андрія Чебаненка, яка у скороченому вигляді була опублікована у газеті «Голос України» від 12.10.16 р. № 194-195.

15 вересня поточного року в № 175 газети «Голос України» було опубліковано статтю автора Наталії Гелетко під досить тенденційною назвою «Тотальное наступление адвокатуры».

У своїй статті автор Наталія Гелетко, посилаючись на Закон України від 02.06.16 р. № 1401 «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», виражає стурбованість тим, що згідно з цим Законом з 30 вересня поточного року представництво громадян та юридичних осіб у судах здійснюватиметься виключно адвокатами, унаслідок чого для більшості громадян України такий вид правової допомоги може виявитися недоступним через високу вартість оплати послуг адвоката.

Визначаючи зазначені положення з цього Закону як поспішний крок законодавця в здійсненні судової реформи, автор статті пропонує як альтернативу зберегти інститут представництва громадян та юридичних осіб, що фактично діє в Україні, у судах приватно-практикуючими юристами, які, за висловом автора статті, «є практиками і знають певні сфери набагато краще за деяких адвокатів».

Посилаючись на одну з тез письменника Пітера Мейла, автор статті намагається подати читачам чинну систему адвокатури України як деяке адво-

катське плем'я, що володіє не тільки властивим йому «прагненням одержати від ситуації все можливе», а й інстинктом «зідрати з клієнта все до останньої нитки».

Цитуючи окремі положення Рішення Конституційного Суду України¹ від 16.11.2000 р. у справі № 13-рп/2000, більш відоме як рішення у справі громадянина Солдатова, відповідно до якого були визнані неконституційними ч. 1 ст. 44 Кримінально-процесуального кодексу України 1961 року, що наразі втратив чинність, і ч. 1 ст. 268 наразі чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення, що не передбачали допуску як захисника підозрюваного, обвинуваченого, підсудного у кримінальних справах, а також особи, яка притягується до адміністративної відповідальності у справах про адміністративні правопорушення, разом з адвокатами інших фахівців у галузі права, які згідно із законом² (могли надавати правову допомогу особисто або за дорученням юридичної особи, — автор статті Н. Гелетко дивується: «чому тепер все і практично в усіх справах зводиться до адвокатів?»).

Бачачи відверту, м'яко кажучи, некомпетентність автора статті Н. Гелетко як у питаннях судової реформи взагалі, так і в питаннях адвокатури зокрема, автор у порядку дискусії підготував цю статтю, надіславши

¹ Далі за текстом — КСУ.

² Курсив виділений мною. — Прим. авт.

її до редакції газети «Голос України» для подальшого опублікування.

Проте 12 жовтня поточного року ця стаття була опублікована в газеті «Голос України» у досить скороченому варіанті, а тому, викладаючи її повний варіант на сторінках Вісника, автор запрошує колег висловитися щодо обговорюваних питань.

Як відомо, 29.06.16 р. в № 118 газети «Голос України» було опубліковано Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.16 р. № 1401, що набув чинності, за винятком ч. 6 ст. 124 Конституції України, 30.09.16 р.

Згідно з п. 11 розд. XV Перехідних положень цього Закону представництво інтересів фізичних та юридичних осіб у судах виключно адвокатами здійснюється не з 30 вересня поточного року, як стверджує автор статті Н. Гелетко, а протягом таких строків: у Верховному Суді України та в судах касаційної інстанції — з 01 січня 2017 р., у судах апеляційної інстанції — з 01 січня 2018 р., в судах першої інстанції — з 01 січня 2019 р., а представництво інтересів органів державної влади та місцевого самоврядування — тільки з 01 січня 2020 р.

Більше того, абз. 3 п. 11 розд. XV Перехідних положень передбачено, що представництво в судах громадян та юридичних осіб іншими особами, у тому числі й приватнопрактикуючими юристами, продовжує здійснюватися ними до моменту прийняття судом у справі остаточного рішення, що будь-якому оскарженню не підлягає.

Передбачивши в Перехідних положеннях поетапне здійснення адвокатами представництва в судах інтересів фізичних, юридичних осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування, законодавець тим самим надав можливість приватнопрактикуючим юристам не тільки закінчити розпочаті за їх участю справи, а й визначитися в подальшому виборі професійного шляху.

Якщо ж більшість приватнопрактикуючих юристів дійсно є, за твердженнями автора статті Н. Гелетко, «практиками і знають певні сфери набагато краще за деяких адвокатів», то, мабуть, що за наявності такого практичного досвіду та знань їм не становитиме труднощів скласти кваліфікаційні іспити в кваліфікаційній палаті кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури відповідного регіону, пройти шестимісячне стажування під керівництвом індивідуально практикуючого адвоката або в адвокатському об'єднанні з числа визначених рішенням Ради адвокатів відповідного

регіону, після успішного закінчення якого прийняти Присягу адвоката України перед Радою адвокатів відповідного регіону та отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Цілком зрозуміло: реформа судової системи, що проводиться у країні, неможлива без одночасного проведення реформи суміжних інститутів, що є сторонами судового процесу, тобто сторони державного звинувачення — прокуратури та сторони захисту — адвокатури.

Говорячи про місце і роль приватнопрактикуючих юристів у проведенні судової реформи з одночасною реформою її суміжних інститутів — прокуратури та адвокатури, доречно навести відомий латинський вислів *Tertia non datur*, тобто «третього не дано».

Ми знаємо, що наразі адвокатура України налічує у своєму складі більш ніж 35 тис. адвокатів, об'єднаних в єдину професійну недержавну незалежну організацію — Національну асоціацію адвокатів України, яка є членом Ради Адвокатур Європи та інших міжнародних адвокатських співтовариств, одним з яких є ІВА—Американська Асоціація Юристів.

Тому спроба автора статті Н. Гелетко представити читачам систему адвокатури України як деяке адвокатське плем'я, що володіє не тільки властивим йому «*прагненням одержання від ситуації всього можливого*», але й інстинктом «*зідрати з клієнта все до останньої нитки*», виглядає щонайменше образливою і недопустимою.

У період з листопада 2013 року по лютий 2014 року народ України зробив остаточний вибір на користь європейського шляху розвитку шляхом членства в Європейському Співтоваристві, за що заплатили своєю кров'ю та самим життям чимало українських патріотів під час Революції гідності.

Адже в більшості країн Європейського Співтовариства, членом якого прагне стати Україна, здійснення захисту та представництва громадян, юридичних осіб, органів державної влади, місцевого самоврядування в судах виключно адвокатами, об'єднаними в національні асоціації, гільдії, палати, спілки та інші незалежні професійні співтовариства, є усталеною нормою суспільних відносин.

Зі змісту Рішення КСУ від 16.11.2000 р. у справі № 13-рп/2000, що більш відоме як рішення у справі громадянина Солдатова, на яке посилається автор статті Н. Гелетко, вбачається таке.

Характеризуючи правовий статус суб'єктів надання правової допомоги, КСУ відповідно до ч. 2 ст. 59 Конституції України визначив адвокатуру України як спеціально уповноважений недержавний професійний правозахисний інститут, однією з функцій якого є захист особи від звинувачення та надання іншої правової допомоги в судах та інших державних органах.

Роз'яснюючи положення ч. 1 ст. 59 Конституції України про те, що «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» в аспекті конституційного звернення громадянина Солдатова, КСУ дійшов висновку про те, що «це слід розуміти як конституційне право підозрюваного, обвинуваченого, підсудного при захисті від звинувачення та особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, з метою надання правової допомоги обирати захисником своїх прав особу, яка є фахівцем у галузі права, яка згідно із законом має право на надання правової допомоги особисто або за дорученням юридичної особи».

Постановляючи це Рішення, КСУ звернув увагу на те, що надавати правову допомогу у кримінальних справах та у справах про адміністративні правопорушення може не будь-який приватнопрактикуючий юрист, а тільки той фахівець у галузі права, який може це робити тільки на підставі спеціального закону.

На думку автора цих рядків, такими спеціальними законами є Закон України «Про адвокатуру» від 19.12.92 р. № 2887, що наразі втратив чинність, і чинний Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.12 р. № 5076.

Ці закони передбачають не тільки організацію та діяльність адвокатури, але й визначають права, обов'язки, відповідальність адвокатів, у тому числі й за неналежне надання правової допомоги.

Відповідаючи на поставлене автором статті Н. Гелетко запитання («А які захисники в судах потрібні сьогодні громадянам незалежної України?»), слід зазначити, що в період з 16.11.2000 р. і дотепер Верховною Радою України будь-якого спеціального закону, що регулює права, обов'язки, відповідальність приватнопрактикуючих юристів при наданні ними правової допомоги громадянам та юридичним особам, не прийнято.

Тому, як ми знаємо, приватнопрактикуючі юристи, на відміну від адвокатів, ніякої відповідальності перед клієнтом за неналежне надання правової допомоги, у тому числі й за неналежне представництво в судах, не несуть.

Звернувшись до недавньої історії нашої держави, слід пригадати про те, що відсутність спеціального закону зовсім не перешкодила воістину тотальному наступу в період з кінця 2000 року і по 2004 рік на органи досудового слідства і до судів України приватнопрактикуючих юристів з метою захисту підозрюваних, обвинувачених, підсудних у кримінальних справах та правопорушників у справах про адміністративні правопорушення.

Характерно, що у складі так званих новоявлених захисників нерідко опинилися особи з підробленими дипломами про вищу юридичну освіту і раніше судимі, «правозахисна діяльність» яких була швидше фікцією, ніж захистом.

Вживаючи у зв'язку з ситуацією, що склалася, необхідні заходи реагування, Верховний Суд України 24.10.03 р. прийняв постанову Пленуму «Про застосування законодавства, що забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві» № 8, в якій зазначив таке: «При вирішенні питання про наявність у фахівців у галузі права повноважень на здійснення захисту у кримінальній справі слід також з'ясовувати, яким саме законом їм дано право брати участь у кримінальному судочинстві як захисники. Визнати правильною практику тих судів, які за відсутності спеціального закону не допускають таких фахівців для здійснення захисту у кримінальних справах».

Адже сьогодні наразі чинним Кримінальним процесуальним кодексом України визначено, що захист інтересів підозрюваного, обвинуваченого, захист інтересів особи, щодо якої підлягають застосуванню спеціальні заходи медичного або виховного характеру, особи, щодо якої вирішується питання про екстрадицію, а також представництво інтересів фізичних осіб з числа потерпілих, цивільних позивачів і цивільних відповідачів може здійснювати тільки адвокат.

Опонуючи аргументам автора статті Н. Гелетко і народного депутата України Ю. Левченка в інтерв'ю телеканалу «12 Україна» про те, що з 30 вересня поточного року внаслідок представництва громадян та юридичних осіб у судах виключно адвокатами більшість громадян України не зможуть отримати такий вид правової допомоги через високу вартість оплати послуг адвоката, необхідно зазначити таке.

Як відомо, 02.06.11 р. було ухвалено Закон України «Про безоплатну правову допомогу» № 3460, що був уведений у дію з 01.01.13 р.

Згідно з п. 3 Прикінцевих і перехідних положень цього Закону з 01.01.13 р. передбачено надання адвокатами за рахунок коштів державного бюджету через регіональні центри безоплатної вторинної правової допомоги особам у справах про адміністративні правопорушення, у кримінальних справах, щодо яких застосовувалося адміністративне затримання, адміністративний арешт, затриманим у порядку кримінального процесуального законодавства, особам, щодо яких вжито запобіжний захід у вигляді утримання під вартою.

Більше того, відповідно до п. 6 Прикінцевих і перехідних положень цього ж Закону з 01.07.15 р. передбачено надання адвокатами за рахунок коштів державного бюджету через систему територіально наближених до місця проживання громадян місцевих центрів вторинної допомоги в адміністративних та цивільних справах.

Що ж до надання адвокатами правової допомоги у вигляді представництва в судах органів державної

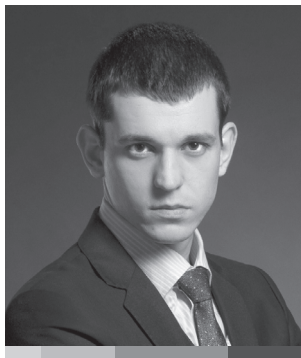
влади та місцевого самоврядування, то автор цих рядків вважає, що такий вид правової допомоги цілком може надаватися адвокатами на основі договорів, що укладаються, за рахунок коштів державного бюджету за централізовано встановленими державою тарифами, аналогічно до тарифів, які існують у системі безоплатної вторинної правової допомоги.

Завершуючи викладення обговорюваних питань, можна сказати про таке.

Адвокатура України жодного тотального наступу не вела, не веде і вести не може, тому що вона виконувала, виконує та виконуватиме конституційну функцію захисту і представництва в судах, органах досудового розслідування, інших органах та організаціях фізичних, юридичних осіб, органів державної влади, місцевого самоврядування в адміністративних, цивільних, господарських, кримінальних справах, а також у справах про адміністративні правопорушення.

ДОКАЗИ НАДСИЛАННЯ КОПІЇ ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ, АПЕЛЯЦІЙНОЇ АБО КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ І ДОДАНИХ ДО НЕЇ ДОКУМЕНТІВ

Володимир Піцкевич, адвокат, к. ю. н.

Для повноцінної реалізації права на судовий захист важливе значення має не лише форма і зміст позовної заяви, апеляційної та касаційної скарги, але і додавання до них необхідних документів. У протилежному випадку для заявника виникнуть негативні наслідки. Так, неподання при зверненні до господарських судів належних доказів надсилання іншій стороні у справі копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги слугуватиме перешкодою у відкритті провадження у справі, а в окремих випадках цей незначний недолік може стати причиною фактичної відмови у доступі до правосуддя та унеможливить розгляд справи по суті. При цьому відповідного роду недолік може виникнути за відсутності помилки чи вини заявника.

ДОКУМЕНТИ, ЩО ДОДАЮТЬСЯ ДО ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ, АПЕЛЯЦІЙНОЇ АБО КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ

Перелік документів, які заявник зобов'язаний додати до позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги, зазначений у процесуальних кодексах. Так, перелік документів, що додаються до позовної заяви, вказаний у ст. 57 Господарського процесуального кодексу України¹, у ст. 119, 120 Цивільного процесуального кодексу України², у ст. 106 Кодексу адміністративного судочинства України³. Щодо переліку документів, які повинні бути додані до апеляційної скарги, то такий перелік зазначений у ст. 94 ГПК, ст. 295 ЦПК, ст. 187 КАС. Перелік документів, які додаються до касаційної скарги, вказаний у ст. 111 ГПК, ст. 326 ЦПК, ст. 213 КАС.

Згідно з ч. 3 ст. 106 КАС до позовної заяви **додаються її копії та копії всіх документів, що приєднуються до неї**, відповідно до кількості **відповідачів і третіх осіб**, крім випадків подання адміністративного позову суб'єктом владних повноважень. Суб'єкт владних

повноважень при поданні адміністративного позову зобов'язаний додати до позовної заяви доказ надіслання рекомендованим листом з повідомленням про вручення **відповідачу і третім особам** копії позовної заяви та доданих до неї документів. Відповідно до ч. 6 ст. 187 та ч. 5 ст. 213 КАС до апеляційної та касаційної скарги додаються її копії відповідно до **кількості осіб, які беруть участь у справі**. До апеляційної скарги додаються також копії доданих до неї письмових матеріалів відповідно до **кількості осіб, які беруть участь у справі**. Разом з тим у ст. 213 КАС не передбачено обов'язок скаржника до касаційної скарги додавати копії доданих до неї письмових матеріалів відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі.

Згідно зі ст. 120 ЦПК позивач повинен додати до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно **до кількості відповідачів і третіх осіб**. Правила цієї статті щодо подання копій документів не поширюються на позови, що виникають з трудових правовідносин, а також про відшкодування

¹ Далі за текстом — ГПК.

² Далі за текстом — ЦПК.

³ Далі за текстом — КАС.

шкоди, завданої внаслідок злочину чи каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. Відповідно до ч. 5 ст. 295 та ч. 5 ст. 326 ЦПК до апеляційної та касаційної скарги додаються копії скарги та доданих до неї матеріалів відповідно **до кількості осіб, які беруть участь у справі.**

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 57 ГПК до позовної заяви **додаються документи, які підтверджують відправлення відповідачеві копії позовної заяви і доданих до неї документів.** Згідно зі ст. 56 ГПК позивач, прокурор зобов'язані при поданні позову надіслати сторонам копії позовної заяви та доданих до неї документів відповідно до кількості відповідачів та третіх осіб листом з описом вкладення. Такий самий обов'язок покладається на позивача у разі залучення господарським судом до участі у справі іншого відповідача, заміни господарським судом неналежного відповідача. Відповідно до ст. 94, 111 ГПК до апеляційної та касаційної скарги додаються докази надсилання копії скарги іншій стороні у справі.

Із наведеного випливає, що спільним у цивільному та адміністративному процесі є обов'язок заявника до позовної заяви додати її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб, крім випадків подання адміністративного позову суб'єктом владних повноважень та випадків, передбачених ч. 2 ст. 120 ЦПК. Однак при поданні апеляційної скарги до неї додаються копії скарги та доданих до неї матеріалів не відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб, а відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі, до складу яких згідно зі ст. 47 КАС та ч. 1 ст. 26 ЦПК, крім відповідача і третіх осіб, належать представники сторін та третіх осіб. Аналогічного роду обов'язок передбачений також при поданні касаційної скарги, проте ст. 213 КАС зобов'язує скаржника до касаційної скарги додавати її копії відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі, не вказуючи на обов'язок додавання копій доданих до касаційної скарги письмових матеріалів відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі.

Відмінним у цивільному та адміністративному процесі із господарським процесом є те, що у цивільному та адміністративному процесі заявник (за винятком суб'єкта владних повноважень) додає до позовної за-

яви, апеляційної та касаційної скарги її копії для іншої сторони у справі. Водночас у господарському процесі заявник самостійно зобов'язаний відправити іншій стороні у справі копії позовної заяви, апеляційної та касаційної скарги і додати до них документи, що підтверджують таке відправлення.

НАСЛІДКИ НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКУ ЩОДО ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ДОДАЮТЬСЯ ДО ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ, АПЕЛЯЦІЙНОЇ АБО КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ

У випадку невиконання обов'язку щодо додавання до позовної заяви її копій та копій доданих до неї документів суддя у цивільному та адміністративному процесі відповідно до ст. 121 ЦПК та ст. 108 КАС **залишає заяву без руху**, про що повідомляє позивача і надає йому строк для усунення недоліків. Якщо позивач усунув недоліки позовної заяви у строк, установлений судом, вона вважається поданою у день первинного її подання. Інакше заява вважається неподаною і повертається позивачеві. Аналогічного роду дії будуть вчинені загальними та адміністративними судами апеляційної і касаційної інстанцій, що впливає зі ст. 297, 328 ЦПК, ст. 189, 214 КАС.

Однак у випадку невиконання обов'язку щодо додавання до позовної заяви доказів надсилання її копій і доданих до неї документів іншій стороні суддя у господарському процесі відповідно до ч. 6 ст. 63 ГПК **повертає позовну заяву і додані до неї документи без розгляду.** Аналогічного роду дії будуть вчинені господарськими судами апеляційної та касаційної інстанцій відповідно до ст. 97, 111³ ГПК. Звідси випливає, що вага помилки, здійсненої заявником у цивільному або адміністративному процесі щодо документів, які додаються до позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги, не така значна, як у господарському процесі.

Якщо існують недоліки позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги, зокрема, щодо додавання до них копій заяв, скарг та доданих матеріалів, то загальні та адміністративні суди залишають заяву, скаргу без руху і надають строк для усунення недоліків. І лише у випадку, якщо протягом встановленого строку заявник не усуне вказані недоліки, то заява, скарга повертається. Разом з тим, якщо існують недоліки позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги, зокрема, щодо доказів додавання до них документів,

що підтверджують надсилання копії заяви, скарги іншої сторони, то господарський суд одразу повертає заяву, скаргу.

З одного боку для заявника повернення позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги лише створить тимчасові незручності, адже їх повернення не перешкоджає повторному зверненню до суду в загальному порядку після усунення допущеного порушення. Проте з іншого боку, це може створити настільки негативні наслідки, що заява, скарга по суті не розглядатиметься судом і заявник, скаржник внаслідок незначного недоліку, допущеного при первинному поданні заяви, апеляційної або касаційної скарги, позбавиться можливості захистити порушене право у суді.

При поверненні позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги особа вправі повторно звернутись до суду, але в цьому випадку важливе значення мають строки звернення. **Як правило, за такої ситуації, у випадку повернення заяви чи скарги, встановлені законодавчі строки звернення до суду пропущені.** Для того щоб їх поновити, необхідно при повторному зверненні із заявою, скаргою обґрунтувати поважність причин пропуску встановленого строку.

Суд може визнати причину пропуску встановленого законом процесуального строку поважною та відновити пропущений строк, а може і відмовити. Якщо суд не визнає причину пропуску встановленого законом процесуального строку на звернення до суду поважною і поверне заяву, скаргу, а заявник не оскаржить ухвали суду про відмову поновити пропущений строк на звернення до суду, або суд відмовить у скасуванні цієї ухвали, то тоді це стане причиною фактичної відмови у доступі до правосуддя та унеможливить розгляд спору, за вирішенням якого особа зверталась до суду.

Так, у справі № 910/1702/15-г⁴, у якій попередні касаційні скарги були повернуті Вищим господарським судом України⁵ на підставі п. 3 ч. 1 ст. 111³ та п. 4 ч. 1 ст. 111³ ГПК, ВГСУ ухвалою від 21.03.16 р. відхилив клопотання заявника про відновлення строку для подання касаційної скарги на рішення суду апеляційної інстанції та повернув касаційну скаргу. Як обґрунтування ВГСУ зазначив, що пропуск процесуального строку

заявником став наслідком систематичного порушення ним норм господарського процесуального права, дотримання яких є обов'язковим для всіх учасників господарського процесу. Відновлення пропущеного процесуального строку є правом суду, яким останній користується виходячи з поважності причин пропуску строку, що в цьому випадку не вбачається за відсутності обставин, які об'єктивно перешкоджали скаржнику реалізувати своє право на подання належним чином оформленої касаційної скарги протягом законодавчо встановленого терміну.

У справі № 918/1629/14⁶, у якій попередні касаційні скарги були повернуті ВГСУ на підставі п. 1 ч. 1 ст. 111³, п. 3 ч. 1 ст. 111³, п. 4 ч. 1 ст. 111³ ГПК, ВГСУ ухвалою від 01.02.16 р. відхилив клопотання заявника про відновлення строку для подання касаційної скарги на рішення суду апеляційної інстанції та повернув касаційну скаргу. Як обґрунтування ВГСУ зазначив: поважними визнаються лише ті обставини, які є об'єктивно непереборними і пов'язані з дійсними істотними труднощами для вчинення процесуальних дій. Із змісту клопотання не вбачається існування жодних перешкод, які б позбавляли заявника можливості подати своєчасно та належно оформлені первісну та у подальшому дві наступні касаційні скарги.

Таким чином, у випадку помилкового (у тому числі у зв'язку із незнанням) ненадання до позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги при первісному поданні у суд **належних** доказів надсилання її копії і доданих до неї документів іншої сторони, господарський суд на підставі п. 6 ч. 1 ст. 63, п. 2 ч. 1 ст. 97, п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК поверне заяву, скаргу. При цьому **така помилка сторони (у випадку відсутності поважних причин) навіть за умови її виправлення при повторному зверненні не розцінюється судами як підстава для поновлення строку на подання позову, скарги і суди повертають такі позови, скарги. Відтак, заявники, допустивши такий незначний недолік, можуть втратити можливість розгляду їхньої справи по суті та захисту їх прав судом.**

Таким чином, додавання до позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги у господарському процесі **належних** доказів надсилання їх копій і доданих

⁴ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56611846>.

⁵ Далі за текстом — ВГСУ.

⁶ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55342373>.

до них документів іншій стороні є важливим питанням, детальнішому аналізу якого приділимо окрему увагу. Однак спочатку з'ясуємо коло осіб, яким необхідно надсилати копії позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги і доданих до неї документів.

КОЛО ОСІБ, ЯКИМ НЕОБХІДНО НАДСИЛАТИ КОПІЇ ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ, АПЕЛЯЦІЙНОЇ, КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ І ДОДАНИХ ДО НЕЇ ДОКУМЕНТІВ

До позовної заяви додаються документи, які підтверджують відправлення **відповідачеві** копії позовної заяви і доданих до неї документів. Позивач, прокурор зобов'язані при поданні позову надіслати **сторонам** копії позовної заяви та доданих до неї документів відповідно до кількості відповідачів та третіх осіб листом з описом вкладення. Такий самий обов'язок покладається на позивача у разі залучення господарським судом до участі у справі іншого відповідача, заміни господарським судом неналежного відповідача (ст. 56, 57 ГПК).

До апеляційної та касаційної скарги додаються докази надсилання копії скарги **іншій стороні у справі**. Особа, яка подає апеляційну або касаційну скаргу, надсилає іншій стороні у справі копію цієї скарги і доданих до неї документів, які у сторони відсутні. Прокурор, який подає апеляційну або касаційну скаргу, надсилає **сторонам по справі** її копію і копії доданих до неї документів, які відсутні у справі (ст. 94, 95, 111, 111¹ ГПК). Відповідно до ч. 1 ст. 21 ГПК **сторонами в судовому процесі є позивач і відповідач**.

Таким чином, виходячи із змісту вищенаведених норм до позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги **заявник у господарському процесі зобов'язаний додати документи, які підтверджують відправлення їх копій та доданих до них документів лише іншій стороні (сторонам) у справі**.

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 63, п. 2 ч. 1 ст. 97, п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК позовна заява, апеляційна або касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом, якщо до позовної заяви або скарги не додано

доказів надіслання її копії іншій стороні (сторонам) у справі. Відтак ненадання до позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги документів, які підтверджують відправлення їх копій та доданих до них документів третій особі, не повинно слугувати підставою для повернення заяви, скарги.

Так, Верховний Суд України⁷ в постанові від 14.02.06 р. у справі № 6/84⁸ зазначив, що посилання ВГСУ як на підставу повернення касаційної скарги на те, що до неї не додано доказів надіслання її копії третій особі, є необґрунтованими, оскільки ст. 111 ГПК не передбачає такої підстави. ВСУ в постанові від 13.05.08 р. у справі № 39/262 (18/326)⁹ зазначив, що згідно зі ст. 111¹ ГПК особа, яка подає касаційну скаргу, надсилає іншій стороні у справі копію цієї скарги і доданих до неї документів, які у сторони відсутні. Таким чином, положення ГПК не містять прямої вказівки щодо необхідності надіслання копії касаційної скарги третій особі, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору. Відтак посилання ВГСУ на невідповідність поданої підприємством касаційної скарги вимогам розд. XII¹ ГПК є безпідставним і не ґрунтується на вимогах процесуального закону.

ВГСУ в постанові від 23.12.15 р. у справі № 910/18304/15¹⁰, дотримуючись наведеної позиції ВСУ, вказав, що висновки апеляційного господарського суду про те, що ненадіслання копії апеляційної скарги третій особі є підставою для повернення останньої згідно з п. 2 ч. 1 ст. 97 ГПК, є помилковими, оскільки відповідно до ст. 21 ГПК сторонами у судовому процесі — позивачами і відповідачами — можуть бути підприємства та організації, зазначені у ст. 1 ГПК. Згідно зі ст. 95 ГПК особа, яка подає апеляційну скаргу, надсилає іншій стороні копію цієї скарги і доданих до неї документів, які у сторони відсутні. Таким чином, положення ГПК не містять прямої вказівки щодо необхідності надіслання копії апеляційної скарги третій особі, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору.

Однак наявна прямо протилежна судова практика. Так, ВГСУ в ухвалі від 16.11.11 р. у справі № 5/176-НМ¹¹ вказав, що касаційна скарга підлягає поверненню че-

⁷ Далі за текстом — ВСУ.

⁸ Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v6_84700-06.

⁹ Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_262700-08.

¹⁰ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54597837>.

¹¹ Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/19216171>.

рез те, що скаржником направлено копію касаційної скарги лише прокурору та позивачам у справі. Докази направлення копій скарги третій особі, яка відповідно до ст. 26, 27 ГПК користується процесуальними правами сторони, не надані.

Більше того, в п. 6¹ постанови Пленуму ВГСУ від 24.10.11 р. № 11 «Про деякі питання практики застосування розділу XII¹ Господарського процесуального кодексу України»¹² зазначено, що треті особи користуються правами і несуть обов'язки сторони у справі (за деякими винятками щодо третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору); прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони (ст. 26, 27, 29 ГПК). Тому якщо до касаційної скарги не додано доказів надіслання її копії третім особам, прокурору, який бере участь у справі, то така касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом (п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК). У п. 4 постанови Пленуму ВГСУ від 17.05.11 р. № 7 «Про деякі питання практики застосування розділу XII Господарського процесуального кодексу України»¹³ міститься норма аналогічного змісту щодо підстави повернення апеляційної скарги.

Враховуючи вищенаведені роз'яснення, ВГСУ в постанові від 23.01.14 р. у справі № 3/2/10¹⁴ зазначив, що посилання скаржника на ту обставину, що положення ГПК не містить прямої вказівки щодо необхідності надіслання копії апеляційної скарги третій особі, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, не приймаються до уваги судом касаційної інстанції за своєю безпідставністю. При цьому ВГСУ у постанові від 18.12.12 р. у справі № 39/5005/3561/2012¹⁵ вказав, якщо до апеляційної скарги не додано доказів надіслання її копії третім особам, прокурору, який бере участь у справі, то така апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається господарським судом (п. 2 ч. 1 ст. 97 ГПК).

Таким чином, незважаючи на постанови ВСУ від 14.02.06 р. у справі № 6/84 та від 13.05.08 р. у справі № 39/262 (18/326), **має місце неоднакове застосування господарськими судами норм процесуального права.** Із зазначених постанов ВСУ та окремих судових

рішень ВГСУ випливає, що ненадіслання заявником копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги третім особам, прокурору, який бере участь у справі, не є підставою для повернення останньої. Водночас протилежний висновок міститься у п. 4 постанови Пленуму ВГСУ № 7, п. 6¹ постанови Пленуму ВГСУ № 11 та в деяких судових рішеннях ВГСУ.

З огляду на вищевикладене випливає, що ВГСУ, здійснюючи застосування та тлумачення п. 2 ч. 1 ст. 97, п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК, неправомірно вийшов за межі правової норми та фактично створив нову норму права, вказавши, що якщо до апеляційної, касаційної скарги не додано доказів надіслання її копії третім особам, прокурору, який бере участь у справі, то така скарга не приймається до розгляду і повертається судом.

НАЛЕЖНІ ДОКАЗИ НАДСИЛАННЯ КОПІЇ ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ, АПЕЛЯЦІЙНОЇ АБО КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ І ДОДАНИХ ДО НЕЇ ДОКУМЕНТІВ

У п. 4 постанови Пленуму ВГСУ № 7 зазначено, що у застосуванні п. 2 ч. 1 ст. 97 ГПК господарському суду необхідно враховувати таке. Розрахунковий документ встановленої форми, що підтверджує надання послуг поштового зв'язку (касовий чек, розрахункова квитанція тощо), може вважатися належним доказом надіслання іншій стороні у справі копії апеляційної скарги і доданих до неї документів. Доданий до апеляційної скарги реєстр поштових відправлень, поданий в оригіналі або в належним чином засвідченій копії, також може вважатися належним доказом надіслання іншій стороні копії скарги; таким доказом може бути й засвідчений належним чином витяг з відповідного реєстру. Відсутність опису вкладення до листа не тягне за собою наслідків у вигляді повернення апеляційної скарги, оскільки законодавством не передбачено обов'язкового оформлення відправником такого опису (за винятком випадків, зазначених у п. 60 Правил надання послуг поштового зв'язку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.09 р. № 270), і у господарського суду відсутні правові підста-

¹² Далі за текстом — постанова Пленуму ВГСУ від № 11.

¹³ Далі за текстом — постанова Пленуму ВГСУ від № 7.

¹⁴ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36774862>.

¹⁵ Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28264828>.

ви спонукати відправників до обов'язкового оформлення описів вкладення.

З аналізу постанови випливає, що доказом надсилення копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги і доданих до неї документів іншої стороні у справі можуть бути: розрахунковий документ, реєстр поштових відправлень та/або витяг з нього, опис вкладення. Аналогічна позиція міститься в ухвалі ВГСУ від 10.09.15 р. у справі № 904/2720/14¹⁶. У ній вказано, що доказом надсилення копії касаційної скарги і доданих до неї документів іншої стороні у справі можуть бути: опис поштового відправлення, на якому працівник поштового зв'язку розписується, проставляє відбиток календарного штемпеля та номер поштового відправлення; розрахунковий документ встановленої форми, що підтверджує надання послуг поштового зв'язку (касовий чек, розрахункова квитанція тощо); реєстр поштових відправлень, поданий в оригіналі або в належним чином засвідченій копії; засвідчений належним чином витяг з відповідного реєстру.

Слід звернути увагу на те, що Вищий адміністративний суд України в інформаційному листі від 16.11.11 р. № 2091/11/13-11¹⁷ зазначив, що розрахунковий документ, виданий поштовим відділенням, є доказом надання (оплати) послуг поштового зв'язку, проте він не дає можливості суду перевірити вміст поштового відправлення і не містить повної адреси одержувача. Вміст поштового відправлення містить бланк опису вкладення, який згідно з п. 61 Правил надання послуг поштового зв'язку заповнюється відправником у двох примірниках. З огляду на викладене та з урахуванням вимог ч. 3 ст. 106 КАС належним доказом надіслання суб'єктом владних повноважень відповідачу і третім особам у справі копії позовної заяви та доданих до неї документів може бути опис вкладення разом з розрахунковим документом. Крім того, будь-яким іншим доказом може бути письмове підтвердження відповідача (розписка, штамп про отримання тощо), або третіх осіб про отримання позовної заяви та доданих до неї документів.

Відтак, до належних доказів надсилення копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги і доданих до неї документів іншої стороні у господарському спорі

слід віднести письмове підтвердження особи про отримання нею відповідних документів.

Разом з тим у випадку виникнення спору між сторонами можливість особистого вручення іншій стороні копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги є обмеженою, а копії цих заяв, скарг направляються, як правило, іншій стороні поштовим відправленням. Однак за умови використання послуг поштового зв'язку **дискусійним залишається питання про те, що слід розуміти під належними доказами надсилення копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги і доданих до неї документів.** У зв'язку з цим зосередимо увагу на опису вкладення у цінний лист та розрахунковому документі, що підтверджує надання послуг поштового зв'язку.

У п. 3 постанови Пленуму ВГСУ № 11 закріплено, що у застосуванні п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК господарському суду необхідно враховувати, що **розрахунковий документ** встановленої форми, який підтверджує надання послуг поштового зв'язку (оригінал касового чека, розрахункової квитанції тощо), може вважатися належним доказом надсилення іншій стороні у справі копії касаційної скарги і доданих до неї документів.

Відповідно до п. 2 Правил надання послуг поштового зв'язку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.09 р. № 270¹⁸, розрахунковий документ — документ встановленої відповідно до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» форми та змісту (касовий чек, розрахункова квитанція тощо), що підтверджує надання послуг поштового зв'язку. Про те, що розрахунковий документ (касовий чек, розрахункова квитанція тощо) є належним доказом надсилення іншій стороні копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги, вказано у конкретних судових рішеннях. Так, ВГСУ в ухвалі від 28.05.15 р. у справі № 910/28222/14¹⁹, встановивши, що ні оригіналів касових чеків, ні розрахункових квитанцій до касаційної скарги підприємцем не додано, повернув касаційну скаргу на підставі п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК.

¹⁶ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/50435115>.

¹⁷ Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v2091760-11>.

¹⁸ Далі за текстом — Правила № 270.

¹⁹ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44426609>.

ВСУ у постанові від 04.11.03 р.²⁰ дійшов висновку, що видана відділенням поштового зв'язку квитанція, з якої вбачається факт відправлення сторони у справі рекомендованого листа, згідно зі ст. 32 ГПК є доказом. У разі сумніву щодо її вірогідності чи дійшовши висновку про недостатність такого доказу, суд має право витребувати додаткові докази. Повернення касаційної скарги у такому разі не відповідає вимогам закону. При цьому ВСУ у постанові від 08.06.04 р. у справі № 3-1768ук04²¹ вказав, що поштова квитанція, додана до апеляційної скарги, є належним доказом направлення копії апеляційної скарги іншій стороні у справі. Якщо подані сторонами докази є недостатніми, господарський суд зобов'язаний витребувати документи й матеріали, необхідні для вирішення спору.

У постанові від 17.01.06 р. у справі № 20-4/018-5/054²² ВСУ зазначив, що відповідно до визначення поняття доказів, яке міститься у ст. 32 ГПК, наданий товариством касовий чек є доказом. У разі сумнівів у його достовірності чи дійшовши висновку про недостатність таких доказів, суд вправі був витребувати додаткові докази, але не мав законних підстав для повернення касаційної скарги. За таких обставин ВГСУ помилково застосував п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК та без законних підстав повернув касаційну скаргу.

З огляду на викладене, належним доказом надсилання іншій стороні копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги може бути розрахунковий документ, зокрема касовий чек, розрахункова квитанція. При цьому до відповідного роду доказів необхідно також віднести **опис вкладення**.

Згідно з ч. 1 ст. 56 ГПК позивач, прокурор зобов'язані при поданні позову надіслати сторонам копії позовної заяви та доданих до неї документів відповідно до кількості відповідачів та третіх осіб листом з описом вкладення. Звідси випливає, що у нормі цієї статті чітко передбачений спосіб відправлення копії позовної заяви та доданих до неї документів, тобто листом з описом вкладення. Відтак опис вкладення є належним доказом надсилання іншій стороні копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги.

Так, ВГСУ у постанові від 14.12.11 р. у справі № 35/17-2011-1533²³ скасував рішення судів нижчих інстанцій, не погодившись із їхнім висновком про те, що опис вкладення поштового відправлення не є належним доказом направлення відповідачеві копії позовної заяви і доданих до неї документів. При цьому суд касаційної інстанції дійшов висновку, що поданий позивачем опис поштового відправлення із відбитком календарного штемпеля є належним доказом прийняття поштовою установою поштового відправлення позивача з метою виконання ним закріпленого ст. 56 ГПК процесуального обов'язку із надсилання іншій стороні копії позовної заяви і доданих до неї документів. ВГСУ у постанові від 24.04.13 р. у справі № 904/1217/13-г²⁴ зазначив, що згідно зі ст. 32 ГПК опис вкладення в цінний лист з відбитком штампа поштового відділення є належним доказом направлення відповідачу копії позовної заяви з додатками. Аналогічна позиція міститься у постанові ВГСУ від 01.10.13 р. у справі № 910/10592/13²⁵.

За традицією ВГСУ постановою від 10.02.16 р. у справі № 910/25276/15²⁶ скасував ухвалу суду апеляційної інстанції, який повертаючи апеляційну скаргу відповідача, виходив із того, що скаргником як доказ відправлення скарги іншим сторонам у справі надано лише описи вкладення без документа, який підтверджує надання поштових послуг (касовий чек, розрахункова квитанція тощо), що є, як зазначено цим судом, підставою для повернення скарги на підставі п. 2 ч. 1 ст. 97 ГПК. При цьому суд касаційної інстанції зазначив: вказівка апеляційного суду в оскарженій ухвалі про те, що розрахунковий документ встановлених відповідно до Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» форми та змісту (касовий чек, розрахункова квитанція тощо) підтверджує факт надання послуг поштового зв'язку, не означає, що лише вказані документи можуть бути належним доказом направлення сторони поштового відправлення. Інші документи (у цьому випадку опис вкладення), які відповідають установленій законодав-

²⁰ Режим доступу: ЛІГА:ЗАКОН ENTERPRISE 9.4.1.

²¹ Режим доступу: ЛІГА:ЗАКОН ENTERPRISE 9.4.1.

²² Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v20-4700-06>.

²³ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/19979624>.

²⁴ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/30929690>.

²⁵ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33892674>.

²⁶ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55760685>.

ством формі та містять необхідну інформацію, за допомогою якої можна визначити факт існування певних обставин, теж не можна відкидати як належний доказ поштового відправлення.

Таким чином, серед доказів надсилання іншій стороні копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги слід виокремити опис вкладення в цінний лист. Однак наявні численні випадки, коли суди під доказом надсилання іншій стороні копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги розуміють подані лише **в сукупності розрахунковий документ і опис вкладення в цінний лист**. Так, ВГСУ в ухвалі від 17.12.10 р. у справі № 6/163²⁷ зауважив, що належним доказом направлення саме копії касаційної скарги іншій стороні у справі відповідно до ст. 34 ГПК є фінансовий чек та опис вкладення або списки відправлень. Отже, поданий скаргником до касаційної скарги фіскальний чек не може вважатися належним доказом відправлення копії касаційної скарги позивачу, оскільки свідчить лише про направлення листа на адресу позивача у справі та не містить конкретних відомостей про направлення останнім саме копії касаційної скарги. Аналогічна позиція міститься в ухвалі ВГСУ від 20.12.10 р. у справі № 19/71²⁸.

ВГСУ ухвалою від 10.03.16 р. у справі № 914/2860/15²⁹ повернув касаційну скаргу і звернув увагу на те, що конверт, в якому була направлена касаційна скарга з додатками, також не містить фінансового чека та належним чином оформленого опису вкладення у цінний лист. Аналогічно ВГСУ ухвалою від 17.03.16 р. у справі № 918/1198/15³⁰, керуючись п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК повернув касаційну скаргу, зазначивши, що доданий заявником касаційної скарги опис вкладення у цінний лист без номера та без фінансового чека установи поштового зв'язку не може вважатися належним доказом направлення касаційної скарги і доданих до неї документів іншій стороні у справі в розумінні ч. 1 ст. 111¹ ГПК.

Отже, наявна неоднакова правозастосовна практика на предмет того, що господарські суди вважають належними доказами надсилання іншій стороні копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги.

Одні під ними розуміють розрахунковий документ, зокрема касовий чек, розрахункову квитанцію; другі — опис вкладення в цінний лист; треті — опис вкладення в цінний лист разом з розрахунковим документом. Все сказане дає змогу зробити висновок, що **для мінімізації ризику повернення господарськими судами позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги до неї як доказ надсилання іншим особам її копії і доданих до неї документів доцільно долучити належним чином оформлений опис вкладення разом з розрахунковим документом**.

ВИМОГИ ДО ДОКАЗІВ НАДСИЛАННЯ КОПІЇ ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ, АПЕЛЯЦІЙНОЇ АБО КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ І ДОДАНИХ ДО НЕЇ ДОКУМЕНТІВ

Відповідно до пп. 59, 61, 73 Правил № 270 внутрішні поштові відправлення з оголошеною цінністю з описом вкладення подаються для пересилання відкритими для перевірки їх вкладення. У разі приймання внутрішніх поштових відправлень з оголошеною цінністю з описом вкладення бланк опису заповнюється відправником у двох примірниках. Працівник поштового зв'язку повинен перевірити відповідність вкладення опису, розписатися на обох його примірниках і проставити відбиток календарного штемпеля. Один примірник опису вкладається до поштового відправлення, другий видається відправникові. На примірнику опису, що видається відправникові, працівник поштового зв'язку повинен зазначити номер поштового відправлення. За бажанням відправника на примірнику опису, що вкладається до поштового відправлення, вартість предметів може не зазначатися. Під час приймання для пересилання письмової кореспонденції на адресному боці кожного поштового відправлення проставляється відбиток календарного штемпеля.

У зв'язку з цим на описі вкладення в цінний лист повинен бути **відбиток календарного штемпеля**, оскільки його відсутність унеможливить визнання опису вкладення належним доказом відправлення документів. Так, ВГСУ ухвалою від 28.02.11 р. у справі

²⁷ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13137155>.

²⁸ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13137172>.

²⁹ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56341299>.

³⁰ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56576948>.

№ 13/581-10³¹ повернув касаційну скаргу на підставі п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК, вказавши, що поданий скаргником опис вкладення у цінний лист не містить відбитка календарного штемпеля, а відтак не є доказом прийняття відправлення відділенням поштового зв'язку. Про необхідність відбитка календарного штемпеля ВГСУ наголосив також в ухвалі від 10.09.15 р. у справі № 904/2720/14, зазначивши, що до касаційної скарги заявником надано опис поштового відправлення, який є неналежним доказом, оскільки не містить поштового відбитка календарного штемпеля та номера поштового відправлення.

Водночас на описі вкладення повинен бути зазначений і **номер поштового відправлення**. Так, ВГСУ в ухвалі від 10.11.14 р. у справі № 916/2207/13³² встановив, що з доданих до касаційної скарги описів вкладення у цінний лист вбачається, що номери поштового відправлення в них не зазначені, а відбитки календарного штемпеля не проставлені. За таких обставин додані до касаційної скарги описи вкладення у цінний лист не можуть вважатися належними доказами надсилання копії скарги іншим сторонам у справі. ВГСУ ухвалою від 17.03.16 р. у справі № 918/1198/15, керуючись п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК, повернув касаційну скаргу, зазначивши, що на примірнику опису, який видається відправникові, працівник поштового зв'язку повинен зазначити номер поштового відправлення.

Разом з тим обов'язковим реквізитом опису вкладення в цінний лист є **підпис працівника поштового зв'язку**. Так, ВГСУ ухвалою від 10.01.08 р. у справі № 4/163-35/138³³ зазначив, що доданий до касаційної скарги опис поштового вкладення не приймається судом як належний доказ, оскільки останній не містить підпису працівника відділу зв'язку та відбитка календарного штемпеля. Дотримався аналогічної позиції ВГСУ в ухвалі від 28.02.11 р. у справі № 9/308³⁴ і вказав, що доданий до касаційної скарги опис вкладення не може вважатися належним доказом відправлення копії касаційної скарги іншій стороні у справі, оскільки

не містить відбитка календарного штемпеля відділення поштового зв'язку та підпису його працівника.

Однак, крім вищевказаних реквізитів опису вкладення в цінний лист, є ще інші реквізити, зокрема **найменування та адреса отримувача відправлення**. ВГСУ ухвалою від 16.09.13 р. у справі № 903/123/13-г³⁵ повернув касаційну скаргу на підставі п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК, вказавши, що заявником у фіскальному чеку не зазначено повне найменування позивача та взагалі не надано опис вкладення форми 107, а наданий не на бланку опис не містить будь-якої інформації ні про одержувача поштового відправлення, ні про його адресу. ВГСУ в ухвалі від 05.03.13 р. у справі № 5024/1417/2012³⁶ зазначив, що у наданих скаргником описах вкладення не вказано адресу одержувачів поштових відправлень. Тому заявником не надано належних доказів надіслання копій касаційної скарги іншій стороні та третій особі у справі, що є підставою для повернення касаційної скарги відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 111³ ГПК.

Водночас важливе значення має **використання опису вкладення поштового відправлення встановленої форми**. На цьому наголосив ВГСУ в ухвалі від 07.02.12 р. у справі № 5010/1455/2011-3/64³⁷, вказавши, що наданий скаргником опис не відповідає формі 107 опису вкладення поштового відправлення, яка затверджена наказом Держкомзв'язку України від 12.07.02 р. № 139 «Про затвердження спеціалізованих форм бланків, книг, ярликів, що застосовуються у поштовому зв'язку, та технічних умов щодо їх виготовлення».

Відповідно до п.п. 3.2.1.2 Порядку пересилання поштових відправлень, затвердженого наказом УДППЗ «Укрпошта» від 12.05.06 р. № 211, при прийманні листа (бандеролі) з оголошеною цінністю з описом вкладення працівник зв'язку звіряє вкладення з описом форми 107, а також перевіряє відповідність місця призначення, найменування адресата та суми оголошеної цінності, зазначених на відправленні та примірнику опису, розписується на ньому і проставляє відбиток календарного штемпеля.

³¹ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14346798>.

³² Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41295903>.

³³ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1319219>.

³⁴ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14346905>.

³⁵ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33520662>.

³⁶ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/29784498>.

³⁷ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/21299371>.

Таким чином, з аналізу цієї норми, опису форми 107 та вищенаведеної судової практики випливає, що **необхідно використовувати опис вкладення в цінний лист встановленої форми, а до обов'язкових реквізитів належать підпис працівника поштового зв'язку, підпис та найменування відправника, відбиток календарного штемпеля, номер поштового відправлення, найменування та адреса отримувача відправлення.**

Розглянувши обов'язкові реквізити опису вкладення в цінний лист, зупинимося на його заповненні заявником щодо предметів, які відправляються, а саме на тому, **чи повинен опис вкладення містити докладний перелік предметів, які відправляються.** Позиції судів у цьому питанні також не є однаковими.

ВГСУ в ухвалі від 30.03.15 р. у справі № 910/11513/13³⁸ зазначив, що опис вкладення без найменування вкладення поштового відправлення не може вважатися належним доказом відправлення копії касаційної скарги (повідомлення) сторін по справі. При цьому Господарський суд Дніпропетровської області ухвалою від 25.09.13 р. у справі № 904/7384/13³⁹ повернув позовну заяву, дійшовши висновку, що за змістом п. 61 Правил надання послуг поштового зв'язку для здійснення перевірки працівниками поштового відділення відповідності вкладення опису останній має містити докладний перелік предметів. Однак у описі вкладення, поданого до суду як доказ направлення на адресу відповідача копії позовної заяви з додатками, зазначено: «позовна заява № 20/1 від 20.09.13 р. з додатками (6 сторінок)», при цьому перелік додатків відсутній, що не дає можливості перевірити, які саме додатки направлялися на адресу відповідача. Аналогічна позиція міститься в ухвалі Господарського суду Кіровоградської області від 10.10.14 р. у справі № 912/3406/14⁴⁰.

Проте наявна прямо протилежна позиція, відповідно до якої опис вкладення не повинен обов'язково містити деталізований перелік предметів. Так, ВГСУ у постанові від 01.10.13 р. у справі № 910/10592/13 дійшов висновку, що опис вкладення в цінний лист

є належним доказом направлення відповідачу копії позовної заяви з додатками, незважаючи на те, що в ньому не вказано вичерпного переліку додатків, доданих при направленні копії позовної заяви. Аналогічна позиція міститься у постанові ВГСУ від 04.03.15 р. у справі № 910/18459/14⁴¹. ВГСУ в ухвалі від 16.03.15 р. у справі № 910/25826/14⁴² зайняв схожу позицію. Він погодився із висновком суду апеляційної інстанції про безпідставність повернення на підставі п. 6 ч. 1 ст. 63 ГПК позовної заяви господарським судом першої інстанції, який мотивував неналежність доданого до позовної заяви опису вкладення до поштового відправлення тим, що графа «найменування предметів» не містила вичерпного переліку найменувань документів, надісланих відповідачу.

Разом з тим варто розглянути питання на предмет того, **як повинні подаватися докази надсилання копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги і доданих до неї документів — в оригіналі чи копіях.** На жаль, у цьому питанні також існує різна правозастосовна практика.

На необхідність подання суду відповідного роду доказів в оригіналі наголосив ВГСУ у постанові від 15.07.14 р. у справі № 50/445-6⁴³, дійшовши висновку, що належним доказом відправлення суду заяви та доданих до неї документів є опис вкладень у поштовий конверт та документ, що підтверджує надання поштових послуг (касовий чек, розрахункова квитанція тощо), надані в оригіналі. ВГСУ в ухвалі 23.03.16 р. у справі № 908/3066/15⁴⁴ вказав: у п. 3 постанови Пленуму ВГСУ № 11 зазначено, що належним доказом надсилання іншій стороні у справі копії касаційної скарги і доданих до неї документів може вважатися розрахунковий документ встановленої форми, що підтверджує надання послуг поштового зв'язку, зокрема оригінал касового чека, розрахункової квитанції тощо. Тобто додатки до касаційної скарги, як-то: платіжні документи, квитанції установ зв'язку, подаються до господарського суду тільки в оригіналі. Таким чином, додані до касаційної скарги копії (ксерокопії) фіскальних чеків не можуть

³⁸ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43360613>.

³⁹ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33693823>.

⁴⁰ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40868422>.

⁴¹ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42980164>.

⁴² Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43265011>.

⁴³ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39833533>.

⁴⁴ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56643023>.

бути визнані належними доказами направлення копій касаційної скарги іншим сторонам у справі.

Аналогічної позиції ВГСУ дотримується в ухвалі 23.03.16 р. у справі № 910/12649/15⁴⁵, зазначивши, що додані до касаційної скарги ксерокопії фіскального чека та опису вкладення не є належними доказами направлення сторонам у справі копії касаційної скарги, оскільки засобом підтвердження відправлення копії касаційної скарги іншим учасникам судового процесу є розрахунковий документ встановленої форми, що підтверджує надання послуг поштового зв'язку (оригінал касового чека, розрахункової квитанції тощо), розписки, інші документи, які підтверджують виконання стороною її зобов'язань у таких діях.

Водночас на відсутність обов'язку додавання до позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги виключно оригіналу доказів відправлення її копії сторонам у справі наголосив ВГСУ в ухвалі від 09.02.16 р. у справі № 904/1871/14⁴⁶, зазначивши, що фіскальний чек відділення поштового зв'язку або його достовірну копію до матеріалів касаційної скарги не додано. Відтак ВГСУ підкреслив, що достовірною копією розрахункового документа вважатиметься належним доказом. А у постанові від 04.03.15 р. у справі № 910/18459/14 ВГСУ зазначив, що ст. 63 ГПК не передбачено такої підстави повернення позовної заяви, як незасвідчення копій документів, доданих до позовної заяви, у зв'язку з чим висновки обох судових інстанцій про наявність передбачених п. 3 ч. 1 ст. 63 ГПК підстав для повернення позовної заяви без розгляду є безпідставними.

Отже, господарські суди в одних випадках розрахунковий документ відділення поштового зв'язку та опис вкладення вважають належними доказами направлення протилежній стороні у справі копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги і доданих до неї документів, коли вони подані виключно в оригіналі, в інших випадках — коли вони подані і в належним чином засвідченій копії.

Поряд з цим слід зазначити, що позиція судів, які належним чином засвідчені копії доказів направлення протилежній стороні у справі копії позовної заяви, апеляційної або касаційної скарги вважають належними доказами, є більш правильною. Це впливає в тому числі з того, що згідно зі ст. 36 ГПК письмові

докази подаються в оригіналі або в належним чином засвідченій копії. Якщо подані копії документів, у тому числі виготовлені з використанням технічних засобів, викликають сумніви, господарський суд може витребувати оригінали цих документів, у тому числі для огляду в судовому засіданні з наступним поверненням цих оригіналів особі, яка їх подала (п. 2.2 постанови Пленуму ВГСУ від 26.12.11 р. № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції»).

Крім того, ВГСУ у постанові від 24.04.13 р. у справі № 904/1217/13-г та постанові від 22.05.13 р. у справі № 05-5-72/3468⁴⁷ дійшов висновку, що у випадку сумніву щодо вірогідності (достовірності) доказу направлення відповідачу копії позовної заяви з додатками, чи дійшовши висновку про недостатності таких доказів суд вправі був витребувати додаткові докази, але не мав законних підстав для повернення позовної заяви без розгляду. Висновок аналогічного змісту міститься у постанові ВСУ від 17.01.06 р. у справі № 20-4/018-5/054.

Разом з тим відповідно до п. 4 постанови Пленуму ВГСУ № 7 суду апеляційної інстанції не слід допускати повернення апеляційних скарг у разі виникнення у нього сумнівів щодо надходження й зарахування сум судового збору до Державного бюджету України. У таких випадках суд може і повинен згідно з п. 4 ст. 65 ГПК витребувати від особи, яка подала апеляційну скаргу, відповідне підтвердження територіального органу Державного казначейства України. Відтак у цій постанові доцільним було б закріпити схожу за змістом норму щодо дій суду у разі виникнення у нього сумнівів щодо направлення скажником копії апеляційної скарги і доданих до неї документів іншій стороні. Більше того, у п. 4 постанови Пленуму ВГСУ № 7 вказано, що якщо ж у господарського суду з тих чи інших причин виникнуть сумніви у достовірності копії поштового реєстру або витягу з нього, він не позбавлений права і можливості у порядку підготовки до розгляду справи або у процесі її розгляду витребувати у скажника не подані ним раніше касовий чек (розрахункову квитанцію), оригінал реєстру поштових відправлень з відбитком поштового штемпеля, за необхідності — відповідну довідку підприємства зв'язку тощо.

⁴⁵ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56643024>.

⁴⁶ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55645352>.

⁴⁷ Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31452505>.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ТИМЧАСОВИХ СПОРУД ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МАЛИХ АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ

Андрій Сітніков, адвокат, Заступник голови
Ради адвокатів Хмельницької області

Нещодавня участь у підготовці проекту Рішення міськради про регулювання встановлення тимчасових споруд спонукали мене до написання цієї статті. Проведений аналіз нормативних документів висвітлив деякі проблемні питання, які пропоную обговорити. Оскільки постійними клієнтами багатьох адвокатів є власники кіосків, павільйонів, пересувних тимчасових споруд, ця стаття стане в нагоді адвокату при захисті їх інтересів.

Вкотре повторюю, що державою повинні бути забезпечені прозорі та зрозумілі правила регулювання як містобудівної, так і будь-якої підприємницької діяльності, а також адекватні та справедливі міри покарання за їх порушення.

Із прийняттям Закону № 5496 від 20.11.12 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання містобудівної діяльності»¹ із базового закону, а саме Закону України № 3038 від 17.02.11 р. «Про регулювання містобудівної діяльності»² була виключена ч. 1 ст. 28, яка визначала поняття «мала архітектурна форма»³ та в повному обсязі була викладена у ч. 2 ст. 21 Закону України № 2807 від 06.09.05 р. «Про благоустрій населених пунктів»⁴.

Отже, відповідно до ч. 2 ст. 21 вищевказаного Закону **мала архітектурна форма** — це елемент декоративного чи іншого оснащення об'єкта благоустрою. Розміщення малих архітектурних форм здійснюється відповідно до цього Закону за рішенням власника об'єкта благоустрою з дотриманням вимог законодавства, державних стандартів, норм і правил.

До малих архітектурних форм належать:

— альтанки, павільйони, навіси
— паркові арки (аркади) і колони (колонади)
— вуличні вази, вазони і амфори
— декоративна та ігрова скульптура
— вуличні меблі (лавки, лави, столи)
— сходи, балюстради
— паркові містки
— огорожі, ворота, ґрати
— інформаційні стенди, дошки, вивіски
— інші елементи благоустрою, визначені законодавством

Таким чином, на думку автора, законодавець змінив правове регулювання щодо МАФів з законодавства, що регулює містобудівну діяльність, на законодавство, яке регулює питання благоустрою. Це стосується насамперед дозвільної процедури їх встановлення, що підтверджується також ч. 3 ст. 28 Закону № 3038, де вказано, що розміщення малих архітектурних форм

¹ Далі за текстом — Закон № 5496.

² Далі за текстом — Закон № 3038.

³ Далі за текстом — МАФ.

⁴ Далі за текстом — Закон № 2807.

здійснюється відповідно до Закону України «Про благоустрій населених пунктів». Також законодавчо відбулося розділення понять «мала архітектурна форма» та «тимчасова споруда».

Щодо питання адміністративної відповідальності за правопорушення, що пов'язані із МАФами.

Найчастіше такі діяння кваліфікуються за **ст. 152** Кодексу України про адміністративні правопорушення⁵ «Порушення державних стандартів, норм і правил у сфері благоустрою населених пунктів, правил благоустрою територій населених пунктів». У цьому випадку протокол про адміністративне правопорушення складається посадовими особами національної поліції (п. 1 ст. 255 КпАП), представниками громадських організацій або органів громадської самодіяльності (п. 9 ст. 255 КпАП), представниками уповноважених органів місцевих рад (ст. 5 КпАП). Постанова ж приймається адміністративною комісією відповідно до ст. 218 КпАП.

Відповідальність стосовно «тимчасових споруд» застосовується за **ст. 96** КпАП «Порушення вимог законодавства, будівельних норм, державних стандартів і правил під час будівництва», **ст. 96¹** КпАП «Порушення законодавства під час планування і забудови територій». За ці правопорушення протоколи складаються органами Державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду. Вони ж наділені повноваженнями складати постанови (п. 19 ст. 255 та ст. 244⁶ КпАП).

Вказаний вище перелік МАФів викликає дуже серйозні питання з огляду на таке. Якщо МАФи є елементами декоративного чи іншого оснащення об'єкта благоустрою, то **альтанки, паркові арки (аркади), колони (колонади), паркові містки**, на думку автора, є капітальними спорудами, об'єктами архітектури та об'єктами будівництва, що несуть потенційну загрозу для людей (дітей), що перебувають поруч з ними. Тому їх розміщення повинно відбуватися за процедурою, встановленою для об'єктів I або II категорії складності, яка повинна визначатися сертифікованим архітектором.

Наступне питання до визначеного переліку МАФів стосується термінів «павільйон» та «навіс». Відповідно до ч. 2 ст. 28 Закону № 3038 ці терміни підпадають під **визначення тимчасових споруд**. Так, тимчасова споруда торговельного, побутового, соціально-куль-

турного чи іншого призначення для здійснення підприємницької діяльності — це одноповерхова споруда, що виготовляється з полегшених конструкцій з урахуванням основних вимог до споруд, визначених технічним регламентом будівельних виробів, будівель і споруд, **і встановлюється тимчасово, без улаштування фундаменту**. Тимчасова споруда для здійснення підприємницької діяльності може мати закрите приміщення для тимчасового перебування людей (павільйон площею не більше 30 м² по зовнішньому контуру) або не мати такого приміщення.

Така «розбіжність» дає адвокату можливість деякого маневру при захисті інтересів власників МАФів та тимчасових споруд.

Оскільки відповідно до ч. 4 ст. 28 Закону № 3038 розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності здійснюється в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури, доцільно буде дослідити цей порядок.

Порядок розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності затверджений 21.10.11 р. наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України № 244⁶.

Порядок № 244 дає визначення низці термінів, зокрема наступним.

Пересувна тимчасова споруда — це споруда, яка не має закритого приміщення для тимчасового перебування людей, у якій може бути розміщене торговельне обладнання, низькотемпературний прилавок, лоток, ємність, торговельний автомат, інші пристрої для сезонної роздрібною торгівлі та іншої підприємницької діяльності.

Стационарна тимчасова споруда — це споруда, яка має закрите приміщення для тимчасового перебування людей і по зовнішньому контуру площу до 30 м².

Натомість, **Державні будівельні норми України ДБН В.2.2-23:2009 «Будинки і споруди. Підприємства торгівлі»⁷** визначає поняття таким чином.

Кіоск — торговельний об'єкт для організації роздрібного продажу товарів, який має постійне просторове місце, займає окрему закриту споруду некапітального типу на одне робоче місце без торговельної

⁵ Далі за текстом — КпАП.

⁶ Далі за текстом — наказ № 244.

⁷ Далі за текстом — ДБН В.2.2-23:2009.

зали для покупців та додаткової площі для розміщення запасу товарів.

Малі архітектурні форми — павільйони, кіоски, торговельні намети, рундуки тощо переважно збірно-розбірної конструкції, які застосовуються поряд із засобами благоустрою, включаючи невеликі споруди для відпочинку людей/покупців (лави, можливо тіньові навіси або перголи), урни для сміття, а також різноманітні елементи декоративно-прикладного мистецтва (наприклад, скульптури, декоративні басейни, фонтани тощо).

Павільйон — торговельний об'єкт у роздрібній торгівлі, призначений для організації продажу товарів кінцевим споживачам, розміщений в окремій споруді полегшеної конструкції та має торговельну залу для покупців.

Пункт 5.4 вказаних ДБН В.2.2-23:2009 визначає порядок розміщення тимчасових споруд — тимчасові споруди сезонної торгівлі, павільйони, кіоски тощо повинні розміщуватися до будинків та інших споруд на відстані, яку слід приймати залежно від ступеня їх вогнестійкості згідно з ДБН 360, але не менше 10 м. Допускається розташовувати вказані споруди біля зовнішніх стін будинків та інших споруд, якщо такі стіни не мають отворів (прорізів) і відповідають вимогам будівельних норм до протипожежних стін та за умови забезпечення проїзду для пожежних машин згідно з вимогами нормативних документів.

Отже, ані Порядок № 244, ані спеціалізовані ДБН не визначають суттєвим критерієм для МАФу або тимчасової споруди наявність або відсутність фундаменту. Тому при проектуванні павільйонів, МАФів та встановленні кіосків архітектори передбачали необхідність улаштування фундаменту як для вирівнювання рельєфу місця встановлення, так і для посилення міцності та безпеки споруд. Це призвело до того, що значна кількість тимчасових споруд опинилася в ситуації перманентного порушення Закону № 3038. Однак це питання неможливо розглядати без базових визначень Цивільного кодексу України⁸.

Стаття 181 ЦК визначає, що до нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення.

У свою чергу, рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати у просторі (ч. 2 ст. 181 ЦК).

Таким чином, на думку автора, можна вибудувати правову позицію, де визначальним фактором є не наявність чи відсутність фундаменту, а можливість переміщення такої споруди без знецінення та зміни її призначення. Таку можливість може визначити експерт-будівельник, і при цьому в адвоката з'являється значне поле для маневру.

Крім цього, у Державному класифікаторі будівель та споруд ДК 018-2000, затвердженому наказом Держстандарту України від 17.08.2000 р. № 507, надано визначення терміна «будівля», їх перелік та класифікацію. Відповідно до Класифікатора мала архітектурна форма не належить до будівель.

На думку автора, застосування термінів у Порядку № 244 потребує подальшого вдосконалення.

Так, термін «пересувна тимчасова споруда» виписаний таким чином, що незрозуміло, чи можна віднести до нього автолавки, автокав'ярні, різні фаст-фуди на колесах, автопричепа та врешті-решт біотуалети.

Аналізуючи Порядок № 244, не можна не звернути увагу на те, що предмет правового регулювання «тимчасові споруди для провадження підприємницької діяльності», оскільки не зазначено інше, потенційно включає в себе тимчасові споруди у сфері відпочинку та розваг — пересувні цирки, звіринці, сцени, атракціони, пересувні ринги, ковзанки та спортмайданчики. З використанням цих споруд також здійснюється підприємницька діяльність, але вони повинні мати окреме правове регулювання.

Для кращого розуміння дії Порядку № 244 адвокатам буде цікаво переглянути ухвалу Київського апеляційного адміністративного суду від 30.07.12 р. у справі № 2а-3088/12/2670. Наведемо витяг з резолютивної частини вказаної ухвали.

«Згідно з ч. 2 ст. 28 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» тимчасова споруда торговельного, побутового, соціально-культурного чи іншого призначення для здійснення підприємницької діяльності — це одноповерхова споруда, що виготовляється з полегшених конструкцій з урахуванням основних вимог до споруд, визначених технічним регламентом будівельних виробів, будівель і споруд, і встановлюється тимчасово, без улаштування фундаменту.

Частиною 4 згаданого вище Закону встановлено, що розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності здійснюється в порядку,

⁸ Далі за текстом — ЦК.

встановленому центральним органом виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури.

Центральним органом виконавчої влади з питань будівництва, містобудування та архітектури є Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України відповідно до Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, затвердженого Указом Президента України від 31.05.11 р. № 633/2011⁹.

При цьому п.п. 21 п. 4 зазначеного Положення передбачено, що Міністерство здійснює інші повноваження, визначені законами України та покладені на нього Президентом України¹⁰.

Відповідно до ст. 80 Земельного кодексу України¹¹ суб'єктами права власності на землю є, зокрема, територіальні громади, які реалізують це право безпосередньо або через органи місцевого самоврядування, — на землі комунальної власності.

Землі, які належать на праві власності територіальним громадам сіл, селищ, міст, є комунальною власністю. У комунальній власності перебувають усі землі в межах населених пунктів, крім земель приватної та державної власності, а також земельні ділянки за їх межами, на яких розташовані об'єкти комунальної власності (ч. 1, 2 ст. 83 ЗК).

Частина 1 ст. 116 ЗК передбачає, що громадяни та юридичні особи набувають права власності та права користування земельними ділянками із земель державної або комунальної власності за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування в межах їх повноважень, визначених цим Кодексом.

Положеннями ст. 123 ЗК визначено порядок надання у постійне користування земельних ділянок. Відповідно до ч. 1 цієї статті надання земельних ділянок державної або комунальної власності у користування здійснюється на підставі рішень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування.

Пунктом 12 Перехідних положень ЗК визначено, що до розмежування земель державної і комунальної

власності повноваження щодо розпорядження землями в межах населених пунктів, крім земель, переданих у приватну власність, здійснюють відповідні сільські, селищні, міські ради, а за межами населених пунктів — відповідні органи виконавчої влади.

Відповідно до п. 5 ст. 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від імені та в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні ради.

Так, п.п. 34 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування» передбачено, що до виключної компетенції відповідної ради належить вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин, які розглядаються виключно на пленарному засіданні ради — сесії.

З системного аналізу вищезазначених правових норм суд апеляційної інстанції вважає за необхідне зазначити: про правомірність оскаржуваного наказу свідчить те, що проект цього наказу був прийнятий в установленому чинним законодавством порядку з дотриманням процедури прийняття регуляторних актів, передбаченої Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», та перевірений на відповідність Конституції і законам України та законам ЄС, що підтверджується рішенням Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 19.10.11 р. № 904 «Про погодження проекту регуляторного акту та реєстрацію наказу в Міністерстві юстиції України» від 22.11.11 р. за № 1330/20068 <...>. Аналіз наведених правових норм дає підстави колегії суддів погодитись з висновком суду першої інстанції, що при затвердженні оскаржуваного наказу Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України діяло в межах наданих йому законом повноважень.»

Таким чином, існуючі розбіжності та колізії правових норм дають можливість адвокату використовувати всі законні шляхи для захисту прав та інтересів клієнтів, представників малого бізнесу, власників тимчасових споруд.

⁹ На цей час вказане положення втратило чинність. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України діє на підставі Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30.04.14 р. № 197.

¹⁰ У новій редакції Положення п.п. 26 п. 4 «здійснює інші повноваження, визначені законом».

¹¹ Далі за текстом — ЗК.

ПОВЕРНЕННЯ СТЯГУВАЧУ ВИКОНАВЧОГО ЛИСТА: ПОРАДИ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ ДІЙ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Олег Несінов, адвокат

В Україні проголошено про проведення багатьох реформ в правоохоронній та судовій системах. Виконання судових рішень є завершальною стадією судочинства, а тому в суспільстві існує велике очікування щодо його вдосконалення. На жаль, деякі «старі» підходи в питанні, що регламентують цю діяльність, залишаються незмінними.

Так, ще 15.10.09 р. Європейський суд з прав людини¹ задовольнив вимоги до держави Україна кіровоградця Іванова Юрія Миколайовича і прийняв пілотне рішення в справі № 40450/04, в якому встановив та зазначив: «В Україні масово порушуються статті Європейської конвенції про захист прав людини². Українці практично позбавлені можливості реального захисту та поновлення своїх прав, в тому числі із-за навмисного невиконання або затримки відповідними органами судових рішень на користь позивачів».

В державі Україна не існує ефективних внутрішніх засобів правового захисту. Це явище має системний та структурний характер, оскільки аналогічні випадки (як в ситуації з Ю. М. Івановим) складають більше половини (!) звернень українців до ЄСПЛ. Не діє і так зване прецедентне право, бо по кожному такому випадку приймаються рішення в індивідуальному порядку з різним результатом.

Суд визнав, що однією з причин невиконання рішення ЄСПЛ «Юрій Миколайович Іванов проти України» стала відсутність необхідних бюджетних коштів,

але, як зазначено в тексті, пошук цих коштів є виключно обов'язком держави. Саме держава традиційно проявляє бездіяльність в процесі виконання судових рішень, несе відповідальність за тотальне порушення ЄКПЛ. ЄСПЛ визнав повне небажання української влади комплексно працювати над вирішенням цих проблем.

В цій статті я звертаю увагу лише на частину проблеми, яка з роками не вирішується. А саме це стосується питання повернення виконавчою службою виконавчих листів стягувачам.

В ст. 37 нової редакції Закону України від 02.06.16 р. № 1404 «Про виконавче провадження»³ (що набув чинності 05.10.16 р.), як і в попередній його редакції, викладені підстави повернення виконавчого листа стягувачу. Однак частина таких підстав викликає певні запитання. Мова йде про такі:

п. 2) у боржника відсутнє майно, на яке може бути звернено стягнення, а здійснені протягом року виконавцем відповідно до цього Закону заходи щодо розшуку такого майна виявилися безрезультатними;

¹ Далі за текстом — ЄСПЛ.

² Далі за текстом — ЄКПЛ.

³ Далі за текстом — Закон № 1404.

п. 4) <...> стягувач не здійснив авансування витрат виконавчого провадження, передбачене ст. 43 цього Закону, незважаючи на попередження виконавця про повернення йому виконавчого документа;

п. 5) у результаті вжитих виконавцем заходів неможливо встановити особу боржника, з'ясувати місцезнаходження боржника — юридичної особи, місце проживання, перебування боржника — фізичної особи (крім випадків, коли виконанню підлягають виконавчі документи про стягнення аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, у зв'язку з втратою годувальника, про відібрання дитини, а також виконавчі документи, за якими мають бути стягнуті кошти чи інше майно, та інші виконавчі документи, що можуть бути виконані без участі боржника);

п. 7) боржник — фізична особа (крім випадків, коли виконанню підлягають виконавчі документи про стягнення аліментів, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, у зв'язку із втратою годувальника, а також виконавчі документи про відібрання дитини) чи транспортні засоби боржника, розшук яких здійснювався поліцією, не виявлені протягом року з дня оголошення розшуку.

Вважаю, що за певних умов необґрунтоване повернення виконавчого листа з посиланням на такі підстави може кваліфікуватися як злочин з боку державного виконавця.

Так, відповідно до ст. 3 Конституції України держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Стаття 8 Конституції України встановлено, що в Україні визнається та діє засада верховенства права. Конституція України має вищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на підставі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції є нормами прямої дії. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції діючі міжнародні договори, згоду на які надано Верховною Радою України, є частиною національного законодавства

Стаття 124 та п. 9 ч. 2 ст. 129 Конституції України встановлено засаду обов'язковості виконання судо-

вих рішень, ухвалених судами іменем України, **що є невід'ємною стадією процесу правосуддя.**

Відповідно до ст. 1 нового Закону України від 02.06.16 р. № 1403 «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів»⁴ примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) **покладається на органи державної виконавчої служби**⁵ та у визначених Законом України «Про виконавче провадження» випадках — на приватних виконавців.

Згідно зі ст. 2 вказаного Закону правовою основою діяльності органів ДВС та приватних виконавців є Конституція України, цей Закон, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інші закони, нормативно-правові акти, прийняті на їх виконання.

Завданням органів ДВС та приватних виконавців є **своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень**, примусове виконання яких передбачено законом (ст. 3 Закону № 1403).

У ст. 4 Закону 1403 передбачено, що діяльність органів ДВС та приватних виконавців здійснюється з дотриманням принципів:

- 1) **верховенства права;**
- 2) **законності;**
- 3) незалежності;
- 4) справедливості, неупередженості та об'єктивності;
- 5) **обов'язковості виконання рішень;**
- 6) диспозитивності;
- 7) гласності та відкритості виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами;
- 8) розумності строків виконавчого провадження;
- 9) співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями.

Державний виконавець, приватний виконавець під час здійснення професійної діяльності є незалежними, **керуються принципом верховенства права** та діють виключно відповідно до закону (ст. 5 Закону № 1403).

Вважаю, що, відмовляючи у здійсненні виконавчого провадження та повертаючи виконавчий лист стягувачу, ДВС не керується Конституцією, міжнародним законодавством, практикою ЄСПЛ та засадою верховенства права.

⁴ Далі за текстом — Закон № 1403.

⁵ Далі за текстом — ДВС.

Так, відповідно до ст. 17 Закону України від 23.02.06 р. № 3477 «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права.

ЄСПЛ в справах «**Жовнер проти України**», «**Бакалов проти України**», «**Шмалько проти України**» також неодноразово зазначав, що виконання судового рішення є невід'ємною частиною судового процесу. І право на судовий розгляд було б лише ілюзією, якщо б держави допускали невиконання остаточних рішень національних судів. **Несвоєчасне виконання судового рішення є порушенням права на мирне володіння майном, що передбачено ст. 1 Першого протоколу до цієї Конвенції.**

В справі «Шмалько проти України» суд дійшов висновку, що неспроможність держави вжити належних заходів для виконання рішення суду **протягом одного року двох місяців і восьми днів** означає **порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції щодо права на розумні строки розгляду своєї справи (що закінчується виконанням рішення)**. Саме така позиція викладена в ухвалі Верховного Суду України від 09.09.09 р. та в подальшому заочному рішенні в цій справі Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 21.01.10 р. № 2-959/2010, в якому я брав участь.

У цьому випадку судові рішення не тільки не виконуються... **Держава в особі ДВС, повертаючи стягувачу виконавчий лист, взагалі відмовляється його виконувати.** І можливість повторної подачі виконавчого листа для виконання жодним чином не виправдовує таких дій. Бо слідкувати за змінами в матеріальному стані боржника або за змінами законодавства щодо виконання судових рішень має ДВС, а не стягувач.

В рішенні ЄСПЛ від 18.07.06 р. у справі «**Проніна проти України**» зазначено, що *норми Основного Закону мають вищу юридичну силу, ніж інші закони. А також те, що у правовій системі України, де фізична особа не має права індивідуального звернення до Конституційного Суду України, національні суди повинні досліджувати питання про відповідність нормативних актів Конституції.*

Так само зазначено й в п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 01.11.96 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя»: оскільки Конституція України, як зазначено в її ст. 8,

має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії, суди при розгляді конкретних справ мають оцінювати зміст будь-якого закону чи іншого нормативно-правового акта з точки зору його відповідності Конституції і в усіх необхідних випадках застосовувати Конституцію як акт прямої дії. Судові рішення мають ґрунтуватись на Конституції, а також на чинному законодавстві, яке не суперечить їй. Суд безпосередньо застосовує Конституцію у разі: 1) коли зі змісту норм Конституції не випливає необхідність додаткової регламентації її положень законом; 2) коли закон, який був чинним до введення в дію Конституції чи прийнятий після цього, суперечить їй; 3) коли правовідносини, що розглядаються судом, законом України не врегульовано, а нормативно-правовий акт, прийнятий Верховною Радою або Радою міністрів Автономної Республіки Крим, суперечить Конституції України.

Таким чином, факт повернення виконавчого листа стягувачу має чіткі ознаки злочину, що передбачений ст. 382 Кримінального кодексу України — умисне невиконання службовою особою рішення, ухвали, постанови суду, що набрала законної сили, або перешкоджання такому виконанню тягне покарання до трьох років позбавлення волі.

На мою думку, такі дії, коли державний виконавець, як представник державного органу, на який за законом покладено обов'язок виконання судового рішення, відмовляється це робити і повертає виконавчий лист стягувачу, який до виконання судового рішення не має жодного відношення (і не повинен відстежувати зміну в майновому стані боржника та інші обставини), містять склад злочину.

Такими діями стягувачу завдається суттєва шкода, тому що його позбавляють права на судовий захист (бо виконання судового рішення є завершальною стадією судочинства, без якої попередні дії не мають сенсу) та отримання та володіння присудженими грошима, майном.

А крім того, ст. 26 Закону № 1403 передбачено, що до заяви про відкриття виконавчого провадження стягувач зобов'язаний додати квитанцію про сплату авансового внеску в розмірі 2 % від суми, яка підлягає стягненню.

Повернення виконавчого листа стягувачу після сплати ним авансового платежу тим більш неприпустиме.

А тому вважаю, що в цьому випадку в адвоката є 3 шляхи.

Перший — адміністративний: оскаржити рішення до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець (п. 3 ст. 74 Закону № 1404).

Другий — судовий: сторони, інші учасники та особи можуть оскаржити рішення державного виконавця до суду, який видав виконавчий документ (п. 1 ст. 74 Закону № 1404).

Третій — звернутися в правоохоронні органи із заявою про злочин. В разі відмови у відкритті кримінального провадження така постанова може бути оскаржена в судовому порядку. На мою думку, такий варіант дії може бути ефективним, оскільки не потребує судових та інших витрат; факт повернення виконавчого листа стягувану має не лише ознаки злочину (кримінальна справа порушується за ознаками злочину), а готовий склад злочину, і дати такому факту іншу оцінку, навіть при існуючій солідарності держаних органів, дуже складно; рівень розгляду питання в кримінальному провадженні значно відповідальніший, ніж аналогічний розгляд в цивільному або адміністративному.

Саме така позиція щодо цього питання зазначена в ухвалах Апеляційного суду Дніпропетровської області від 07.08.08 р. та від 27.09.10 р. у справі № 10-1-375/10, які отримані в результаті моєї судової практики. Апеляційний суд, скасовуючи рішення суду першої інстанції, зазначив: «Суд не навел доводів, которые бы свидетельствовали о том, что прокурор, отказывая в возбуждении уголовного дела, в полной мере проверил наличие либо отсутствие состава преступления в действиях работников ОГИС, поскольку сам факт неисполнения решения суда имеет место, **что подтверждается возвращением без исполнения исполнительного листа**».

Вважаю, що останній варіант недостатньо використовується адвокатами, але може бути досить ефективним. І таку практику необхідно активно запроваджувати й надалі. Таким чином ми зможемо сприяти подальшим змінам законодавства в цій сфері.

Бажаю успіхів!

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ОКРЕМИХ СПРАВ, РОЗГЛЯНУТИХ ЄСПЛ ПРОТЯГОМ ВЕРЕСНЯ — ЖОВТНЯ 2016 РОКУ

Олександр Дроздов, адвокат, Голова ВКДКА,
Перший проректор Вищої школи адвокатури,
к. ю. н., доцент

Олена Дроздова, адвокат, помічник
Першого проректора Вищої школи адвокатури

У цій публікації ми продовжуємо цикл періодичних оглядів найбільш важливих рішень, винесених Європейським судом з прав людини¹ у справах щодо іноземних країн. Розглянемо, на нашу думку, найактуальніші з них, прийняті протягом вересня — жовтня 2016 року.

1. Заявник, Лучано Валентин Хузуняну, у справі «Хузуняну проти Італії» (заява № 36043/08; рішення ЄСПЛ від 01.09.16 р.) є громадянином Румунії, який народився в 1973 році і мешкає в Румунії. Справа стосувалася відсутності можливості у Хузуняну домогтися повторного відкриття кримінального судочинства проти нього, яке закінчилось його засудженням *in absentia*.

Після судового переслідування за звинуваченням у вбивстві 15.03.04 р. Хузуняну був засуджений Римським судом в м. Асізі до 28 років ув'язнення. Влада, звернувши увагу на його переховування від правосуддя, призначила йому адвоката, який брав участь в провадженні. Адвокат подав апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції до Римського апеляційного суду в м. Асізі, який відхилив скаргу 17.01.05 р. Він також подав апеляцію з питань права, але вона була визнана неприйнятною. Стосовно Хузуняну 19.12.05 р. був виданий міжнародний ордер на арешт, і він був заарештований в Румунії у 2006 році, а згодом його екстрадували до Італії, дата екстрадиції була невідома.

Хузуняну, посилаючись на ст. 175 Кримінально-процесуального кодексу, стверджував, що його апеляційна скарга проти засудження не повинна була

бути погашена строками давності. Він стверджував, що не переховувався від правосуддя і не відмовлявся від права з'явитися у суді, заявивши, що оскільки він не був повідомлений про хід провадження за місцем його проживання в Румунії, він не був належним чином проінформований про кримінальне судочинство проти нього. У рішенні від 12.04.07 р. Римський апеляційний суд в м. Асізі висловив думку стосовно того, що Хузуняну мав право бути звільненим від строку давності, але мав право подати апеляційну скаргу лише на рішення суду другої інстанції. Хузуняну подав апеляційну скаргу з питань права, стверджуючи про необхідність проведення нового розгляду справи по суті, а не лише рішення з питань права. Ця вимога була відхилена касаційним судом 13.01.08 р. на підставі того, що особа, яка була засуджена *in absentia*, втрачає своє право на повторний відлік строку оскарження, якщо призначений адвокат, незалежно або без відома клієнта, подав апеляційну скаргу на рішення, про яке йде мова, і якщо суд, який мав відповідну юрисдикцію, прийняв рішення стосовно цієї апеляції.

В інших провадженнях стосовно різних осіб, засуджених *in absentia*, Конституційний Суд визнав, що ст. 175 § 2 порушує Конституцію на підставі того,

¹ Далі — ЄСПЛ.

що це положення не дозволяє відповідачеві, який не був ефективно повідомлений про провадження, відновити строк для оскарження рішення, прийнятого *in absentia*, якщо така ж сама апеляційна скарга була раніше подана адвокатом. У грудні 2009 року на підставі цього рішення Хузуняну подав клопотання про встановлення нового граничного строку для подання апеляції, але це клопотання не мало успіху.

² Далі — КЗПЛ.

³ Сучасне кримінальне процесуальне законодавство під впливом політичних, економічних та інших факторів стрімко оновлюється. Так реалії сьогодення вимагають здійснення у кримінальному провадженні (далі — КП) спеціального досудового розслідування за відсутності (*in absentia*) підозрюваного (далі — СДР). Разом з тим, згідно зі ст. 323 КПК судовий розгляд у КП щодо злочинів, зазначених у ч. 2 ст. 297¹ КПК, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності (спеціальне судове провадження, далі — ССП) та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. Наведене дає підстави стверджувати, що запроваджене в КПК заочне кримінальне провадження (далі — ЗКП) складається з двох частин: СДР та ССП. Відомо, що інститут ЗКП успішно застосовується, зокрема, в таких країнах, як Болгарія, Грузія, Данія, Естонія, Італія, Литва, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Росія, США, Франція, Швейцарія. Проте важливим є забезпечення під час СДР або ССП процесуальних прав і гарантії осіб, які беруть участь у КП. Так, відповідно до Рекомендацій № R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи (далі — КМРЄ) державам-членам «Про спрощення кримінального провадження», держави — члени Ради мають розглянути питання про надання судам першої інстанції можливості розглядати справи і приймати щодо них рішення за відсутності обвинуваченого, за умови, що обвинувачений був проінформований належним чином про дату слухання справи та про своє право на законне чи інше представництво в суді [Рекомендація № 6 R(87) 18 КМРЄ державам-членам «Относительно упрощения уголовного правосудия» от 17 сентября 1987 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_339]. Можливість здійснення ЗКП, а також умови, за яких таке провадження може мати місце, закріплені в Резолюції 75(11) КМРЄ про критерії, які регламентують провадження, здійснюване за відсутності обвинуваченого [Резолюція (75)11 КМРЄ «О критериях, регламентирующих разбирательство, проводимое в отсутствие обвиняемого», принята Комитетом Министров 19.01.1973 г. на 217-м заседании Представителей Министров [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/901992005>]. Суттєвим є і те, що існування процедури ЗКП не викликає заперечень і з боку ЄСПЛ, за умови, що при цьому дотримуються гарантії, які забезпечують права особи, закріплені Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод [Рішення ЄСПЛ від 18.05.04 у справі «Шомоді проти Італії» / Джеремі МакБрайд. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. — К.: «К.І.С.», 2010. — С. 422; Рішення ЄСПЛ від 14.06.01 у справі «Меденіца проти Швейцарії» / Джеремі МакБрайд. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. — К.: «К.І.С.», 2010. — С. 426]. Тому не випадково, що проблематика загальних (право на доступ до суду, інституціональні та процесуальні вимоги) та специфічних (презупція невинуватості та права сторони захисту) гарантій права на справедливий судовий розгляд, забезпечення державами дотримання інституціональних (поняття «суд», суд, створений на підставі закону, незалежність та неупередженість суду) та процесуальних (справедливість, публічний розгляд справи, розумний строк) вимог права на справедливий суд є стрижневим питанням як для науковців, які опікуються, зокрема, питаннями СП у кримінальному процесі, так і для практиків. Варто зазначити, що одним із ключових аспектів наведеної проблематики є питання дотримання вимог ст. 6 КЗПЛ з урахуванням практики ЄСПЛ [Judgment in the Case of *Imbrioscia v. Switzerland*. 24.11.1993. § 36. [Electronic Document]. — Access mode: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%7B%22appno%3A%3A%5B%5D%2C%22itemid%3A%3A%5B%5D%7D>] під час ЗКП, як гарантії права особи відмовитися від здійснення свого права постати перед судом і захищати себе [Judgment in the Case of *Tierce and Others v. San Marino*. 25.07.2000. п. 94. [Electronic Document]. — Access mode: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58765#%7B%22itemid%3A%3A%5B%5D%7D>]; Judgment in the Case of *Jussila v. Finland*. 23.11.2006. §. 40 [Electronic Document]. — Access mode: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-78135#%7B%22itemid%3A%3A%5B%5D%7D>]. Із судової практики випливає наступний ключовий принцип, коли національне законодавство дозволяє рух процесу, незважаючи на відсутність підозрюваного (обвинуваченого), останній повинен в ході розгляду мати право домогтися того, щоб суд виніс заново, заслухавши його, рішення про обґрунтованість пред'явленого йому звинувачення [Judgment in the Case of *Sejdovic v. Italy*. 1.03.2006. §. 82. [Electronic Document]. — Access mode: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-72629#%7B%22itemid%3A%3A%5B%5D%7D>]; Judgment in the Case of *Stoichkov v. Bulgaria*. 24.03.2005. §. 56. [Electronic Document]. — Access mode: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-68625#%7B%22itemid%3A%3A%5B%5D%7D>]. Проте в будь-якому разі і це не повинно призводити до порушення засад КП та прав людини та основоположних свобод. При цьому істотну роль стосовно цього аспекту відіграють рішення ЄСПЛ. У його практиці протягом останніх десятиліть були вироблені критерії, яким має задовольняти ЗКП у кримінальних справах. Їх дослідження вкрай важливе в справі забезпечення процесуальних прав і гарантії осіб у кримінальному процесі. Таким чином, процедури СДР та ССП повинні відповідати, окрім

випуск юридичного журналу «Право України» (№ 7). Режим доступу: file:///C:/Users/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82/Downloads/content-pravoukr-2015-7-pravoukr_7_15.pdf.

ЄСПЛ констатував порушення ст. 6 КЗПЛ.

Справедлива сатисфакція: Хузуянну не подавав жодних заяв стосовно справедливої сатисфакції.

01.09.16 р. ЄСПЛ було ухвалено також низку й інших рішень, а саме таких.

2. Рішення ЄСПЛ у справі «Марк Брауер проти Німеччини» (заява № 24062/13). Заявник Марк Брауер є громадянином Німеччини, який народився в 1978 році і мешкає в м. Райне (Німеччина). Справа стосувалася відхилення його апеляції проти наказу про його ізолювання в психіатричній лікарні на підставі невиконання терміну одного тижня, встановленого законом.

У червні 2012 року Брауер був заарештований за пошкодження припаркованих автомобілів молотком та за опір секретарю суду. Брауеру, який уже раніше отримував психіатричне лікування, було призначено як тимчасовий захід поміщення в психіатричну лікарню, де він отримав призначеного судом адвоката. 18.12.12 р. обласний суд Мюнстера, який вважав, що його неможливо було притягнути до кримінальної відповідальності та він був психічно хворим, затвердив його ізолювання в лікарні. Відразу ж після слухання справ він повідомив про своє бажання подати апеляційну скаргу на рішення суду і призначити новий захист. Він отримав точні інструкції судді стосовно того, як і де подати апеляційну скаргу.

Проте після отримання письмових інструкцій призначеним судом адвокатом Брауер згодом надрукував

і підписав апеляційний лист в районний суд Райне. Цей лист був відхилений як запізнілий, а обласний суд повторив певну судову інструкцію від 18.12.12 р. Брауеру стосовно того, що апеляцію можливо було подати в письмовому вигляді до обласного суду Мюнстера і окружного суду Мюнстера, а в окружному суді Райне її можливо було лише в усній формі зареєструвати в реєстрі. В січні 2013 року призначений судом адвокат, який продовжив захист Брауера, подав запит на відновлення провадження і подав апеляцію стосовно питань права, стверджуючи, що його клієнт отримав незрозумілі вказівки стосовно того, як подати апеляцію. В кінцевому рахунку у квітні 2013 року Федеральний суд відмовився розглядати по суті скаргу Брауера, оскільки він не подав її протягом одного тижня і відхилив його прохання про відновлення провадження. Цей суд надав вирішальне значення точним судовим вказівкам, наданим 18.12.12 р. Будь-яке неправильне розуміння вважалось власною відповідальністю Брауера, оскільки не існувало жодних доказів того, що він не зрозумів інструкції через його психічне здоров'я.

Брауер подав конституційну скаргу, яка була відхилена в червні 2013 року без будь-яких підстав.

Посилаючись на ст. 6 § 1 (доступ до суду) КЗПЛ Брауер скаржився на відмову розглянути по суті його апеляцію стосовно питань права і відхилення його прохання про відновлення провадження стосовно його ізолювання в психіатричній лікарні, стверджуючи, зокрема, що він не зрозумів вказівки судді стосовно подання апеляційної скарги не через його психічний стан, а через те, що вони були незрозумілими.

іншого, наступним критеріям, які випливають з практики ЄСПЛ: презумпція відмови підозрюваного/обвинуваченого (якому відомо, що відносно нього здійснюється кримінальне провадження) [Решение ЄСПЛ по делу «Колоцца против Италии» 12.02.85 р., п. 28 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.precedent.in.ua/index.php?id=1362234897>.] від права на участь у КП, обов'язкова участь захисника [Рішення ЄСПЛ у справі «Ван Гейзерем проти Бельгії» 21.01.99 р., пп. 34 — 36 / Джеремі МакБрайд. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. — К.: «К.І.С.», 2010. — С. 425; Рішення ЄСПЛ у справі «Кромбах проти Франції» 13.02.01 р., пп. 90 — 91 / Джеремі МакБрайд. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. — К.: «К.І.С.», 2010. — С. 425] та необхідність повторного розгляду [Рішення ЄСПЛ у справі «Меденіца проти Швейцарії» 14.06.01 р., пп. 57 — 59 / Джеремі МакБрайд. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. — К.: «К.І.С.», 2010. — С. 426; Рішення ЄСПЛ у справі «Зейдович проти Італії» 01.03.06 р., пп. 100 — 106 / Джеремі МакБрайд. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. — К.: «К.І.С.», 2010. — С. 427]. Виходячи із зазначеного, можна зробити висновок, що сторона обвинувачення зобов'язана добросовісно (без зловживань своїми процесуальними правами) використати всі передбачені законом можливості для дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого (зокрема, прав на захист, на доступ до правосуддя, таємницю спілкування, невтручання у приватне життя) у разі здійснення КП за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia). При цьому процедури СДР та ССП можуть застосовуватися лише у випадках, коли вичерпано всі процесуальні можливості участі підозрюваного (обвинуваченого) у КП, до речі, у тому числі і за допомогою механізмів міжнародного співробітництва під час КП.

У цій справі ЄСПЛ встановив порушення ст. 6 § 1 КЗПЛ⁴.

Справедлива сатисфакція: Брауер не подав жодних заяв стосовно справедливої сатисфакції.

3. Рішення ЄСПЛ у справі «Valle Pierimpiè Società Agricola SPA проти Італії» (заява № 46154/11). Заявник Valle Pierimpiè Società Agricola SPA є італійською компанією з обмеженою відповідальністю.

Справа стосувалася заяви стосовно того, що частина Венеціанської лагуни, відомої як Valle Pierimpiè, яку придбала компанія-заявник і використовувала для розведення риби, належала національній морській території.

Посилаючись на ст. 1 Протоколу № 1 (захист власності) КЗПЛ компанія-заявник скаржилася на позбавлення її долини, яку вона використовувала для розведення риби без компенсації, а також на притягнення до відповідальності та сплату потенційно дуже великої суми держави як компенсацію за незаконне заволодіння власністю.

У своєму рішенні по суті справи від 23.09.14 р. ЄСПЛ встановив порушення ст. 1 Протоколу № 1 і постановив, що Італія повинна була сплатити компанії-заявникові 5000 євро (EUR) відшкодування моральної шкоди і 25 000 євро відшкодування судових та інших витрат. Натомість судове рішення від 01.09.16 р. стосувалося питання про застосування ст. 41 (справедлива сатисфакція) КЗПЛ стосовно матеріальної шкоди.

Справедлива сатисфакція: з урахуванням дружнього врегулювання, досягнутого між урядом Італії і компанією-заявником, ЄСПЛ прийняв рішення про вилучення заяви з реєстру справ, оскільки ця справа стосувалася провадження щодо ст. 41 КЗПЛ.

4. Рішення ЄСПЛ у справі «Упіте проти Латвії» (заява № 7636/08). Заявник Жене Упіте є громадянкою Латвії, яка народилася в 1945 році і мешкає в Ризі. Справа стосувалася її заперечення проти судді, який розглядав ци-

вільну справу, яку вона порушила, оскільки він перебував під слідством у скандалі, пов'язаному з судовою владою.

Влітку 2007 року було проведено прослуховування телефонних розмов скандалу в Латвії стосовно незаконної і неетичної поведінки в судовій системі. Зокрема, була видана книга, яка містила записи розмов між адвокатами відомої латвійської адвокатської компанії і суддями, які працювали в різних судах. Таким чином, розслідування проводилось робочою групою, створеною Верховним судом.

У той же час у 2004 році Упіте подала цивільний позов проти третьої сторони. У 2007 році, коли вибухнув скандал, її апеляція з питань права в цьому провадженні очікувала рішення Сенату Верховного суду як касаційного суду. Під час касаційного слухання 29 серпня 2007 року її адвокат висунув заперечення проти одного з трьох суддів із колегії суддів, оскільки він був одним із суддів, стосовно яких на той час проводилось розслідування за неетичну поведінку в судовій системі. В той же день ці сумніви були відхилені двома іншими суддями із колегії суддів, оскільки вони виявили, що ці сумніви були засновані лише на припущенні, а відхилення цивільного позову Упіте було підтвержене.

У листопаді 2007 року в доповіді було вказано, що двоє з 15 суддів, діяльність яких розглядалась під час розслідування, порушили Кодекс етики суддів: суддя, який розглядав справу Упіте не був серед вказаних суддів.

Посилаючись на ст. 6 § 1 (право на справедливий судовий розгляд) КЗПЛ Упіте стверджувала, що один із суддів, який розглядав її справу, не був неупередженим тому, що він знаходився під слідством за неетичну поведінку на той час.

Відсутність порушення ст. 6 КЗПЛ констатував ЄСПЛ.

⁴ У світлі наведеного рішення практичний інтерес становить *правовий висновок ВСУ*, викладений у постанові його **Судової палати у кримінальних справах від 29.09.16 р. № 5-246к(15)16**. А саме, ВСУ зазначив, що виходячи з положень п. 2 ч. 3 ст. 129 Конституції України та ст. 10 (Рівність перед законом і судом) КПК, особа, щодо якої вирішувалось питання про застосування примусових заходів медичного характеру, не позбавлена права подавати касаційні скарги на судові рішення, ухвалені в порядку, передбаченому гл. 39 (Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру). Принагідно зауважимо, що в рішенні по справі **«Плахтєєв та Плахтєєва проти України»**, яке набуло статусу остаточного 12.06.09 р., ЄСПЛ вкотре зазначив, що право доступу до суду, не будучи абсолютним, може підлягати законним обмеженням, таким, наприклад, як строки давності, заходи забезпечення позову, нормативне регулювання такого права стосовно неповнолітніх та психічно хворих осіб, однак якщо доступ до суду обмежено внаслідок дії закону або фактично, слід з'ясувати, чи не порушило встановлене обмеження саму суть цього права і, зокрема, чи мало воно законну мету і чи існувало відповідне пропорційне співвідношення між застосованими засобами і поставленою метою. Водночас у справі **«Наталія Михайленко проти України»**, рішення в якій набуло статусу остаточного 30.08.13 р., ЄСПЛ дійшов висновку, що підхід, якого дотримується українське законодавство і згідно з яким особи, навіть визнані недієздатними, не мають права на безпосередній доступ до суду, зокрема з метою поновлення своєї цивільної дієздатності, не відповідає загальній тенденції, що панує на європейському рівні, та становить порушення п. 1 ст. 6 КЗПЛ.

5. Рішення ЄСПЛ у справі «V. М. проти Сполученого Королівства» (заява № 49734/12). Ця справа стосувалася скарги психічно хворої жінки на утримання її під вартою як незаконного мігранта для очікування депортації.

Заявником, V. M., була громадянка Нігерії, яка народилася в 1977 році і мешкала в Вест-Дрейтоні (Англія, Сполучене Королівство).

V. M. незаконно в'їхала з сином у Сполучене Королівство 18.11.03 р. У листопаді 2003 року її син був доставлений в лікарню з серйозними травмами, а потім його взяли під опіку. V. M. згодом була звинувачена в жорстокому поводженні з дітьми і засуджена 07.04.08 р. Через серйозність її злочину суддя Суду корони рекомендував депортацію. Таким чином V. M. знаходилась під вартою до прийняття вироку по кримінальній справі 08.08.08 р.

Протягом наступних трьох років до її звільнення під заставу в липні 2011 року V. M. подавала ряд позовів для оскарження рішення про її депортацію. У грудні 2008 року імміграційна влада відхилила її апеляцію проти її депортації. У червні 2009 року вона також подавала запит про скасування рішення про її депортацію або про розгляд її тверджень як нового прохання про надання притулку, посилаючись на її погане психічне здоров'я (рецидивна депресія і розлад особистості) і низький рівень установ для її лікування в Нігерії у випадку її депортації. Через 5 місяців державний секретар відмовився розглядати її твердження як нове прохання про надання притулку. Дозвіл на подання заяви для судового розгляду був наданий у травні 2010 року, а слухання відбулося в липні 2010 року: Апеляційний і Адміністративний суди дійшли висновку, що з урахуванням серйозного ризику переховування V. M., повторного скоєння злочину або завдання шкоди собі або іншим, її б на законних підставах утримували під вартою з серпня 2008 року по квітень 2010 року, навіть якщо б була розглянута політика на користь альтернативи утримання під вартою незаконних мігрантів, які є психічно хворими. Заяви про звільнення під заставу були також відхилені на тих самих підставах.

Під час утримання під вартою V. M. проходила постійні медичні обстеження і до березня 2010 року під час обстеження було виявлено, що її психічне здоров'я значно погіршилось. Проте суди переглянули всі медичні докази в їх рішеннях у справі V. M. і дійшли висновку, що рішення влади не переводити її до лікарні було обґрунтованим.

Посилаючись, зокрема, на пункт 1 (право на свободу та особисту недоторканність) ст. 5, V. M. скаржилася на надмірну тривалість її утримання під вартою, а також на систему утримання іммігрантів під вартою в Сполученому Королівстві, зокрема стверджуючи, що крайні строки максимального терміну утримання іммігрантів під вартою були нечіткими, а також не існувало автоматичного судового перегляду. Вона також скаржилася на те, що її утримання під вартою з серпня 2008 року (коли був винесений вирок по кримінальній справі) по липень 2010 року (коли було проведено слухання її першої заяви про судовий перегляд) не було законним, оскільки воно порушувало політику стосовно психічно хворих затриманих іммігрантів.

ЄСПЛ встановлено порушення ст. 5 § 1 — стосовно періоду утримання під вартою V. M. як незаконного мігранта для очікування висилки між 19 червня і 14 грудня 2009 року.

Справедлива сатисфакція: 3500 євро (EUR) (моральна шкода) і 10 000 євро (видатки і витрати).

6 вересня поточного року ЄСПЛ також ухвалив низку рішень, короткий прес-реліз яких ми наводимо нижче.

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Циндріч і Бешліч проти Хорватії» (заява № 72152/13).

Заявники, Алоїз Циндріч і Катаріна Бешліч є громадянами Хорватії, які народилися в 1973 р. і 1975 р. відповідно. Справа стосувалася вбивства їх батьків під час Вітчизняної війни в Хорватії. Батьки заявників були вбиті в 1992 році на території Хорватії, яка на той час не знаходилася під контролем влади Хорватії і була названа окупаційними силами «Республіка Сербська Країна». Відповідно до свідчень різних свідків, батьки заявників очевидно були викрадені з їх будинку і були застрелені в сусідньому селі двома членами сербського озброєного формування, один з яких зараз мешкає в Сербії, а інший — в США.

У січні 1992 року влада «Республіки Сербська Країна» провела розслідування вбивства батьків заявників. Не існує жодної офіційної інформації стосовно кінцевого результату цього розслідування.

У вересні 2000 року влада Хорватії, яка в той час відновила контроль над містом, в якому раніше мешкали батьки заявників, також провела розслідування. Тому поліція Хорватії провела допит заявників і в січні 2001 року суддя окружного суду призначив проведення розслідування проти двох підозрюваних — які вже втекли з Хорватії — обвинувачених у вбивстві їх батьків.

У цьому контексті було порушено дві справи про екстрадицію проти підозрюваних. Зокрема, влада Хорватії відповідала владі США з метою екстрадиції одного з підозрюваних. Проте для екстрадиції цього підозрюваного необхідно було очікувати закінчення кримінального розслідування влади США проти нього за шахрайство і неналежне використання офіційних документів.

Інший підозрюваний зараз мешкає в Сербії і отримав громадянство Сербії; тому неможливо здійснити його екстрадицію. Проте він надавав свідчення в лютому 2009 року владі Сербії на прохання влади Хорватії, стверджуючи, що кримінальна справа проти нього і іншого підозрюваного була порушена муніципальним судом «Автономним регіоном Республіки Сербська Країна» в 1992 році і вони були виправдані.

Цивільний позов заявників про відшкодування шкоди за вбивство батьків спочатку задовольнили, але це рішення було скасоване в грудні 2009 року. Вони були також зобов'язані сплатити судові видатки держави. Це рішення було підтверджене Верховним судом Хорватії в червні 2012 року, який встановив, що вбивство батьків заявників трапилось на території, яка не знаходилась під суверенітетом Хорватії.

У лютому 2013 року заявники подали конституційну скаргу, стверджуючи, що в попередніх рішеннях Верховний суд визнав право на відшкодування шкоди, викликані смертю під час Вітчизняної війни в Хорватії. Їх конституційна скарга була відхилена в травні 2013 року.

Посилаючись на ст. 2 (право на життя) КЗПЛ, скаржилися, зокрема, на те, що влада Хорватії не вжила належних і відповідних заходів для розслідування вбивства їх батьків, яке, за їх словами, було вчинене на підставі расизму. Заявники також скаржилися відповідно до ст. 1 Протоколу № 1 (захист власності) і ст. 6 § 1 (доступ до суду) КЗПЛ на те, що вони були зобов'язані сплатити витрати на представництво держави в провадженні про відшкодування збитків, стверджуючи, що це був надмірний фінансовий тягар для них і це перешкоджало їх доступу до суду.

У цій справі ЄСПЛ констатував відсутність порушення ст. 2, порушення ст. 1 Протоколу № 1, порушення ст. 6 § 1 КЗПЛ.

Справедлива сатисфакція становила 3400 євро (EUR) (матеріальної шкоди), 5000 євро (моральної шкоди) і 3000 євро (видатків і витрат) заявникам спільно.

7. Рішення ЄСПЛ у справі «Алімов проти Туреччини» (заява № 14344/13). Справа стосувалася скарги особи,

яка шукає притулку, на його затримання для очікування висилки на термін 104 дні.

Заявник Бахтиєр Алімов є громадянином Узбекистану, який народився в 1970 році і мешкає в Газіантепі (Туреччина).

У 2010 році Алімов і його сім'я залишили Узбекистан і відправилися до Туреччини, нібито рятуючись від гноблення, з яким вони зіткнулися через їх релігійні переконання. Незважаючи на те, що його дружина отримала посвідку на проживання в місті Газіантеп, Алімов не зміг отримати таку посвідку тому, що він не мав змоги оплатити збір на отримання дозволу, і тому проживав незаконно.

У квітні 2011 року під час поїздки з Туреччини в Україну для отримання медичного лікування дружини прикордонна служба Туреччини наклала штраф на Алімова за незаконне проживання, і йому був заборонений в'їзд у країну протягом п'яти років.

У травні 2012 року Алімов і його сім'я спробували знову в'їхати в Туреччину через аеропорт Сабіха Гекчен у Стамбулі, але його помістили в місце утримання під вартою в аеропорту для очікування його повернення в Україну. Міністерство внутрішніх справ Туреччини згодом відхилило новий запит Алімова про надання притулку і його заперечення проти повернення.

Після подання заперечення проти рішення Міністерства в червні 2012 року Алімова перевели з аеропорту Сабіха Гекчен в Центр вислання іноземців Кумкапі в Стамбулі в липні 2012 року. Він знаходився під вартою до серпня 2012 року до надання дозволу на тимчасове проживання для очікування прийняття рішення стосовно його прохання про надання притулку.

Алімов подавав певну кількість скарг відповідно до ст. 5 § 1, 2, 4 і 5 (право на свободу і безпеку / право бути проінформованим про підстави для арешту / право на законне затримання після швидкого засудження / право на компенсацію) КЗПЛ. Він стверджував, зокрема, що процедура тимчасового утримання під вартою для очікування депортації в Туреччині не була очевидною і, отже, була незаконною; він не був проінформований про підстави для його затримання; він не мав можливості оскаржити законність його затримання або отримати компенсацію відповідно до національного законодавства.

Далі посилаючись на ст. 3 (заборона нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження) КЗПЛ, Алімов також скаржився на те, що його утримували під

вартою в принизливих умовах, особливо в переповненому центрі утримання під вартою в аеропорту і в центрі вислання без можливості прогулянки на свіжому повітрі в будь-який час протягом усього періоду його утримання під вартою. Алімов також посилався на ст. 13 (право на ефективний засіб юридичного захисту) окремо і разом зі ст. 3 (заборона нелюдського чи такого, що принижує гідність поводження), стверджуючи про відсутність доступних для нього ефективних національних засобів судового захисту для подання скарги на погані умови під час утримання під вартою.

У цій справі ЄСПЛ встановив порушення ст. 5 § 1, 2, 4 і 5 КЗПЛ, а також порушення ст. 3 (поводження, яке принижує гідність) — через матеріальні умови утримання Алімова під вартою в аеропорту і центрі вислання та порушення ст. 13 разом зі ст. 3 КЗПЛ — через відсутність ефективних засобів судового захисту для подання скарги на матеріальні умови утримання під вартою в аеропорту у центрі вислання.

Справедлива сатисфакція склала 10 000 EUR (моральної шкоди) і 4330 EUR (видатків і витрат).

8. Рішення ЄСПЛ у справі «Алтин і Кіліч проти Туреччини» (заява № 15225/08). Заявники Есма Алтин і Ісмаїл Кіліч є громадянами Туреччини, які народилися в 1966 і 1974 роках і мешкають в Діярбакирі і Аскараї (Туреччина) відповідно.

Справа стосувалася смерті братів Есми Алтин і Ісмаїла Кіліча, які були вбиті під час поліцейської операції проти РПК (робочої партії Курдистану, незаконної збройної організації), які підозрювались в членстві в цій організації.

03.12.03 р. сили безпеки здійснили рейд на квартиру в Діярбакирі після отримання анонімного наведення на слід за допомогою телефонного дзвінка стосовно присутності терористів в тому місці. Команда з 42 поліцейських оточила квартиру, підозрюючи, що мешканці готували напад за допомогою бомби.

Наслідком перестрілки з силами безпеки стала смерть братів Алтин і Кіліча (Хюсейн Алтин і Ібрахім Кіліч), які знаходились у квартирі.

18.12.03 р. Алтин подала скаргу до прокуратури на поліцейських, які брали участь в операції, стверджуючи, що її брат не був членом незаконної організації, а також те, що коли вона відвідала приміщення через кілька днів після інциденту, жінка повідомила їй, що її брата вбили за межами будівлі після того, як вони були перевезені в те місце.

Відповідно до звіту експерта, сліди порохи були

знайдені на правій руці Хюсейна Алтин і на обох руках Ібрахіма Кіліча.

21.06.07 р. прокурор м. Діярбакир з урахуванням офіційних звітів, тверджень поліцейських і очевидців, а також звітів експертів відхилив справу на підставі того, що перший постріл був зроблений з середини будівлі, а поліцейські використовували свою зброю з метою самозахисту після відмови підозрюваних бути зв'язаними. 13.07.07 р. Алтин і Кіліч оскаржили це рішення на підставі того, що їх брати були вбиті за підозрілих обставин з урахуванням того, що обидва вони були вбиті пострілами в голову. 01.08.07 Голова суду м. Сівєрек підтвердив рішення про відхилення.

Посилаючись, зокрема, на ст. 2 (право на життя) КЗПЛ, Алтин і Кіліч скаржилися на порушення права їх братів на життя, стверджуючи, що операція не була підготовлена таким чином, щоб обмежити застосування сили зі смертельними наслідками; вони також скаржилися на відсутність ефективного та неупередженого розслідування.

ЄСПЛ встановлено відсутність порушення ст. 2 (право на життя) КЗПЛ та порушення ст. 2 (розслідування).

Справедлива сатисфакція становила 10 000 EUR (моральної шкоди) кожному заявникові і 4000 EUR (видатків і витрат) заявникам спільно.

9. Рішення ЄСПЛ у справі «Дьондю Гюнель проти Туреччини» (заява № 34673/07).

Заявниця Дьондю Гюнель є громадянкою Туреччини, яка народилася в 1964 році і мешкає в Стамбулі (Туреччина).

Справа стосувалася смерті сина Гюнель, який підозрювався в членстві в незаконній озброєній організації (МКР — Маоїстська Комуністична партія Туреччини) і був убитий жандармерією під час антитерористичної операції.

09.11.04 р. Аскін Гюнель був убитий під час антитерористичної операції, яку проводили сили безпеки в регіоні Тунджелі поблизу села Акутулук. У день інциденту була складена доповідь, в якій були вказані травми голови і стара травма гомілки. За словами Гюнель, оголене тіло її сина було передане їй у громадському місці.

10.01.05 р. прокурор м. Тунджелі відхилив позов на підставі того, що передбачувані терористи першими відкрили вогонь і поранили двох бригадирів, один з яких помер внаслідок поранень; прокурор дійшов висновку, що солдати діяли так для самозахисту. Це рішення не було передане Гюнель.

24.08.05 р. Гюнель подала скаргу на співробітників жандармерії, які брали участь в операції на підставі того, що її сина, який був оточений силами безпеки і вже мав постріл у голітку, можливо було затримати живим. Ця скарга була також відхилена в грудні 2005 року. Рішення було згодом підтримане головою суду м. Ерзінджан у лютому 2006 року.

Посилаючись, зокрема, на ст. 2 (право на життя) КЗПЛ Гюнель стверджувала, що військова операція, наслідком якої стала смерть її сина, не була підготовлена владою таким чином, щоб максимально зменшити застосування сили зі смертельними наслідками. Крім того, вона скаржилася на відсутність поглибленого, неупередженого і ефективного розслідування.

ЄСПЛ у цій справі констатував порушення ст. 2 КЗПЛ та ухвалив справедливу сатисфакцію у розмірі 20 000 EUR (моральної шкоди).

10. Рішення ЄСПЛ у справі «Еркенов проти Туреччини» (заява № 18152/11). Заявник Рамазан Еркенів є громадянином Росії чеченського походження, який народився в 1972 році. Справа стосувалася його скарги на утримання під вартою в Центрі вислання іноземців Газіантеп у Туреччині протягом 18 місяців.

У 2000 році Еркенів втік до Туреччини під час спроби ухилитись від влади Росії, яка згодом порушила проти нього кримінальну справу за підозрою в причетності до нападу з використанням бомби на мечеть у Чечні. Суди Туреччини згодом відхилили запит влади Росії стосовно екстрадиції Еркенова.

У січні 2008 року Еркенів був затриманий турецькою поліцією в Стамбулі під час операції проти Аль-Каїди і був затриманий для очікування судового рішення. Він був звільнений у січні 2009 року. Згодом його помістили під варту в Центрі вислання іноземців в м. Газіантеп до його звільнення в липні 2010 року за умови, що він залишить Туреччину протягом 15 днів.

У той же час запити Еркенова на надання притулку та посвідки на проживання були відхилені.

Посилаючись, зокрема, на ст. 5 § 1, 2, 4 і 5 (право на свободу і безпеку / право на отримання інформації про підстави для арешту / право на законне затримання після швидкого засудження / право на компенсацію) Еркенів скаржився на незаконне затримання без надання можливості оскаржити законність його затримання, а також на те, що він не був належним чином проінформований про підстави для його затримання та на відсут-

ність права на компенсацію відповідно до національного законодавства.

Порушення ст. 5 § 1, 2, 4 і 5 КЗПЛ встановлено ЄСПЛ.

Справедлива сатисфакція: 7500 EUR (моральної шкоди) і 5200 EUR (видатків і витрат).

11. Рішення ЄСПЛ у справі «Ясмін Доган проти Туреччини» (№ 40860/04). Заявниця Ясмін Доган є громадянкою Туреччини, яка народилася в 1973 році і мешкає в м. Ескішехір (Туреччина).

12.11.03 р. колеги Ахмеда Догана почули постріл і знайшли його у своєму кабінеті, в якому він сидів з серйозною травмою. Він був доставлений у лікарню, в якій помер від отриманих поранень 14.11.03 р.

Негайно було розпочато розслідування. З отриманих доказів виявилось, що Ахмет Доган мав проблеми з його начальником (І. А.), який був суб'єктом адміністративного розслідування порушень стосовно надання відпустки призовникам, які він нібито надавав в обмін на певні послуги. За словами його дружини, Ахмет Доган боявся, що він буде звинувачений комісією з розслідування в діях, скоєних лейтенантом І. А. До свого самогубства Ахмет Доган також нібито передав посилку призовникові, повідомивши йому, що в ній містились документи, які виявляють провину І. А.; проте документи не були знайдені в посилці, про яку йде мова.

09.03.04 р. військовий прокурор відхилив справу на підставі того, що не існувало переконливих свідчень того, що ставлення лейтенанта І. А. спонукало Ахмета Догана до самогубства.

Доган оскаржила це рішення, стверджуючи, що лейтенант І. А. ніс основну відповідальність за самогубство її чоловіка, але її апеляційна скарга була відхилена військовим судом 08.04.04 р.

Тим часом адміністративне розслідування встановило, що лейтенант І. А. тиснув на Ахмета Догана, погрожуючи йому та ображаючи його за присутності інших співробітників. У липні 2004 року Доган подала позов про відшкодування збитку до Вищого військового адміністративного суду, стверджуючи про існування причинно-наслідкового зв'язку між смертю чоловіка і поведінкою І. А., але скарга була відхилена.

У той же час були порушені дві кримінальні справи проти І. А. за звинуваченнями в змушенні підлеглих виконувати приватну роботу і зловживанні повноваженнями як посадової особи у стосунках з ними. Він був визнаний винним у двох провадженнях у травні та липні 2006 року, але отримав умовний вирок.

Посилаючись, зокрема, на ст. 2 (право на життя) КЗПЛ, Доган скаржилася на самогубство її чоловіка на підставі того, що воно стало наслідком умов праці. Вона також критикувала відсутність ефективного розслідування кримінальної справи.

ЄСПЛ у цій справі встановив відсутність порушення ст. 2 (право на життя в матеріальному аспекті) та порушення ст. 2 (в аспекті відсутності ефективного розслідування) КЗПЛ.

Справедлива сатисфакція: 20 000 EUR (моральної шкоди) і 2000 EUR (видатків і витрат).

15 вересня 2016 року ЄСПЛ ухвалив ще низку рішень, короткий прес-реліз яких ми наводимо нижче.

12. Рішення ЄСПЛ у справі «Йохансен проти Німеччини» (заява № 17914/10). Заявниця Рут Маріон Йохансен є громадянкою Німеччини, яка народилася в 1970 році і зараз мешкає в Лондоні. Справа стосувалася рішення національних судів не визнавати її заперечення проти наказу про призначення покарання, яке, як вона стверджувала, вона ніколи не отримувала.

У жовтні 2008 року пані Йохансен, яка була визнана винною в утриманні і розтраті заробітної плати співробітників і засуджена до штрафу, було призначено покарання. Відповідно до запису обслуговування, виданого кур'єром, наказ про призначення покарання був поміщений у поштову скриньку поруч з місцем проживання Йохансен 07.11.08 р., оскільки було неможливо передати його їй особисто. У грудні 2008 року Йохансен подала заперечення проти призначення покарання до районного суду у Франкфурті-на-Майні і подала заяву про відновлення провадження. Вона стверджувала: стосовно її заперечення не закінчився строк давності. Відповідно до національного законодавства воно мало бути подане протягом двох тижнів після його вручення, оскільки наказ про призначення покарання не був вручений їй 07.11.08 р. Вона дізналася про наказ про призначення покарання лише в грудні 2008 року, коли знайшла рахунок у поштовій скриньці з проханням сплатити штраф.

Її заперечення згодом було відхилене, районний суд вважав, що наказ про призначення покарання був вручений Йохансен 07.11.08 р., оскільки він був засвідчений записом обслуговування. Під час оцінювання доказів суд розглянув допит кур'єра поліцією як свідка і детально розглянув заяви, зроблені Йохансен, а також три заяви замість клятви, зроблені її матір'ю, чоловіком і адвокатом.

Наступна апеляційна скарга Йохансен також була відхилена. Обласний суд у Франкфурті-на-Майні по суті підтвердив обґрунтування районного суду і підкреслив, що Йохансен не надала судам достатні докази для підтвердження того, що вона не отримала наказ про призначення покарання.

У кінцевому рахунку Федеральний конституційний суд відмовився розглядати конституційну скаргу пані Йохансен у вересні 2009 року.

Посилаючись на ст. 6 § 1 (доступ до суду) КЗПЛ пані Йохансен скаржилася на те, що рішення національних судів не визнавати її заперечення проти наказу про призначення покарання позбавляло її можливості бути вислуханою в суді і можливості захисту. Вона стверджувала, зокрема, що стандарт надання доказів, якого вона повинна була дотримуватися, був занадто суворим. Проте ЄСПЛ установив у цій справі відсутність порушення ст. 6 § 1 КЗПЛ.

13. Рішення ЄСПЛ у справі «Хамроєв і інші проти України» (заява № 41651/10).

Заявниками є Умід Хамроєв, громадянин Узбекистану, який народився в 1976 році і мешкає в Швеції; Косім Дадаханов, який народився в 1966 році і мешкає в Україні та стверджує, що він є громадянином Росії (але українська влада звертається до нього, як до громадянина Узбекистану); Уткір Акрамов, громадянин Узбекистану, який народився в 1985 році і мешкає в Сполучених Штатах Америки; Шоділбек Соїбжонов, громадянин Росії, який народився в 1970 році і мешкає в Україні. Всі чотири заявники скаржилися на утримання під вартою в Україні для очікування екстрадиції в Узбекистан. Влада Узбекистану внесла їх в міжнародний перелік осіб, які розшукуються, після порушення кримінальної справи проти них за підозрою, серед іншого, в заклинах до повстання і участі в релігійних фундаменталістських, екстремістських, сепаратистських або інших заборонених організаціях.

Вони були заарештовані в Україні 15 червня, 29 червня, 8 липня і 2 липня 2010 року відповідно та їх утримували під вартою до отримання запиту про екстрадицію від влади Узбекистану. Після отримання формального запиту про екстрадицію перших трьох заявників у липні 2010 року влада України призначила їм арешт для очікування екстрадиції на термін, який не повинен був перевищувати 18 місяців. З того часу до листопада 2010 року влада України подала запит про екстрадицію стосовно перших трьох заявників, розглядаючи обставини, які могли б перешкодити їх екстрадиції відповідно до націо-

нального законодавства, у тому числі їх потенційний статус біженців. У листопаді 2010 року органи прокуратури отримали повідомлення з обласної прокуратури, які рекомендують відмовити в екстрадиції заявників. Було встановлено, що влада Узбекистану не надала достатньої інформації про дії, в яких підозрювались заявники в Узбекистані. З того часу і до звільнення заявників у січні і лютому 2012 року заявники також подавали запити про надання притулку в Україні, перший і третій заявники подавали запити владі Швеції і Сполучених Штатів (у кінцевому рахунку отримали притулок).

Стосовно четвертого заявника, Соїбжонова, то він був звільнений 05.08.10 р., оскільки до того часу не було отримано запиту про екстрадицію. Слідчі органи згодом прийняли рішення в кожній справі відмовити в екстрадиції на підставі того, що злочин, за який він був звинувачений відповідно до законодавства Узбекистану, не є злочином відповідно до кримінального законодавства України.

Посилаючись на ст. 5 § 1 (право на свободу та особисту недоторканність) КЗПЛ, перші три заявники подали деяку кількість скарг стосовно їх утримання під вартою для очікування екстрадиції. Хамроєв, перший заявник, стверджував, що його утримання під вартою з 15 по 24 червня було незаконним, оскільки воно було засноване на законодавстві, яке не передбачало процедури утримання під вартою для очікування екстрадиції. Перші три заявники також стверджували, що провадження стосовно екстрадиції в їх справах не було проведено з належною ретельністю. Наприкінці Соїбжонов, четвертий заявник, стверджував відповідно до ст. 5 § 1, що його утримання під вартою не було обґрунтованим, оскільки злочин, за який він знаходився в розшуку в Узбекистані, не передбачав покарання відповідно до законодавства України, а також тому, що він зіткнувся б із ризиком жорстокого поводження у випадку екстрадиції.

ЄСПЛ установив порушення ст. 5 § 1 — стосовно Хамроєва, через незаконність його утримання під вартою з 15 по 24 червня 2010 року, порушення ст. 5 § 1 — стосовно Хамроєва, Дадаханова і Акрамова стосовно нездатності національної влади провести провадження про їх екстрадицію з належною ретельністю після 22.11.10 р. Крім того, ЄСПЛ визнав заяву неприйнятною стосовно Соїбжонова.

Справедлива сатисфакція: 10000 євро (EUR) відшкодування моральної шкоди кожному, Хамроєву, Дадаханову і Акрамову.

14. Рішення ЄСПЛ у справі «Саймон Прайс проти Сполученого Королівства» (заява № 15602/07).

Заявник Саймон Прайс є громадянином Сполученого Королівства, який народився в 1945 році і зараз знаходиться під вартою в НМР Long Lartin (Англія, Сполучене Королівство). Справа стосувалася кримінальної справи, в якій Прайс був засуджений за спробу ввезення кокаїну в Сполучене Королівство. В період з 16 травня по 13 липня 2005 року Прайс був засуджений суддею в Суді корони в Снеарсбруці за різні злочини, пов'язані зі спробою ввезення кокаїну на суму 35 мільйонів фунтів стерлінгів у Сполучене Королівство через порти в Нідерландах і Бельгії. Він був визнаний винним присяжними одногосно 13 липня 2005 року.

В апеляційній скарзі він стверджував, що ці провадження проти нього були несправедливими, посилаючись, зокрема, на три підстави: читання під час слухання справи заяв митного брокера, зареєстрованого в Антверпені (відповідальний за видачу ліцензії на відправлення товарів, про які йде мова, і сплату мита) тому, що він відмовився з'явитися до суду для надання свідчень; приховування обвинуваченням доказів телефонного дзвінка безпосередньо до арешту Прайса і організація транспортування до Нідерландів контейнера, в якому були приховані наркотики; а також встановлення екранів безпеки в суді для Прайса, для приховування його від публіки, оскільки він раніше брав участь в підкупі присяжних. Апеляційний суд відхилив ці підстави для апеляції, постановивши, що не існувало жодних підстав для критикування визнання заяв митного брокера в суді або визнання того, що обвинувачення не виконало свій обов'язок розголошувати інформацію, а питання заходів безпеки були «повністю і справедливо» розглянуті суддею першої інстанції.

Посилаючись, зокрема, на ст. 6 § 1 і 3 (d) (право на справедливий судовий розгляд / право на отримання дозволу на присутність і допит свідків у суді) КЗПЛ, Прайс стверджував, що кримінальне провадження проти нього було несправедливим, зокрема, через визнання свідчень з чужих слів у суді. Натомість ЄСПЛ констатував відсутність порушення ст. 6 § 1 КЗПЛ разом зі ст. 6 § 3 (d).

15. Заявник Леонід Нікіфор, у справі ЄСПЛ «Нікіфор проти Республіки Молдова» (заява № 52205/10; рішення від 20.09.2016 р.) є громадянином Молдови, який народився в 1966 році і мешкає в Кишеневі. Справа стосувалася його твердження, що цивільне провадження стосовно його статусу акціонера компанії було несправедливим.

Нікіфор був власником 50 % акцій компанії з обмеженою відповідальністю, створеної у 2002 році. В січні 2009 року власник інших 50 % акцій компанії, А. Н., подав позов до Господарського суду в Кишеневі з вимогою виключити Нікіфора з переліку акціонерів тому, що він не заплатив за його частину акцій. Господарський суд в Кишеневі відхилив позов на підставі того, що в нього закінчився термін давності. Проте це рішення суду першої інстанції було згодом скасоване під час апеляції. Господарський апеляційний суд прийняв рішення на користь А. Н., покладаючись виключно на протокол зборів акціонерів від 20.02.07 р., поданий адвокатом А. Н., в якому Нікіфор визнав, що він не заплатив за сукупність його акцій і пообіцяв заплатити за них протягом одного місяця. У грудні 2009 року Верховний суд відхилив апеляцію Нікіфора з питань права, також покладаючись на протокол від 20.02.07 р., і постановив, що він не заплатив за всю сукупність його акцій в компанії. Ні господарський апеляційний, ні Верховний суд не відреагували на твердження Нікіфора стосовно того, що у позову А. Н. закінчився строк давності, а також стосовно того, що його підпис на протоколі, який використовувався як доказ проти нього, був підроблений.

Нікіфор ініціював кримінальне провадження проти А. Н. за підробку протоколу акціонерів компанії від 20.02.07 р., яка все ще очікує свого вирішення судом.

Посилаючись, зокрема, на ст. 6 § 1 (право на справедливий судовий розгляд) КЗПЛ, Нікіфор стверджував, що цивільне провадження було несправедливим, зокрема тому, що суди не застосували строки позовної давності в його справі та відмовилися від визначення експертом справжності підпису на протоколі, який використовувався як основна частина доказів проти нього.

ЄСПЛ встановив порушення ст. 6 § 1 КЗПЛ.

Справедлива сатисфакція: 2500 євро (EUR) (моральної шкоди) і 2000 EUR (компенсація інших витрат).

16. У справі «**Ярослав Білоусов проти Росії**» (рішення ЄСПЛ від 04.10.16 р.) вперше ЄСПЛ розглянув сумісність з вимогами ст. 3 і 6 КЗПЛ перебування підсудних у залі суду в скляній кабіні: «<...> взагалі кажучи, розміщення підсудних за скляними перегородками або в скляних кабінах саме по собі не виключає елемент приниження, достатнього для досягнення мінімального рівня жорстокості, як у випадку з металевими клітками. Цей рівень може бути досягнутий, однак, якщо урахувати обставини в цілому, призведе до їх страждання або труднощів, інтенсивність яких перевищує неминучий

рівень страждань, властивий триманню під вартою <...>».

ЄСПЛ зазначив, що 10 обвинувачених знаходилися в скляній кабіні розміром 5,4 м², тому не залишилося практично жодного місця між ними. Вони повинні були брати участь у судовому засіданні у цих умовах протягом декількох годин три дні на тиждень протягом двох місяців. Крім того, судовий процес заявників мав значний резонанс у суспільстві, тому за цим процесом уважно стежили як національні, так і міжнародні ЗМІ, тож заявники постійно знаходилися під пильною увагою широкого загалу в цій тісній обстановці. Ці елементи стали достатніми для ЄСПЛ, щоб зробити висновок про те, що умови в скляній кабіні Мосміськсуду принижують гідність, поведження в порушення ст. 3 КЗПЛ (що автоматично потягнуло порушення ст. 6 КЗПЛ. ЄСПЛ було важко примирити приниження гідності під час поведження з заявником в ході судового розгляду з поняттям справедливого судового розгляду, беручи до уваги важливість рівності сторін, презумпції невинуватості і довіри, яку суди в демократичному суспільстві повинні вселяти громадськості, перш за все обвинуваченому.

Що стосується їх подальшого затримання в скляній кабіні, ЄСПЛ зазначає, що розташування двох кабін дозволила заявнику мати не менше 1,2 м² особистого простору, що дозволяє уникнути незручності і приниження переповненістю. Тим не менш: <...> заявник та інші підсудні були відокремлені від решти залу слухання склом — фізичним бар'єром, який деякою мірою обмежив їх пряму участь у судовому засіданні. Крім того, таке розташування унеможливило для заявника конфіденційні контакти з його адвокатом, з яким він міг спілкуватися тільки через мікрофон і в безпосередній близькості від поліцейських охоронців. Крім того, кабіна не була обладнана, щоб дозволити заявникові обробляти документи або робити нотатки <...> Суд першої інстанції, схоже, не визнав вплив цих судових механізмів у сфері прав заявника на захист і не вжив жодних заходів для компенсації цих обмежень <...>. Звідси випливає, що під час слухання справи у суді першої інстанції права заявника на ефективну участь у розгляді та отримання практичної і ефективної юридичної допомоги були обмежені, і ці обмеження не були ні необхідними, ні пропорційними.

ЄСПЛ дійшов висновку, що кримінальна справа проти заявника було розглянута в порушення ст. 6 § 1 і 3 (б) і (с) КЗПЛ.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

щодо визнання дій протиправними та скасування акта про порушення правил користування системами централізованого водопостачання та водовідведення

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 05.10.16 р. розглянув справу № 6-1995цс16, предметом якої був спір про визнання дій протиправними, скасування акта про порушення правил користування системами централізованого водопостачання та водовідведення.

ВСУ висловив таку правову позицію. Відповідно до ч. 1 і 2 ст. 32 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» плата за житлово-комунальні послуги нараховується щомісячно відповідно до умов договору в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Розмір плати за комунальні послуги розраховується виходячи з розміру затверджених цін/тарифів та показань засобів обліку або за нормами, затвердженими в установленому порядку. У разі наявності засобів обліку оплата комунальних послуг здійснюється виключно на підставі їх показників на кінець розрахункового періоду згідно з умовами договору, крім випадків, передбачених законодавством.

Відсутність укладеного договору не звільняє споживачів від сплати за фактично надані послуги.

Відповідно до п. 1.1 Правил користування системами централізованого комунального водопостачання та водовідведення в населених пунктах України¹, затверджених наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 27.06.08 р. № 190, ці Правила є обов'язковими для всіх юридичних осіб незалежно від форм власності і підпорядкування та фізичних осіб — підприємців, що мають у власності, господарському віданні або оперативному управлінні об'єкти, системи водопостачання та водовідведення, які безпосередньо приєднані до систем централізованого комунального водопостачання та водовідведення і з якими виробником укладено договір на отримання питної води, скидання стічних вод.

Правила надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.05 р. № 630, регулюють відносини між суб'єктом господарювання, предметом діяльності якого є надання житлово-комунальних послуг (виконавець), і фізичною та юридичною особою (споживач), яка отримує або має намір отримувати послуги з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення.

Відповідно до п. 21 зазначених Правил у разі відсутності у квартирі (будинку садибного типу) та на вводах у багатоквартирний будинок засобів обліку води і теплової енергії плата за надані послуги справляється згідно з установленими нормативами (нормами) споживання : з централізованого постачання холодної та гарячої води і водовідведення — з розрахунку на одну особу та на ведення особистого підсобного господарства.

Враховуючи вищезазначене, поширюючи на спірні правовідносини Правила № 190, необхідно встановити мету переобладнання житлового будинку у багатоквартирний, чи використовуються такі квартири для фактичного здійснення підприємницької діяльності, що могло б свідчити про належність застосування зазначених Правил у зв'язку з встановленим об'єктом — багатоквартирним будинком.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за посиланням:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/F5FFEEE2868AC9AEC225804A005197A6](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/F5FFEEE2868AC9AEC225804A005197A6)

¹ Далі за текстом — Правила № 190.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

щодо визнання права власності, визнання права засновника та визнання права постійного користування земельними ділянками в порядку спадкування

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 05.10.16 р. розглянув справу № 6-2329цс16, предметом якої був спір про визнання права власності, визнання права засновника та визнання права постійного користування земельними ділянками в порядку спадкування.

ВСУ висловив таку правову позицію. Згідно з ч. 1 ст. 92 Земельного кодексу України² (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) право постійного користування земельною ділянкою — це право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановленого строку.

Зі змісту ч. 2 ст. 92 ЗК вбачається, що передача земельної ділянки у постійне користування громадянам не передбачена.

Пунктом 6 Перехідних положень ЗК визначено, що громадяни та юридичні особи, які мають у постійному користуванні земельні ділянки, але за цим Кодексом не можуть мати їх на такому праві, повинні до 01.01.08 р. переоформити у встановленому порядку право власності або право оренди на них.

Отже, земельні ділянки, надані громадянам або юридичним особам у постійне користування, перебувають у власності держави або у власності територіальної громади до переоформлення у встановленому порядку та отримання у власність чи користування.

Відповідно до ст. 116 ЗК громадяни та юридичні особи набувають право власності та право користування земельними ділянками із земель державної або комунальної власності за рішенням органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в межах їх повноважень, визначених цим Кодексом. Набуття права на землю громадянами та юридичними особами здійснюється шляхом передачі земельних ділянок у власність або надання їх у користування.

Правовою підставою набуття права власності та права користування на землю згідно зі ст. 116 і 118 ЗК є рішення органу виконавчої влади або органів місцевого самоврядування.

Згідно із ч. 1 ст. 126 ЗК право власності на земельну ділянку посвідчується державним актом, крім випадків, визначених ч. 2 цієї статті.

Відповідно до ст. 1225 Цивільного кодексу України³ право власності на земельну ділянку переходить до спадкоємців за загальними правилами спадкування (зі збереженням її цільового призначення) при підтвердженні цього права спадкодавця державним актом на право власності на землю або іншим правостановлюючим документом. У порядку спадкування можуть передаватися також право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій), право користування чужим майном (сервітут).

Згідно із ч. 1 ст. 407 ЦК право користування чужою земельною ділянкою встановлюється договором між власником земельної ділянки і особою, яка виявила бажання користуватися цією земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Відповідно до ч. 2 ст. 407 ЦК (у редакції, що діяла на час відкриття спадщини) та ч. 2 ст. 102¹ ЗК право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) може відчужуватися і передаватися у порядку спадкування.

Згідно зі ст. 1218 ЦК до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинялися внаслідок його смерті.

Разом з тим ст. 23 Закону України «Про фермерське господарство» передбачено, що успадкування фермерського господарства (цілісного майнового комплексу або його частини) здійснюється відповідно до закону.

² Далі за текстом — ЗК.

³ Далі за текстом — ЦК.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про фермерське господарство» до складу майна фермерського господарства (складеного капіталу) можуть входити: будівлі, споруди, облаштування, матеріальні цінності, цінні папери, продукція, вироблена господарством в результаті господарської діяльності, одержані доходи, інше майно, набуте на підставах, що не заборонені законом, право користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права (в тому числі на інтелектуальну власність), грошові кошти, які передаються членами фермерського господарства до його складеного капіталу.

Згідно із ч. 1 ст. 20 зазначеного Закону майно фермерського господарства належить йому на праві власності. Член фермерського господарства має право на отримання частки майна фермерського госпо-

дарства при його ліквідації або у разі припинення членства у фермерському господарстві. Розмір частки та порядок її отримання визначаються статутом фермерського господарства.

Аналіз зазначених норм свідчить про те, що право користування земельною ділянкою, яке виникло в особи на підставі державного акта на право користування земельною ділянкою, не входить до складу спадщини і припиняється зі смертю особи, якій належало таке право.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за посиланням:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/ECE4145B6D3CC85AC225804A0051AFA3](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/ECE4145B6D3CC85AC225804A0051AFA3)

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ щодо недотримання строків касаційного оскарження, яке було зумовлене діями (бездіяльністю) суду апеляційної інстанції

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 05.10.16 р. розглянув справу № 6-1724цс16, предметом якої був спір про визнання договору удаваним та стягнення суми.

ВСУ висловив таку правову позицію. Згідно із ч. 1 ст. 325 Цивільного процесуального кодексу України⁴ касаційна скарга може бути подана протягом 20 днів з дня набрання законної сили рішенням (ухвалою) апеляційного суду.

Відповідно до положень ч. 1 ст. 73, ч. 2 ст. 325 ЦПК у разі пропущення строку, встановленого ч. 1 цієї статті, з причин, визнаних поважними, суддя касаційної інстанції за заявою особи, яка подала скаргу, може поновити цей строк.

Згідно із ч. 1 ст. 218 ЦПК рішення суду або його вступна та резолютивна частини проголошуються негайно після закінчення судового розгляду і прилюдно, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Головуючий роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження. У разі проголошення тільки вступної та резолютивної частин судового рішення суд повідомляє, коли особи, які беруть участь у справі, зможуть ознайомитися з повним рішенням суду.

Відповідно до ст. 222 ЦПК копії повного рішення суду видаються особам, які брали участь у справі, негайно після проголошення такого рішення. У разі проголошення тільки вступної та резолютивної частин судового рішення особам, які брали участь у справі і були присутні у судовому засіданні, негайно після його проголошення видаються копії судового рішення з викладом вступної та резолютивної частин.

Якщо недотримання строків касаційного оскарження було зумовлене діями (бездіяльністю) суду апеляційної інстанції, зокрема особі не надіслано протягом строку на касаційне оскарження копію повного тексту ухвали суду апеляційної інстанції, то ця обставина

⁴ Далі за текстом — ЦПК.

може бути підставою для поновлення строку на касаційне оскарження за заявою особи, яка оскаржує судові рішення.

Постановляючи ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження, суд не звернув уваги на те, що з вини суду апеляційної інстанції заявник не отримав повного тексту оскаржуваного судового рішення, у зв'язку із чим він був позбавлений права подання касаційної скарги та її мотивування відповідно до вимог ст. 326 ЦПК, а тому касаційний суд дійшов передчас-

ного висновку щодо відмови у відкритті касаційного провадження.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за посиланням:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/179AD0E346DB8507C225804B00342B31](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/179AD0E346DB8507C225804B00342B31)

ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК ВСУ

щодо звернення стягнення на предмет іпотеки

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 05.10.16 р. розглянув справу № 6-1582цс16, предметом якої був спір про звернення стягнення на предмет іпотеки.

ВСУ зробив такий правовий висновок. Установивши у справі, яка переглядається, факт переходу до відповідачки права власності на спірну квартиру під час виключення з Державного реєстру іпотек запису про обтяження права власності на цю квартиру, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про застосування до спірних правовідносин ст. 23 Закону України «Про іпотеку» та поширення її дії на відповідачку.

Однак, дійшовши такого висновку, суд не врахував положень ч. 3 та 4 ст. 5 Закону України «Про іпотеку» та не звернув уваги на інші факти, які мають суттєве значення для правильного застосування норми ст. 23 цього Закону, зокрема щодо визначення предмета іпотеки та його вартості. Так, у справі, яка переглядається, суд звернув стягнення на окрему квартиру як на предмет іпотеки, тоді як предметом іпотеки за договором іпотеки визначено не окремі квартири, а будинок у цілому (який складається зі 123 квартир) загальною оціночною вартістю 17 млн 70 тис. грн. Крім того, за погодженням сторін договору іпотеки з-під іпотеки виключено 26 квартир будинку без зміни попередньої вартості предмета іпотеки.

Таким чином, звернувши стягнення на квартиру як на частину об'єкта нерухомого майна (частину предмета іпотеки), суд не обґрунтував такого рішення і не встановив, яким чином співвідноситься предмет іпотеки (будинок) з його частиною (квартирою) та вартість предмета іпотеки з вартістю набутої відповідачкою квартири.

За вимогами ч. 1 ст. 39 Закону України «Про іпотеку» під час розгляду справи та викладення змісту судового рішення суд повинен вирішити такі питання: загальний розмір вимог та всі його складові, що підлягають сплаті іпотекодержателю з вартості предмета іпотеки; опис нерухомого майна, за рахунок якого підлягають задоволенню вимоги іпотекодержателя; заходи щодо забезпечення збереження предмета іпотеки або передачі його в управління на період до його реалізації, якщо такі необхідні; спосіб реалізації предмета іпотеки шляхом проведення прилюдних торгів або застосування процедури продажу, встановленої ст. 38 цього Закону; пріоритет та розмір вимог інших кредиторів, які підлягають задоволенню з вартості предмета іпотеки; початкова ціна предмета іпотеки для його подальшої реалізації.

Суть іпотеки як засобу забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань полягає у тому, що кредитор (іпотекодержатель) набуває право в разі невиконання боржником зобов'язання, забезпеченого іпотекою, одержати задоволення з вартості іпотечного майна переважно перед іншими кредиторами іпотекодавця. Це право відповідно до Закону України «Про іпотеку» підлягає підтвердженню з боку суду.

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 39 цього Закону в разі звернення стягнення на предмет іпотеки початкова продажна ціна іпотечного майна, з якої починаються торги, встановлюється рішенням суду.

Оскільки рішення суду про звернення стягнення на предмет іпотеки дає право на примусовий продаж іпотечного майна, то, викладаючи резолютивну частину рішення про звернення стягнення на предмет

іпотеки, суд повинен обов'язково врахувати вимоги зазначеної норми, тобто встановити у грошовому вираженні початкову ціну предмета іпотеки для його подальшої реалізації, визначену за процедурою, передбаченою ч. 6 ст. 38 Закону України «Про іпотеку».

Аналогічний правовий висновок ВСУ вже сформулював у постанові від 13.05.15 р. (справа № 6-63цс15), наданій заявницею для порівняння, та у постановою від 13.05.15 р. (№ 6-53цс15), 16.09.15 р. (№ 6-495цс15 та 6-1193цс15), 27.05.15 р. (№ 6-332цс15), 10.06.15 р. (№ 6-449цс15), 03.02.16 р. (№ 6-2026цс15), 21.10.15 р. (№ 6-1561цс15), 08.06.16 р. (№ 6-1239цс16), 07.10.15 р. (№ 6-1935цс15), 04.11.15 р. (№ 6-340цс15).

У справі, яка переглядається, ухваливши рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом його продажу на прилюдних торгах у межах процедури виконавчого провадження за початковою ціною, визначеною суб'єктом оціночної діяльності, на порушення вимог ст. 39 Закону України «Про іпотеку» суд апеляційної інстанції, з висновками якого погодився касаційний суд, не зазначив у рішенні необхідних складових, передбачених цією нормою, зокрема пріоритету та розміру вимог інших кредиторів, які підлягають задоволенню з вартості предмета іпотеки;

початкової ціни предмета іпотеки для його подальшої реалізації, визначеної відповідно до ч. 6 ст. 38 цього Закону.

Посилання суду в резолютивній частині рішення на визначення початкової ціни предмета іпотеки суб'єктом оціночної діяльності суперечить вимогам ст. 39 та 43 Закону України «Про іпотеку».

Виходячи зі змісту поняття ціни як форми грошового вираження вартості товару, послуг тощо, аналізу норм ст. 38, 39 Закону України «Про іпотеку», Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України дійшла правового висновку, що в розумінні норми ст. 39 цього Закону встановлення в рішенні суду початкової ціни предмета іпотеки, визначеної за процедурою, передбаченою ч. 6 ст. 38 цього Закону, означає встановлення її в грошовому вираженні.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за посиланням:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/A6BF0EB60FB1CF10C225804F0041659E](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/A6BF0EB60FB1CF10C225804F0041659E)

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

щодо поновлення на роботі, зобов'язання провести нарахування та виплату премій, середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 05.10.16 р. розглянув справу № 6-2405цс15, предметом якої був спір про визнання незаконними та скасування наказів, поновлення на роботі, зобов'язання провести нарахування та виплату премій, середнього заробітку за час затримки розрахунку при звільненні.

ВСУ висловив таку правову позицію. Згідно зі ст. 117 Кодексу законів про працю України⁵ в разі невиконання з вини власника або уповноваженого ним органу належних звільненому працівникові сум у строки, зазначені в ст. 116 цього Кодексу, при відсутності спору про їх розмір підприємство, установа, організація по-

винні виплатити працівникові його середній заробіток за весь час затримки по день фактичного розрахунку.

При наявності спору про розміри належних звільненому працівникові сум власник або уповноважений ним орган повинен сплатити зазначене в цій статті відшкодування в тому разі, коли спір вирішено на користь працівника. Якщо спір вирішено на користь працівника частково, то розмір відшкодування за час затримки визначає орган, який виносить рішення по суті спору.

Установивши під час розгляду справи про стягнення середнього заробітку у зв'язку із затримкою розрахунку при звільненні, що працівникові не були виплачені належні йому від підприємства, установи,

⁵ Далі за текстом — КЗпП.

організації суми в день звільнення, коли ж він у цей день не був на роботі — наступного дня після пред'явлення ним роботодавцеві вимог про розрахунок, суд на підставі ст. 117 КЗпП стягує на користь працівника середній заробіток за весь період затримки розрахунку, а в разі непроведення його до розгляду справи — по день прийняття рішення, якщо роботодавець не доведе відсутності в цьому своєї вини. Сама по собі відсутність коштів у роботодавця не виключає його відповідальності.

У разі непроведення розрахунку у зв'язку з виникненням спору про розмір належних до виплати сум вимоги про відповідальність за затримку розрахунку підлягають задоволенню в повному обсязі, якщо спір вирішено на користь працівника або такою висновку дійде суд, що розглядає справу. У разі часткового задоволення позову працівника суд визначає розмір відшкодування за час затримки розрахунку при звіль-

ненні, беручи до уваги спірну суму, на яку працівник мав право, частку, яку вона становила у заявлених вимогах, істотності цієї частки порівняно із середнім заробітком та інші конкретні обставини справи.

Оскільки у справі, яка переглядається, вимоги позивача щодо розміру належних йому при звільненні сум суд задовольнив частково, наявні підстави для застосування принципу співмірності та зменшення розміру відшкодування за час затримки розрахунку при звільненні.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за посиланням:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/F86EC93D1DE472B5C22580530046282E](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/F86EC93D1DE472B5C22580530046282E)

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

щодо визнання договору дарування частково недійсним та визнання права власності на частину земельної ділянки

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 12.10.16 р. розглянув справу № 6-2099цс16, предметом якої був спір про визнання договору дарування частково недійсним та визнання права власності на частину земельної ділянки.

ВСУ висловив таку правову позицію. За загальним правилом, закріпленим у ч. 4 ст. 120 ЗК, особа, яка набула права власності на частину будівлі чи споруди, стає власником відповідної частини земельної ділянки на тих самих умовах, на яких вона належала попередньому власнику, якщо інше не передбачено у договорі відчуження нерухомості.

При цьому при застосуванні положень ст. 120 ЗК у поєднанні з нормою ст. 125 цього Кодексу слід виходити з того, що у випадку переходу права власності на об'єкт нерухомості у встановленому законом порядку право власності на земельну ділянку у набувача нерухомості виникає одночасно із виникненням права власності на зведені на земельній ділянці об'єкти. Це правило стосується й випадків, коли право на земельну ділянку не було зареєстроване одночасно з правом

на нерухомість, однак земельна ділянка раніше набула ознак об'єкта права власності.

Окрім того, ч. 1 ст. 356 ЦК передбачено, що власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю.

Відповідно до ст. 364 і 367 ЦК кожен із співвласників має право на виділ його частки майна, що є у спільній частковій власності в натурі, або його поділ з дотриманням вимог ст. 183 цього Кодексу.

Аналогічне положення закріплено в ч. 3 ст. 88 ЗК.

За нормою ст. 87 ЗК право спільної часткової власності на земельну ділянку виникає, зокрема, при придбанні у власність земельної ділянки двома чи більше особами за цивільно-правовими угодами; при прийнятті спадщини або за рішенням суду.

Частиною 1 ст. 88 ЗК передбачено, що володіння, користування та розпорядження земельною ділянкою, що перебуває у спільній частковій власності, здійснюються за згодою всіх співвласників згідно з договором, а у разі недосягнення згоди — у судовому порядку.

Відповідно до ч. 4 ст. 88 ЗК учасник спільної часткової власності на земельну ділянку має право на отримання в його володіння, користування частини спільної земельної ділянки, що відповідає розміру належної йому частки.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіцій-

ному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за посиланням:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/048AB2F572195AA9C225804F004E7C39](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/048AB2F572195AA9C225804F004E7C39)

ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК ВСУ щодо захисту прав споживачів, визнання недійсним пункту договору та стягнення коштів

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 19.10.16 р. розглянув справу № 6-1551цс16, предметом якої був спір про захист прав споживачів, визнання недійсним пункту договору та стягнення коштів.

ВСУ зробив такий правовий висновок. Відносини, що виникають у зв'язку з договором фінансового лізингу, регулюються положеннями ЦК про лізинг, найм (оренду), купівлю-продаж, Законом України «Про фінансовий лізинг».

Стаття 18 Закону України «Про захист прав споживачів» містить самостійні підстави визнання недійсними умов договорів, що обмежують права споживача.

Визначення поняття «несправедливі умови договору» закріплено в ч. 2 ст. 18 цього Закону. Умови договору є несправедливими, якщо всупереч принципу добросовісності його наслідком є істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживачу.

У справі, яка переглядається, суди встановили, що згідно з оспорюваним п. 12.11 договору фінансового лізингу у випадку розірвання договору лізингоодержувачем до підписання акта приймання-передачі предмета лізингу лізингодавець повертає сплачені кошти з вирахуванням штрафу за дострокове розірвання — 20 % від сплаченої суми авансового платежу. У такому випадку комісія за організацію договору лізингоодержувачу не повертається.

При цьому в разі збільшення вартості предмета лізингу лізингоодержувач повинен одноразово сплатити різницю такої вартості до моменту купівлі предмета лізингу лізингодавцем для відповідності відсоткового розміру авансового платежу фактичній вартості предмета лізингу на момент його купівлі у продавця, а також одноразово сплатити різницю комісії за орга-

нізацію до моменту купівлі предмета лізингу лізингодавцем. У разі зменшення вартості предмета лізингу в момент його передачі лізингоодержувачу різниця комісії за організацію поверненню не підлягає (п. 5.4 договору).

Окрім того, умовами договору передбачено право лізингодавця розірвати договір в односторонньому порядку за умови невиконання лізингоодержувачем його положень, однак таке право у лізингоодержувача умовами договору не передбачено (пп. 4.3 і 4.4 договору).

За таких обставин суди дійшли помилкового висновку про те, що оспорюваний пункт 12.11 договору фінансового лізингу не підпадає під несправедливі умови, встановлені п. 4 ч. 3 ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів», оскільки передбачає повернення суми авансових платежів з вирахуванням штрафу за дострокове розірвання договору. Суди не врахували, що цією нормою до несправедливих умов договору віднесено надання можливості продавцю (виконавцю, виробнику) не повертати кошти на оплату, здійснену споживачем, у разі відмови споживача укласти або виконати договір без встановлення права споживача на одержання відповідної компенсації від продавця (виконавця, виробника) у зв'язку з розірванням або невиконанням ним договору, а спірним пунктом договору передбачено право лізингодавця не повертати лізингоодержувачу комісію за організацію договору, що порушує принцип добросовісності, призводить до істотного дисбалансу договірних прав та обов'язків і завдає шкоди споживачеві, а тому зазначена у п. 12.11 умова договору є несправедливою в розумінні ст. 18 Закону України «Про захист прав споживачів».

Крім того, розглядаючи зазначений спір, суди не встановили, чи була у лізингової компанії на час укладення спірного договору ліцензія для здійснення фінансових послуг щодо залучення фінансових активів від фізичних осіб, що відповідно до ст. 227 ЦК може слугувати підставою, за її відсутності, для визнання договору фінансового лізингу недійсним; безпідставно не застосували до спірних правовідносин норму ст. 799 ЦК, яка підлягає застосуванню, не надавши оцінки відсутності нотаріального посвідчення спірного договору в розумінні норми ч. 1 ст. 220 цього Кодексу.

Таким чином, у справі, яка переглядається, суди неправильно застосували положення ст. 18 Закону

України «Про захист прав споживачів», ст. 220, 628, 799, 806 ЦК, що призвело до неправильного вирішення справи, а це відповідно до ст. 360⁴ ЦПК є підставою для скасування судових рішень судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій, ухвалених у цій справі.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за посиланням:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/B83B5DBE43F46FB6C225805A00303310](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/B83B5DBE43F46FB6C225805A00303310)

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

щодо визнання протиправними та скасування протоколів й рішень зборів гаражно-будівельного кооперативу

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 19.10.16 р. розглянув справу № 6-1002цс16, предметом якої був спір про визнання протиправними та скасування протоколів й рішень зборів гаражно-будівельного кооперативу.

ВСУ висловив таку правову позицію. Відповідно до ст. 15 Закону України від 10.07.03 р. № 1087 «Про кооперацію»⁶ у разі коли з організаційних причин (через територіальне розміщення чи значну чисельність членів кооперативу) проведення загальних зборів членів кооперативу неможливе, статутом кооперативу може бути передбачено скликання зборів уповноважених кооперативу. Кількість членів кооперативу, які мають право делегувати уповноважених, та порядок делегування уповноважених для участі у зборах уповноважених визначаються статутом кооперативу. Загальні збори членів кооперативу правомочні вирішувати питання, якщо на них присутні більше половини його членів, а збори уповноважених — за наявності не менше двох третин уповноважених. Кожний член кооперативу чи уповноважений кооперативу має один голос, і це право не може бути передано іншій особі. Рішення загальних зборів членів (зборів уповноважених) кооперативу про прийняття, внесення змін до статуту, вступ до кооперативного об'єднання

або вихід з нього та про реорганізацію або ліквідацію кооперативу вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менш як 75 % членів кооперативу, присутніх на загальних зборах кооперативу. З інших питань рішення приймаються простою більшістю голосів членів (уповноважених) кооперативу, присутніх на його загальних зборах. Рішення загальних зборів членів (зборів уповноважених) кооперативу приймаються відповідно до його статуту відкритим або таємним голосуванням.

Згідно із ст. 41 Закону № 1087 кооперативи та кооперативні об'єднання, які створено до набрання чинності цим Законом, зобов'язані протягом року з дня набрання чинності цим Законом привести свої статuti у відповідність із цим Законом. До приведення статутів у відповідність із цим Законом кооперативи та кооперативні об'єднання керуються положеннями діючих статутів у частині, що не суперечить цьому Закону.

Відповідно до пп. 19 і 21 статуту ГБК «Теремки-1» в редакції від 18.06.97 р. найвищим органом управління кооперативу є загальні збори чи конференція, а між зборами — правління, яке вирішує усі питання про його подальше членство, та питання, пов'язані з життєдіяльністю кооперативу. Загальні збори рахуються повноважними за умови участі в них не менше поло-

⁶ Далі за текстом — Закон № 1087.

вини членів кооперативу у випадку, якщо скликання загальних зборів утруднене, для вирішення питань, що відносяться до загальних зборів, можуть скликатися збори уповноважених.

Однак уповноважені представники ГБК «Теремки-1» були обрані на зборах володарів боксів-стоянок кооперативу.

Оскільки уповноважені не були обрані найвищим органом управління кооперативу, яким відповідно до статуту ГБК «Теремки-1» є загальні збори, тому рішення зборів уповноважених кооперативу про виключення членів учасників кооперативу є таким, що прийняте неналежним органом управління.

Відповідно до ст. 15 ЦК кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорування. Кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства.

Статтю 16 ЦПК визначено компетенцію судів щодо розгляду цивільних справ. Так, суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи щодо захисту порушених, невизнаних або оспоруваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин; інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства.

Однак серед встановлених ст. 16 ЦК способів захисту цивільних прав та інтересів судом не зазначе-

но такого способу захисту, як оскарження дій, рішень та повноважень кооперативу, які відповідно до закону, статуту об'єднання громадян віднесені до його внутрішньої компетенції, та оскарження таких дій не підлягає захисту в судовому порядку.

У контексті обставин справи зміст спірних правовідносин обмежується з'ясуванням правової природи дій та/або бездіяльності зборів, уповноважених ГБК «Теремки-1», які за законом і статутом віднесені до повноважень цієї самоврядної організації і є питанням їхньої внутрішньої (статутної) діяльності.

Таким чином, на такі спірні правовідносини компетенція суду згідно з вимогами ст. 16 ЦК не поширюється, оскільки дані питання стосуються внутрішньої статутної діяльності цієї організації.

Позивачі відповідно до ст. 38 Закону № 1087 можуть звернутися до Голосіївської районної у м. Києві державної адміністрації, як до органу, що здійснює контроль за діяльністю ГБК «Теремки-1» щодо неправомірності діяльності органів управління цього кооперативу.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за посиланням:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/8CC6E5DFD77FE367C22580530045E080](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/8CC6E5DFD77FE367C22580530045E080)

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

щодо поділу майна подружжя

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 12.10.16 р. розглянув справу № 6-846цс16, предметом якої був спір про поділ майна подружжя та визнання права власності.

ВСУ висловив таку правову позицію. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 57 Сімейного кодексу України особою приватною власністю дружини, чоловіка є майно, набуте нею (ним) за час шлюбу, але за кошти, які належали їй (йому) особисто.

Належність майна до спільної сумісної власності подружжя визначається не тільки фактом придбання його під час шлюбу, але й спільною участю подружжя

коштами або працею в набутті майна. Застосовуючи норму ст. 60 цього Кодексу та визнаючи право спільної сумісної власності подружжя на майно, суд повинен установити не тільки факт набуття майна під час шлюбу, але й той факт, що джерелом його набуття були спільні сумісні кошти або спільна праця подружжя.

У разі придбання майна хоча й у період шлюбу, але за особисті кошти одного з подружжя це майно не може вважатися об'єктом спільної сумісної власності подружжя, а є особою приватною власністю того з подружжя, за особисті кошти якого воно придбане.

Тому сам по собі факт придбання спірного майна

в період шлюбу не можна вважати безумовною підставою для віднесення такого майна до об'єктів права спільної сумісної власності подружжя.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіцій-

ному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за посиланням: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/8FFA5AE41E1E87C7C22580530045B972](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/8FFA5AE41E1E87C7C22580530045B972)

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ щодо визнання недійсними прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 12.10.16 р. розглянув справу № 6-1981цс16, предметом якої був спір про визнання недійсними прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна.

ВСУ висловив таку правову позицію. Установивши, що проведення прилюдних торгів відбулося з порушенням норм Закону України «Про виконавче провадження» та Тимчасового положення, суди не перевірили, чи вплинули ці порушення на результати торгів, чи порушені внаслідок цього права і законні інтереси позивача, який оспорує результати торгів, оскільки

підставою для пред'явлення позову про визнання прилюдних торгів недійсними є наявність не лише порушення норм закону під час проведення прилюдних торгів, а й порушення прав і законних інтересів особи, яка їх оспорує.

З повним текстом постанови Верховного Суду України у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за посиланням: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/D08491D378749C04C225805100476987](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D08491D378749C04C225805100476987)

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ АДВОКАТУРИ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Ірина Василик,

керівник Центру досліджень адвокатури
і права при НААУ, к. і. н., доцент

7 жовтня 2016 року у м. Хмельницький відбувся Всеукраїнський круглий стіл «Адвокатура Хмельниччини в історії України».

Захід був організований Центром досліджень адвокатури і права при НААУ, Радою адвокатів Хмельницької області і Хмельницьким університетом управління та права.

На заході виступив Перший проректор університету Леонід Місінкевич, який наголосив на актуальності проблематики адвокатури та її історії як в руслі наукових розробок університету, так і з огляду на Національну програму НААУ щодо увічнення пам'яті про адвокатів.

Керівник Центру досліджень адвокатури і права при НААУ Ірина Василик розповіла про дослідження Центру із загальної та регіональної історії адвокатури та окреслила напрями і тенденції досліджень з історії адвокатури Поділля.

Серед доповідачів був і старший науковий співробітник Інституту історії України Національної академії наук України Дмитро Ващук, який охарактеризував найдавніші сторінки історії адвокатури і судівництва Хмельниччини починаючи від XIII ст. Провідний науковий співробітник Хмельницького обласного краєзнавчого музею Сергій Єсюнін, проаналізувавши історію становлення адвокатури Хмельниччини рубежу XIX — XX ст., розповів про особливості формування адвокатської корпорації. Досліднику на основі архівних матеріалів вдалося встановити першого офіційно зареєстрованого адвоката м. Проскурова (нині — м. Хмельницького) у 1872 р., засновника адвокатської династії Олександра Тимофійовича Порай-Кошиця та інших провідних адвокатів краю, які були гласними міських дум, відомими меценатами тощо.

Дослідник Антон Гловацький розповів про діяльність провідного адвоката і політика Григорія Степури, а також про діяльність адвокатів Хмельниччини у міжвоєнний період. Автор у архівах віднайшов перший реєстр адвокатів Поділля, виступи місцевих адвокатів на судах.

Адвокат, член РАУ Оксана Каденко показала особливості функціонування адвокатури у радянський період на прикладі професійної діяльності адвоката Галини Богдан.

Усі виступи були цікавими, актуальними, змістовними, містили наукову новизну. За результатами круглого столу усі його учасники одногослосно прийняли Ухвалу, яка наводиться нижче.

Крім того, на заході відбулося відкриття Кабінету історії адвокатури Поділля імені провідного адвоката, громадсько-політичного діяча, члена Української Центральної Ради Григорія Степури.

Центром досліджень адвокатури і права та Радою адвокатів Хмельницької області розроблено і виготовлено наочний матеріал для Кабінету у вигляді стендів. Попереду — продовження фахових досліджень і підготовка монографії з історії адвокатури Хмельниччини.

Проект

УХВАЛА

**учасників Всеукраїнського круглого столу
«Адвокатура Хмельниччини в історії України»
(до 135-річчя адвоката, члена Центральної Ради
Григорія Степури)**

Учасники Всеукраїнського круглого столу «Адвокатура Хмельниччини в історії України», присвяченого 135-й річниці адвоката, члена Центральної Ради Григорія Степури, відзначають важливу місію Національної асоціації адвокатів України у справі увіковічення пам'яті про адвокатів, в тому числі шляхом відкриття кабінетів історії адвокатури у всіх регіонах України, проведення ґрунтовних наукових досліджень із загальної, регіональної історії адвокатури та адвокатської біографістики, видання унікальної наукової продукції. Це має важливе пізнавальне та виховне значення як для студентів, майбутніх юристів, так і для адвокатів, оскільки сприяє консолідації адвокатської корпорації, піднесенню її іміджу та престижу в суспільстві.

З метою увіковічення пам'яті провідних адвокатів Хмельниччини учасники круглого столу ухвалили:

1. Рекомендувати Центру досліджень адвокатури і права при НААУ та Раді адвокатів Хмельницької області продовжувати наукові дослідження та підготувати до видання окрему монографію з історії адвокатури Хмельниччини.
2. Рекомендувати Центру досліджень адвокатури і права при НААУ та Раді адвокатів Хмельницької області відкрити на базі Хмельницького університету управління та права Кабінету історії адвокатури Поділля імені провідного адвоката, члена Української Центральної Ради Григорія Калістратовича Степури.
3. Відкрити у м. Хмельницький меморіальну дошку першому адвокату міста Проскурова, засновнику провідної династії адвокатів — Порай-Кошицю Олександрю Тимофійовичу.
4. Відкрити меморіальну дошку провідним адвокатам, громадсько-політичним діячам Хмельниччини кінця XIX — початку XX ст. — Бабичеву Данилу Яковичу та Трублаєвичу Митрофану Антоновичу.
5. Присвоїти загальноосвітній школі I — III ступенів у с. Жванець Кам'янець-Подільського району Хмельницької області ім'я її випускника, відомого адвоката, члена Центральної ради Григорія Степури, встановити меморіальну дошку.
6. Увіковічити пам'ять про розстріляних та репресованих адвокатів Хмельниччини шляхом встановлення спільної меморіальної дошки.
7. Рекомендувати Центру досліджень адвокатури і права при НААУ розробити для викладачів вищих навчальних закладів, вчителів історії України, правознавства та краєзнавства Хмельниччини методичні рекомендації щодо запровадження у навчально-виховний процес досліджень з історії адвокатури Хмельниччини.

ЯКІВ БАТЮК — ЄДИНИЙ СЛІПИЙ СОЛДАТ СВІТУ

Дмитро Середа, адвокат, член кваліфікаційної палати
Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Чернігівської області

Батюк Яків Петрович (12 травня 1918 р., с. Рижани, Житомирській повіт, Волинська губернія, Українська Держава — 07 вересня 1943 р., м. Ніжин, Чернігівська область, УРСР) — інвалід першої групи з дитинства, адвокат, керівник Ніжинської підпільної молодіжної організації часу німецько-радянської війни, Герой Радянського Союзу (1965 р., посмертно).

Народився майбутній герой у 1918 р. в с. Рижани Житомирської області, за сучасними мірками в багатодітній, а за тогочасними — типовій, як для українців, сім'ї. Його батько Петро Іванович і мати Параскева Миколаївна були простими селянами. У Якова були два старші брати — Василь і Павло, а також дві сестри — Ольга і Євгенія. Батька Якова мобілізували під час I Світової війни, потім він потрапив у полон, з якого кілька місяців діставався до рідного села з далекої Болгарії. В Україні палахкотіла громадянська війна. В ці скрутні часи країна була охоплена епідеміями, голодом і холодом. У 1920 р. дворічний Яків захворів на віспу. Життя йому вдалося врятувати, але хвороба дала ускладнення на зір — малий Яша осліп, як з'ясувалося — назавжди.

У 1921 р. родина Батюків отримує землю і освоює вирощування прибуткової на той час культури — хмелю. Велика сім'я починає жити вельми пристойно, і у Батюків з'явилась надія, що це надовго. Але подальші події дуже швидко розвіяли ці ілюзії.

Яків тим часом підростав. Страшна недуга розвинула у нього прекрасні пам'ять і слух. Він чудово орієнтувався в компанії своїх однолітків і навіть без поведиря вільно ходив до лісу. І цілком закономірно, адже природа не терпить порожнечі.

Старожили села, котрі особисто знали родину і сліпого Яшка, з хвилюванням розповідали про перемогу незрячого хлопчика на шкільній спартакіаді з бігу на стометрівці. Тоді він одержав в нагороду бронзову статуетку. Можливо, та його перша перемога і була дороговказом для його майбутньої боротьби.

Невідомо, як би склалась доля Якова, якби біля сліпої дитини не з'явився його родич Самійло Євтихійович. Це була літня і грамотна людина, яка фактично стала наставником Якова. Через нього незрячий хлопець пізнавав незримий йому світ. Наприкінці 1926 р. Самійло Євтихійович, спостерігаючи незвичайне прагнення свого вихованця до знань, написав лист Калініну з проханням направити Якова навчатися. Всесоюзний староста відгукнувся, і майбутній адвокат почав навчання в Київській школі сліпих, яку закінчив на відмінно. Цей крок був зроблений як ніколи вчасно.

В 1929 році сім'я Батюків визнана куркульською, батьків відправляють у заслання до Сибіру, старшого брата Павла заарештовують, звинувачують в «антирадянський пропаганді» і також етапують до Сибіру. На щастя, репресії не торкнулися старших Василя і Ольги, що жили на той час вже окремими сім'ями під Києвом. Вони наглядають за Яковом і наймолодшою Женею.

Через деякий час Василеві вдається за допомогою підкупу визволити батьків і повернути їх в Україну, а Павлові — роздобути чужий паспорт і втекти із заслання. Сім'я з'єднується і переїжджає в Ніжин.

Тим часом Яків успішно продовжує навчання. Він прагне здобути інженерну освіту, але сліпота всі ці зусилля зводить нанівець. Тоді в 1935 р. він вступає на останній курс робітфаку Київського університету (нині — Київській державний університет ім. Т. Г. Шевченка), а потім — на юридичний факультет. Маючи прекрасну пам'ять, Яків поглиблює свої знання самостійною роботою. За невелику плату спеціально найнята жінка перечитує вголос потрібні йому книги. В 1940 р. Яків Батюк закінчив навчання в університеті і розпочав адвокатську діяльність. Молодий адвокат переводиться з Києва на роботу в місто Ніжин за направленням в Ніжинську міську колегію адвокатів.

Протягом недовгої адвокатської роботи Яків Батюк заслужив повагу і авторитет серед своїх колег та жителів міста.

Починалась німецько-радянська війна. Родина Батюків не виявляла особливої любові до радянської влади, і це цілком зрозуміло. Але відсторонено дивитися на трагедію, що розгорталася, також не збиралися.

З початком війни Яків Батюк зробив дещо дивний і гідний найвищої поваги вчинок. На початку мобілізації Яків прийшов у міський військкомат і став проситися працювати військовим юристом. Воєнком, вислухавши сліпого адвоката, спочатку навіть розгубився, а потім виставив його, вибухнувши міцною лайкою. Але Яків уперто шукає власне місце у боротьбі з ворогом, і в нього поступово вимальовувалася думка щодо підпілля, тим більше що німецькі війська стали ще ближче підходити до міста.

В останню мить перед відходом радянських військ із Ніжина Батюк, знову-таки за власною ініціативою, встиг побувати в міськкомі партії, де вів

розмову про майбутнє підпілля з другим секретарем Герою. Останній, попри сумніви й підозри, все ж наважується дати йому адреси деяких підпільних явок у Ніжині й Києві. На цьому вони назавжди розлучаються. Хаос відступу не тільки знищив структуру майбутнього підпілля в місті Ніжині, але й одночасно морально зламав багатьох із тих, хто повинен був займатися реальною розбудовою підпільної роботи в німецькому тилу. В результаті Яків на певний час залишається у вакуумі.

Наприкінці жовтня 1941 р. Яків влаштовується на роботу в артіль, що виготовляє мотузки й кінську зброю для німецької армії. Незабаром в артіль надходить велике замовлення, і Батюк вирішує провести першу акцію підпілля, що на той час тільки зароджувалося, — протравити кислотою всю партію зброї, аби вона після першого ж дощу стала непридатною для використання. Задля цього він до справи залучає свого батька (він дістає кислоту) і безпосередніх виконавців — робітників Шварца і Лаврінца.

Усе складалося вдало, але услід за цим в артілі відбуваються події, що зробили неможливим тут перебування Батюка. Шварца розстріляли як єврея. Яків робить все можливе, щоб його врятувати, але марно. Потім почалися відкриті зіткнення з німецькою адміністрацією щодо захисту інтересів робітників артілі. З цього приводу Яків Батюк організував протест робітників, за що поплатився звільненням.

Відтепер Яків починає займатися тільки справами підпілля. У цьому Якову надає неоцінимої допомоги його сестра Женя, яка завжди поряд, виконує його доручення, найголовніше — з підбору в організацію потрібних людей. Щоправда, остаточне рішення з «кадрових» питань Яків приймає виключно особисто. Величезні труднощі виникали з підбором членів підпілля, адже лише інтуїція та відчуття патріотизму й ненависті до ворога надавали право бути членом підпільної організації. Вдумайтесь: цей підбір здійснювала людина, котра не могла подивитися у вічі.

Навесні легендарне підпілля 1942 р. налічувало вже 15 учасників. Молоді патріоти відразу зайнялися розповсюдженням листівок. Ловили по старенькому приймачеві Москву і, як згадує один з учасників підпілля Віктор Тищенко: «<...> не встигали записувати зведення Радінформбюро. Допомогала феноменальна пам'ять Якова. Він точно відтворював почуте. Листівки вимагали великої кількості паперу, який на той час був великим дефіцитом. Спочатку вони писалися від руки, при цьому ми прагнули змінити свій почерк. Потім Женя стала їх друкувати на машинці, але листівок завжди було мало, і Яків дуже уважно стежив за їх розповсюдженням. У нас у кожного була для цього своя ділянка. Яків строго вимагав, щоб ми їх розклеювали, а не розкидали <...> Особливо відважно цим займався Микола Шуст. У нього був велосипед, на якому він гасав із листівками по всьому місту, розклеював їх у центрі міста, навіть на будівлях управи і поліції». Проте це був лише один із напрямів діяльності ніжинських підпільників, які, знову-таки за наказом Батюка, проникли практично в усі структури міського управління, а також у військовий шпиталь. Створюється мережа явочних квартир, які надалі будуть використані партизанами для виконання бойових завдань. Але з останніми зв'язку поки не було. Незважаючи на це, Батюк віддає наказ учасникам ніжинського підпілля почати активні дії з саботажу планів окупантів.

У чому ж все-таки був феномен Якова Батюка? Рання сліпота виховала цю волю. Керування підпіллям стало логічним продовженням його довоєнного життя, коли йому завжди треба було ухвалювати відповідальні рішення з постійним напруженням, в постійній екстремальній ситуації, викликаній тією-таки сліпотою.

Навесні 1942 р. починається примусова мобілізація молоді до Німеччини. Яків віддає наказ підпільникам — лікареві Афоніну і фельдшерів Нечай-Гумену — інсценувати епідемію тифу в місті, що і було зроблено шляхом установлення помилкових діагнозів. Заздалегідь серед молоді міста розповсюджувалися медикаменти, що викликали схожі на це захворювання симптоми. Розрахунок був простий — німецьких лікарів цікавило тільки здоров'я солдатів і офіцерів, а до решти вони вважали за краще не втручатися. Певній частині молоді вдалося сховатися від вивозу до Німеччини на курсах німецької мови, якими керував уже знайомий нам Тищенко.

Яків Батюк розуміє, що робота групи в ізоляції малоефективна, деє має бути центр, який координує дії підпільників, і наполегливо шукає канали зв'язку для передачі інформації та отримання завдань.

У вересні 1942 року Я. Батюк з поводитирем їде у Київ. За допомогою колишнього ніжинського партробітника Д. І. Лісовця вдається вийти на керівництво київської підпільної організації «Смерть німецьким окупантам». Батюк сподівається на зв'язок з Москвою для передачі інформації, але у київських підпільників теж немає такої можливості. Якова Батюка уважно вислухали на підпільних зборах, схвалили діяльність, він отримує зв'язок з керівниками ніжинських груп на залізниці Міщенком і Хомутовим, але ніяких прямих вказівок йому не дають. Можливо, київських підпільників насторожує його сліпота.

Початок 1943 р. позначився розгромом у Києві організації «Смерть німецьким окупантам». Хвиля арештів докотилася й до Ніжина. На щастя, провал київського підпілля не зачепив батюківців, але вони знову залишилися наодинці.

Олексій Федоров, командир Чернігівсько-волинського партизанського з'єднання, секретар підпільного обкому, після війни в своїй книзі «Підпільний обком діє» напише, що нібито Батюк намагався встановити з ними зв'язок, але ці спроби залишилися без уваги. Син розкуркуленого, та ще й сліпий, не викликав довіри у партійного керівника:

«Мене, зізнатися, дуже здивувало, що він не евакуювався. У числі комуністів, відібраних для роботи в підпіллі, Якова Батюка не було. Підпільний обком партії його кандидатури не затверджував. Але можливо, що його залишив у тилу ворога обком комсомолу. Мені здалося таке рішення не дуже обдуманим. Чим більше я про це розмірковував, тим більше виникало у мене здивованих питань. Сліпий <...> Припустимо, що у нього чудовий слух і, знову ж, відмінна слухова пам'ять. Це нерідко у сліпих. Але керувати підпільною організацією, спираючись тільки на ці дані <...>».

Батюк шукає контактів із партизанами в носівських лісах. Ризикувати своїми людьми він не може, тому в небезпечну подорож відправляється особисто разом із Колею Кузьменком — він зовсім юний і добре підходив на роль поводитира при сліпому. Цього разу Яків досяг мети: було встановлено прямий зв'язок із командиром загону Іваном Михайловичем

Бовкуном. Для батюківців починається новий і найважливіший період їх діяльності. Постійний зв'язок із штабом партизанського загону «За Батьківщину» підтримувався через зв'язкового Романа Стрельцова.

Від Бовкуна ніжинські підпільники отримують перше завдання: дізнатися про німецький гарнізон у Ніжині, його чисельність, національний склад військ, озброєння, номери частин, відзнаки; надавати інформацію про залізницю (кількість колій і їх стан), склади, окопи, протитанкові рови; також про моральний дух військ гарнізону, поліції, жандармерії тощо. Також необхідно було направляти до загону якомога більше людей, зброї і боєприпасів.

За завданням Батюка Галя Борисова влаштувалася офіціанткою до офіцерської їдальні і в одного п'яного офіцера забрала з планшетки карту міста, на якій були позначені військові об'єкти Ніжина. Карту уточнили і передали партизанам. Навесні 1943 р. до Ніжина прибувають деморалізовані італійські частини. Солдати за шматок хліба ладні були віддати все, у тому числі і зброю. Батюківці, скориставшись цим, переправляють у ліс 40 гвинтівок і багато набоїв. Туди ж прямують і крупні партії медикаментів із міської лікарні (добутих зусиллями лікаря Афоніна і завідувача медскладу Богдана). В ніч на 1 травня 1943 р. Галя Борисова отруїла 18 офіцерів німецької авіації — льотчиків-асів, більшість з яких померла в госпіталі. І це якраз напередодні Орловсько-Курської операції! Вся ця операція була детально розроблена особисто Батюком. Гестапівські слідчі, як на те й розраховували, дійшли висновку, що коньяк був отруєний ще у Франції, звідки він був доставлений.

Галина Солодовник із товаришами на 153-му км залізниці Ніжин-Бахмач знищує двох німецьких офіцерів, і з підірваної гранатою машини вилучають цінні документи, які відразу ж переправляють партизанам. До німців у полон потрапляє поранений в бою партизан Лях, якого доправляють під охороною в лікарню. Дізнавшись про це, Батюк дає наказ негайно звільнити його. Зі значними ускладненнями, але все ж Колодій і Лопатецький справляються з цим завданням. На початку липня 1943 р. в Ніжині на аеродромі базувалося 240 літаків. За наказом Батюка Віктор Стрельников, що працював землеміром, установив точну кількість літаків, наніс на карту координати аеродрому, точки протиповітряної оборони, а

потім ці дані були передані партизанам. Через деякий час радянська авіація бомбардувала аеродром у Ніжині, внаслідок чого було знищено 27 літаків. Під час Орловсько-Курської операції, за завданням штабу партизанського з'єднання «За Батьківщину», підпільники надавали точні дані про рух військових ешелонів через ніжинську станцію. Загалом, динаміка й наслідки діяльності батюківців свідчили, що їх організація влітку 1943 р. перебувала на підйомі. Ніщо не провіщало наближення біди, ніхто й не підозрював, що підпілля на чолі з Батюком доживає останні дні.

Ніжинська команда СД, ймовірно, мала досить чітке уявлення про те, що в місті діє підпілля, і, вірогідно, мало певні напрацювання щодо його характеру, складу тощо. Про те, що низка досить відчутних і дошкульних невдач місцевої влади, факти саботажу й відверті озброєні диверсії не були випадковими, свідчили чисельні логічно вибудовані в єдиний «почерк» докази. З цією метою до Ніжина був направлений Олександр Емануїлов, перевірений німцями в справі ще в Дарницькому концтаборі. Емануїлова включили в робочу команду німецького госпіталю, що складалася з колишніх військовополонених. Його завданням було спочатку вийти на партизан, а потім — на міське підпілля.

Досвідчений агент відразу встановлює тісний зв'язок із санітаркою Солодовник, що готувала, за наказом Якова, виведення робочої команди в ліс до партизан. Так Емануїлов потрапляє в партизанське з'єднання, а потім повертається до Ніжина, знайомиться з багатьма підпільниками; решта було вже, як кажуть, справою техніки.

Вранці 19 червня 1943 р. почався розгром підпільної організації Якова Батюка. Сам він міг уникнути арешту, вчасно попереджений Тищенком, але все-таки посилає сестру Женю до їх дому, аби забрати звідти документи підпілля. Але там, на Преображенській, її вже чекали <...> Свою останню ніч на волі Яків проводить в будинку підпільника Міни, який в останню мить також пропонує йому сховатися в лісі. Батюк рішуче відмовляється, вирішивши розділити шлях на Голгофу зі своїми товаришами. Ось як описує його арешт свідок: «Німці увірвалися в наш будинок, схопили Якова. Здійнявся страшний крик і плач. І в цей момент ми почули останні слова Батюка: «Не чіпайте цю сім'ю, вони ні в чому не винні».

Я помру, але і ви здохнете як собаки». Якову розбили окуляри, скрутили руки і заштовхнули в автомобіль. Арешту уникнули лише ті батьківці, яких особисто не знав Емануїлов, а також ті, хто встиг піти з міста.

Гестапівці застосували проти арештованих підпільників страшні тортури, вимагаючи від них інформацію про партизанів. Але вони на допитах мовчали. Приклад тому показував сам Батюк. Владислав Суярко, кандидат філософських наук, згадує: «Я з мамою був арештований 21 липня 1943 р. Маму сильно били на допитах, разом із Женею Батюк. Я сидів у одній камері з Батюком. Він учив мене, як триматися на допитах, щоб не згубити матір. Ми всі разом переживали ці допити, катування і всі схилилися перед його мужністю. І зараз ми всі схилиємо, як і тоді, свої голови перед його благородством і мужністю».

Свою «частку» до зради батьківців доклав і лікар Єгоров. Мобілізований партизанами до загону, він пішов до Ніжина разом із Емануїловим. На першому ж допиті він розповів гестапівцям все, що знав про партизанів і про ніжинських підпільників. Михайло Шлома, заарештований разом із батьківцями, попередив їх у в'язниці ще про одного зрадника запискою: «Степ. Зрадник». Кого він мав на увазі, так і не з'ясувалося.

Незадовго до розстрілу Якова перевели в одну камеру і стали морити голодом і спрагою — така собі дрібна помста гестапівців, що не зуміли добитися від нього основного. Дізнавшись про це, ув'язнені батьківці передавали йому шматочок хліба і воду в банці з-під гуталіна. Немолодий німецький солдат із охорони в'язниці відвертався, коли прибиральниця камери передавала йому цей пайок бойових побратимів.

У ніч на 7 вересня 1943р., за тиждень до звільнення міста Ніжина, Яків Батюк і члени його групи були вивезені за місто командою ГПФ-708 (Geheime Feldpolizei-708) і розстріляні у цегляній стіні однієї з будівель військового складу на околиці Ніжина.

Через тиждень Радянська армія звільнила місто від нацистів, і відразу ж була створена спеціальна комісія задля перепоховання полеглих героїв. До складу комісії входив і Микола Шуст, якому поталанило вирватися з в'язниці в останню мить. Коли розкрили могилу розстріляних, перед очима постала страшна картина — тіла були страшенно понівечені. Женю Батюк пізнали тільки по довгих косах.

Наступного дня їх перепоховали на Центральному міському кладовищі. У ті страшні хвилини прощання з полеглими героями ні в кого й на гадці не було, що відтепер починається більш ніж двадцятирічний період замовчування подвигу молодих відчайдухів.

Непорозуміння почалися відразу ж після 1943 р. Незважаючи на те що діяльність ніжинського підпілля була відображена у всіх партійних звітах, НКВС провело власне розслідування, мету якого відразу ж відчували вцілілі від німецького розстрілу батьківці — вслякю скомпрометувати діяльність їх підпільної групи. Приводом для цього слугувало «куркульське» походження Батюків, явно дисонуюче з ідеологічними штампами антиокупаційної боротьби. Крім того, з'ясувалося, що в підпільній організації єдиним комуністом був лікар Афонін. Отже, говорити про «керівну роль партії в підпільному русі» було явним перебільшенням, більше того, керівник організації навіть не був комсомольцем (через те ж такі «куркульське» минуле). Варто звернути увагу, що біографія Якова Батюка, розміщена на україномовній Вікіпедії, та статті біографів Батюка радянських часів містять інформацію про те, що нібито він очолював «Ніжинську підпільну комсомольсько-молодіжну організацію» і був членом ЛКСМУ. Насправді все це не відповідало дійсності. Комсомольські «регалії» були дописані радянськими ідеологами в його автобіографію пізніше, перед посмертним нагородженням званням Героя Радянського Союзу для того, щоб стерти «куркульське» минуле його батьків та створити образ комуністичного Героя, адже таким званням нагороджували, як правило, тільки членів комуністичної партії.

У партійному керівництві області, зваживши на такі особливості ніжинського підпілля і його керівника, привели в дію єзуїтський план — нівелювання, замовчування й забуття. Замість Зірки Героя Радянського Союзу (представлений посмертно 23 серпня 1945 р.) Яків Батюк і семеро його товаришів по боротьбі нагороджуються медаллю «Партизан Великої Вітчизняної війни».

Яків Петрович Батюк був представлений до присвоєння звання Героя СРСР посмертно в 1943 році, але тоді нагородні документи не були підписані. Завадив той факт, що Я. П. Батюк був безпартійним і вихідцем з родини розкуркуленого. Лише після наполегливих звернень багатьох місцевих партиза-

нів і клопотання І секретаря ЦК КПРС України Петра Шелеста 8 травня 1965 Я. П. Батюку було присвоєно звання Героя Радянського Союзу посмертно.

Настав 1961 р., і в Ніжині з'явився московський письменник Євгеній Шатров. Його сюди направив колишній перший секретар Чернігівського підпільного обкому партії Федоров із завданням зібрати матеріал про молодіжне підпілля і написати книгу про його діяльність.

У 1963 р. Євгеній Шатров випускає книгу «Подвиг во тьме», в якій майже повністю описується подвиг Якова Батюка і його товаришів. Щоправда, і тут не обійшлося без ідеологічних нашарувань. Батюк, наприклад, став раптом кандидатом у члени партії. Книга відразу ж дала певні позитивні результати — за два роки Якову Петровичу Батюку було присвоєно звання Героя Радянського Союзу (посмертно).

Йшли роки. В 1984 р. стали знімати фільм «За ніччю день идет», де на головну роль Якова Батюка був запрошений народний артист Української РСР В. Конкін, широко відомий за Павкою Корчагінін із «Как закалялась сталь» та Шараповим із «Место встречи изменить нельзя». Більшість натурних зйомок було відзнято в Ніжині. Перший сценарій цієї багатосерійної стрічки містив стільки «режисерського бачення», що проти спотворення реальної історії ніжинського підпілля рішуче виступили колишні батюківці. Після довгого листування з різними інстанціями вдалося цей опус скоротити до двох серій, але навіть у такому варіанті збереглася ціла

низка вигадок, як, наприклад, про взаємини Якова з німецьким комендантом м. Ніжина. Але попри все фільм підняв історію ніжинського підпілля, точніше сам факт його існування, а також факт подвигу молодих борців з окупантами, на загальнодержавний рівень, на рівень обізнаності з цим фактом рядового глядача. До того ж яскравий акторський ансамбль — В. Конкін, Л. Яковлева, Є. Борзова й інші — своєю блискучою грою певною мірою компенсували погрішності сюжету.

28 травня 1985 р. в штаб-квартирі ООН в рамках кінофестивалю соціалістичних країн, що проводиться спільно з Клубом російської книги при секретаріаті ООН, під девізом «40 років великої Перемоги» був організований День Української РСР, в ході якого демонструвався згаданий художній фільм. Стрічка отримала позитивну оцінку, викликавши великий інтерес. Ряд університетів і коледжів США звернулися до Постійного представництва УРСР при ООН з проханням дозволити демонстрацію цього фільму у внутрішніх аудиторіях. Подвиг Якова Батюка і його товаришів справив на американців дуже велике враження. ООН називала керівника ніжинського підпілля «єдиним сліпим солдатом світу».

Швидко спливає час. Але попри будь-які політичні події Україна не забуде своїх героїв, тих, що склали свої голови за її свободу і право на самостійне визначення власної долі, долі власного народу й власної держави; тих, що склали життя за власну перемогу над нацизмом.

Вшанування пам'яті Якова Петровича Батюка:

- Тіла підпільників перепоховані на Центральному (Троїцькому) кладовищі міста Ніжина.
- Указом Президії Верховної Ради СРСР від 8 травня 1965 року Батюк Яків Петрович посмертно удостоєний звання Героя Радянського Союзу та ордена Леніна.
- Іменем Я. П. Батюка названі вулиця в місті Ніжині та Київський будинок культури Українського товариства сліпих.
- У 1967 році в Ніжині встановлено погруддя Я. П. Батюка (скульптор Г. П. Гутман).
- Скульптурний портрет Я. П. Батюка виконаний на меморіальному знаку, встановленому 9 травня 1975 року на фасаді головного корпусу Київського національного університету імені Тараса Шевченка на честь 108 викладачів, співробітників та студентів університету, загиблих в боях за Батьківщину в роки німецько-радянської війни (скульптор М. П. Міщук, за участю скульптора Г. Н. Кальченко, архітектор А. Ф. Ігнащенко).
- У Ніжині на будинку, де розташовувався штаб підпільників, встановлена меморіальна дошка. На місці розстрілу — пам'ятний знак.
- Про діяльність Батюка Я. П. і ніжинського підпілля у 1984 році поставлено двосерійний фільм «За ніччю день иде» (режисер — О. І. Бійма). Роль Якова Батюка зіграв В. О. Конкін.
- У 2010 році вийшла в світ книга О. Ф. Мінгазутдінова, присвячена діяльності Якова Батюка.

Автор висловлює щирі подяку Директорові Ніжинського краєзнавчого музею ім. І. Г. Спаського, старшому викладачеві Ніжинського державного університету ім. М. В. Гоголя **Дудченку Геннадію Миколайовичу** за допомогу в зібранні матеріалу та історичну, науковому співробітнику Ніжинського краєзнавчого музею ім. І. Спаського **Ємельянову Віктору Миколайовичу** за його фундаментальні роботи з історії Ніжинщини.

При написанні цієї статті автором були використані такі джерела і література:

1. Віктор Ємельянов, Георгій Топільський «Група Батюка».
2. Віктор Ємельянов «Антинацистський рух опору в Ніжині» («Ніжинська старовина», Київ, 2007).
3. Ян Байтман, Дмитро Чередниченко «Кожен день — боротьба».
4. Олександр Сидоренко «Ще раз про Якова Батюка», № 25, 2014-06-20.
5. Науковий відділ Ніжинського краєзнавчого музею, ф. «Окупаційний режим на Ніжинщині 1943 — 1943 роки», спр. 1, 2, 3.
6. Там само, ф. «Початок антифашистського опору в Ніжині», спр. 1.
7. Там само, ф. «ОУН на Ніжинщині», спр. 1.
8. Там само, ф. «Я. П. Батюк», спр. 1, 2.
9. Там само, ф. «Спогади про Я. П. Батюка», спр. 1.
10. Шатров Е. Подвиг во тьме. — М, 1963.
11. Черняк С. Промінь серед ночі. — К., 1973.
12. Федоров А. Подпольный обком действует. — К., 1986.
13. Шуст М. Пітьмі не підвладні. — К., 1983.
14. Шуст М. У Ніжині над Остром. — К., 1995.

Ділове спілкування телефоном

Олексій Зімовін, практикуючий психолог

*«В мене знов задзвонив телефон. — Хто говорить?»... «Це Іван Іванович. У мене термінова справа!», «Ганна Миколаївна! Ви маєте мені обов'язково допомогти!», «Петро Петрович! Шановний, від вас залежить моє життя!»
Так, адвокат і телефон один без одного не обходяться: «День у день, Цілий день: Дзень-дзелень, дзень-дзелень, дзень-дзелень!» Як же спілкуватися телефоном ефективніше?*

МЕТА — УСЬОМУ ГОЛОВА

Телефонуєте ви чи телефонують вам, а телефонна ділова розмова — це особлива розмова. Оскільки це форма ділового спілкування, вона присвячена вирішенню якоїсь конкретної проблеми. Саме досягнення мети в розмові робить її діловою. Повсякденне спілкування може вирішувати якісь завдання, а може їх не вирішувати, існуючи передусім для розваги та реалізації взаємних симпатій співрозмовників, даючи можливість їм поділитися особистими новинами, поспівчувати один одному. Отже, з боку ділового спілкування повсякденне виглядає як порожнє «бла-бла-бла». Пам'ятайте про мету вашої телефонної розмови!

Друга особливість обговорюваної форми спілкування — те, що вона реалізується за допомогою технічного засобу комунікації. А техніка, як відомо, недосконала. І йдеться не стільки про те, що можливі збої, скільки про те, що телефон залишає лише один канал спілкування — звуковий, позбавляючи нас інформації про вираз обличчя, жести тощо. Тому фахівці в галузі комунікації відстоюють цінність і корисність живого особистого спілкування. У цьому сенсі телефон не призначений для вирішення складних, комплексних проблем. Його покликано економити час!

Тому, визначаючи мету та структуру телефонної розмови, ви повинні уявляти складність обговорюваного питання і те, скільки часу вона може тривати.

З'ясовуйте телефоном ті питання, які потребують термінового вирішення і при цьому є простими, однозначними та можуть бути вирішені швидко.

Якщо вам потрібно обговорити складну проблему, краще призначити особисту зустріч. Зовсім не підходять для телефонного обговорення також емоційно насичені, складні питання, які зачіпають особу іншої людини. Тож емоції бережемо для особистої зустрічі. А ось телефону ми віддаємо перевагу тоді, коли потрібно швидко повідомити або отримати якісь лаконічні відомості, уточнити деталі, домовитися про зустріч або перенести її.

Враховуйте той факт, що в середньому проста телефонна бесіда, метою якої є обмін інформацією, має тривати не більше 1,5 хвилини. Бесіда, метою якої є розв'язання проблеми, — не більше 3 хвилин.

З усього того, що ми наговорили, найголовнішими для практики телефонного спілкування є три принципи: 1) ведучи ділову розмову, потрібно завжди розуміти, навіщо вона потрібна; 2) телефонна ділова розмова використовується для передачі сухої, конкретної, лаконічної інформації; 3) телефон — засіб економії часу.

«7 П»

Цей заголовок жодним чином не стосується числа 3,14 — числа пі. Він лише вказує на раціональну композицію будь-якої телефонної розмови, яка складається із 7 етапів:

- П 1 — Привітання.
- П 2 — Представлення.
- П 3 — Причина (пояснення мети дзвінка).
- П 4 — Проблема (обговорення питання).
- П 5 — Підбиття підсумків обговорення.
- П 6 — Подяка (висловлювання вдячності).
- П 7 — Прощання.

Використовуйте цю схему для того, щоб спланувати вихідний дзвінок або раціонально організувати вхідний. Продумайте, які слова ви можете сказати на тому чи іншому етапі розмови, що може відповісти співрозмовник. Ця схема існує для того, щоб розмова не виявилася затягнутою через зайві емоції або додаткові слова. Завершивши один етап, відразу ж переходьте до іншого.

КОЛИ ТЕЛЕФОНУЄТЕ ВИ

«А вас я попрошу залишитися...» — неодноразово казав Мюллер Штирлицю чи не у тисячі анекдотів. Це ми до того, що спочатку поговоримо про вас, шановний читачу. Тобто про ту ситуацію, коли ви телефонуєте комусь.

Перше правило телефонної розмови — перебувайте у доброму гуморі. Якщо ви напружені або знервовані, то на тому кінці дроту це дуже добре відчувається. Недаремно древні підкіркові центри мозку чутливі до інтонацій, з якими вимовляються фрази.

Щоб розмова вийшла ефективною, налаштуйтеся на позитив. Думайте про щось хороше та приємне, намагайтеся посміхатися, коли говорите. Звичайно ж, вашу посмішку ніхто не побачить, однак інтонація людини, яка посміхається, істотно відрізняється від тієї, яка є характерною для суворого виразу обличчя зі стиснутими від презирства губами.

Розмовляючи телефоном, важливо контролювати свої емоції, бути спокійним і доброзичливим. Говоріть рівно, вислуховуйте свого партнера. Якщо дуже нервуете, боїтеся говорити по телефону — вам допоможе спокійне та глибоке дихання. Також можете потрясти руками та ногами, немовби струшуєте щось із них. Так ви «струсите» зайве хвилювання та страх.

Чим більш доброзичливо ви представитеся, тим ефективнішою вийде розмова. За правилами ділового етикету обидва співрозмовники мають назватися. Це ж представники інтересів, а не бабці на лавочці... Якщо після того, як ви представилися, співрозмовник

продовжує розмову, не називаючи себе, ви повинні попросити його представитися: «Скажіть, будь ласка, з ким я розмовляю?»

Наступний важливий момент — наявність плану. Продумайте та запишіть усі питання, які вам необхідно обговорити, розташуйте їх в найбільш логічній і вигідній для вас послідовності. Припустіть, які заперечення можуть виникнути у співрозмовника та як ви можете їх подолати. У плануванні розмови вам допоможе описана вище модель «7 П». Спираючись на план, ви можете також визначити, які матеріали вам потрібні для цієї розмови. Розташуйте їх у зоні досяжності. Імпульсивна, непродумана телефонна розмова, як правило, є нерезультативною. Тому, сім разів відміряй — один раз телефонуй.

Щоб розмову можна було вважати продуктивною, рекомендується також записувати її ключові моменти. Так ви можете легко повернутися до того, що сказав співрозмовник, використати зрозумілі йому слова, уникнути перекручень і зашумленості інформації.

Пам'ятайте про час телефонної розмови. Не лише в тому сенсі, що, мовляв, не затягуйте розмову та закінчуйте теревенити, а в тому, що важливо правильно вибрати час для дзвінка. Статистика свідчить, що найбільш навантажений час в організаціях припадає на грудень і січень, на понеділок і на першу половину дня.

У цілому, якщо питання, яке ви збираєтеся вирішувати, є вкрай важливим для вас — краще телефонувати першим, а не чекати на вхідний дзвінок партнера по спілкуванню. Так ви не передаєте йому ініціативу, маєте психологічну перевагу, що полягає в управлінні комунікацією. У вас з'являється можливість направляти розмову в потрібні береги, та ще й закінчити її тоді, коли вам зручно. Так, згідно з правилами ділового етикету телефонну розмову має закінчити той, хто її розпочав.

Враховуйте також те, в якому положенні ви знаходитеся під час телефонної розмови. Щоб зробити свій тон авторитетнішим і переконливішим, краще розмовляти стоячи. Так усі системи організму мобілізуються для боротьби та опору, роблячи вас більш упевненими і зібраними. Якщо хочете створити у співрозмовника відчуття спокою та розслабленості, прийміть зручну позу у кріслі, відкинувшись на його спинку.

Навіть якщо вам необхідно передати неприємну інформацію, не варто зволікати з цим. Повідомляючи неприємні новини, переходьте відразу до справи.

Телефон, на відміну від особистого повсякденного спілкування, не припускає тривалої підготовки співрозмовника до прийняття повідомлення. Усі відомості тут передаються швидко та чітко.

Пам'ятайте також про таке: якщо ви хочете, щоб інформація, яка передається співрозмовникові, була засвоєна, її потрібно повторити не менше трьох разів. Різними словами, звісно! Спочатку ви можете сказати, що хотіли б обговорити час зустрічі. Потім визначити найбільш прийнятний для обох сторін варіант. А в останній, третій раз, — підсумувати: «Отже, ми домовилися зустрітися в середу о 15:30?»

До речі, підбиття підсумків — дуже важлива дія, якою часто нехтують. У результаті це призводить до зриву зустрічей, планів, проектів, виникнення конфліктів тощо. Не забувайте підбивати підсумки телефонної розмови! Ще одна маленька, але важлива хитрість. Починаючи розмову, не вживайте виразів: «Я вас не тривожу/відволікаю?» Використовуючи ці слова, ви налаштуєте співрозмовника проти себе. Навіть якщо він не відчув дискомфорту, ви йому реально нічим не завадили, то після ваших слів він може замислитися про це та дійти висновку, що у нього дійсно є важливіші справи.

Якщо ви хочете переконати людину в чомусь, не потрібно розпочинати з тих питань, за якими у вас є розбіжності. Розпочніть з чогось, нехай навіть більш загального та приблизного, з чим ви обидва згодні. Нехай ваш співрозмовник говорить якомога більше «так», тоді ви зможете почути від нього цю відповідь і на ті запитання, на які раніше звучало тверде «ні».

Узагалі, у телефонній розмові бажано використовувати закриті запитання. Це така форма запитання, яка припускає обмеження свободи у виборі відповіді. Співрозмовник може відповісти всього у декілька способів: «так», «ні», «не знаю». Приклад такого запитання: «Вам буде зручно зустрітися зі мною 20.07 о 15:00?» Співрозмовник може або погодитися, або відмовитися. Водночас така форма не є найбільш вдалою. Адже якщо співрозмовникові не підходить цей час, комусь із вас доведеться запропонувати варіанти, і це може серйозно затягти розмову. Зрозуміло, що такий результат — не найбажаніший. Тому краще відразу позначити закриту альтернативу: «Вам буде зручно зустрітися зі мною 20.07 о 15:00 чи 21.07 о 10:00?» Так ви відразу повідомите співрозмовника про наявні у нього варіанти. Звичайно, йому може не підійти жо-

ден із них, однак імовірність того, що розмова пройде швидше та конструктивніше, зростає.

Якщо ви хочете надати якимось словам ваги, потрібно вимовляти їх після паузи. Вона дозволяє виділити інформацію, привернути увагу співрозмовника до того, що повідомляється. Цифри, прізвища та навіть деякі запитання повторюйте двічі. Так ви точно матимете впевненість у тому, що інформація була передана без пошкоджень і перекручень. От скільки разів Мелов був записаний як Белов, а номер телефону, що починається, скажімо, на 700, а продовжується одиницею, тобто вимовляється як сімсот, один, — 701. І потім як дивувався співрозмовник на тому кінці дроту, що йому продиктували номер телефону з кількістю цифр, яких бракує.

Отже, чекаємо на вхідні дзвінки від наших читачів!

ТЕЛЕФОНУЮТЬ ВАМ

Тільки-но поклали слухавку, а ця пекельна машинка під назвою «телефон» знову дзвонить. Ой як не хочеться відповідати, тим більше, що ось уже й відвідувач заходить до дверей! Однак за правилами ділового етикету ми повинні зняти слухавку, до того ж ще й до четвертого дзвінка. Вважається невічливим примушувати людину довго телефонувати. Однак що робити, адже на порозі вже стоїть людина? Зніміть слухавку, поясніть, що ви зараз зайняті, у вас відвідувач, але ви передзвоните, скажімо, за годину. Передзвоніть протягом того часу, який ви визначили. Якщо ви пообіцяли передзвонити, то це потрібно зробити обов'язково!

Якщо ви використали формулювання: «Я вам передзвоню через якийсь час», це означає, що ви повинні передзвонити до кінця цього робочого дня. Узагалі, слід бути уважним з усією цією проблемою передзвонів... вона свідчить про ваше ставлення до того, хто телефонує. Останнє, зрозуміла річ, сильно впливає на ваш імідж.

До речі, можливість вибачитися та передзвонити пізніше дозволяє вміло упоратися з важкими та неприємними дзвінками. Якщо ви розумієте, що те питання, стосовно якого телефонує людина, ви не можете вирішити або не знаєте, що сказати їй у цій не найприємнішій ситуації, краще вибачитися, пояснити, що у вас зараз відвідувач, та пообіцяти передзвонити пізніше. Так ви зекономите час, необхідний на опрацювання питання і планування дзвінка, та ще й матимете ініціативу в керуванні наступною розмовою. При цьому

якщо телефонував розлючений або роздратований співрозмовник, за цей час він також, найімовірніше, трохи охолоне, стане спокійнішим.

Якщо ж відвідувач уже знаходиться у вашому кабінеті, то ви маєте право не знімати слухавку. Пріоритет завжди віддається живому спілкуванню. Щоправда, може бути й так, що ви чекаєте дзвінка. Тоді вибачтеся перед відвідувачем і дайте відповідь на дзвінок. Далі у вас є два шляхи. Перший — уже описаний — пообіцяти передзвонити. Другий — попросити почекати. Це якщо ви розумієте, що відвідувач вже збирається йти, адже примушувати людину, яка висить на телефоні, чекати більше 2 хвилин вважається вкрай некультурним.

Для цілей усе тієї самої економії часу, яка є одним із головних принципів телефонного спілкування, відповідаючи на дзвінок, можна відразу представлятися. Тобто замість малоінформативних «алло», «добридень», «так», «вітаю» використати щось більш значуще для співрозмовника, що прискорить його орієнтування в інформації, наприклад «адвокат Іванов». Продумайте, яка форма представлення буде найбільш інформативною та зрозумілою для того, хто телефонує. Деяким особам достатньо назвати своє прізвище.

Пам'ятайте, що по телефону вас не бачать, але співрозмовник, як і в звичайній розмові, потребує зворотного зв'язку. Кивати або махати руками тут безглуздо. Залишається тільки робити те саме, але вголос. Говоріть: «я вас чую», «так», «угу», «розумію», «що далі», «добре», «так-так» тощо. Слухавка не повинна мовчати! Інакше співрозмовник може вирішити, що ви його не слухаєте. Трапляється й інша ситуація: маючи справу з мовчазним співрозмовником, людина не помічає, що розмова перервалася, та продовжує розпинатися, а її вже ніхто й не слухає. Давайте співрозмовнику зрозуміти, що ви його слухаєте!

Є одна проста психологічна хитрість, яка може бути використана при слуханні людини для кращого сприйняття та якіснішої обробки інформації, що повідомляється нею. Якщо вам потрібно аналізувати цифри і факти, робити логічні висновки, давати об'єктивну оцінку — піднесіть слухавку до правого вуха. Як відомо, звуки, що надходять до правого вуха, швидше дістануться лівої півкулі головного мозку. Напевно чули

щось таке про функціональну асиметрію? Адже саме ліва півкуля відповідальна за логіку і раціональність, вона дозволяє нам аналізувати факти та визначати їх істинність, приймати рішення, які ґрунтуються на детальному опрацюванні інформації.

А ось якщо вам потрібно підключити інтуїцію, розібратися в тому, що відчуває зараз ваш співрозмовник, зрозуміти, до якої дії він схиляється, піднесіть слухавку до лівого вуха. Так звуки з телефонної трубки швидше дістануться правої півкулі вашого мозку. А вона вже забезпечить їх цілісне сприйняття та дозволить вам прийняти інтуїтивно правильне рішення, без глибокого та послідовного опрацювання фактів. Підносити слухавку до лівого вуха рекомендується також тоді, коли потрібно прийняти швидке рішення, а аналізувати кожний фактик окремо, детально та планомірно просто немає часу.

Існує низка фраз і виразів, які краще не вживати в телефонній розмові. Вони можуть виставити вас не в найвигіднішому світлі або навіть спровокувати конфлікт.

Передусім уникайте говорити: «я не знаю». Така відповідь підриває довіру того, хто телефонує, до вас як до фахівця. Краще замість цього сказати, що ви обов'язково з'ясуєте цю інформацію, попросити передзвонити пізніше або пообіцяти зробити це самостійно.

«Почекайте секундочку, я скоро повернуся». А що тут такого? Пристойна ніби фраза! Пристойна то пристойна, ось тільки неправдива. Ще жодний, хто сказав її, не повернувся через секундочку. Намагайтеся говорити правду. Тобто або попросіть почекати дві хвилини, або попросіть передзвонити.

Узагалі, коли ви відповідаєте людині на її дзвінок, так само і коли ви телефонуєте їй, потрібно бути максимально доброзичливим і ввічливим. Урешті-решт, відповідати на ці, нехай уже й такі, що набридли, дзвінки — наша робота. Вона дозволяє вирішувати нам якісь власні проблеми, а також проблеми інших людей... і це добре! Пам'ятаєте, як у Біблії: «і побачив Бог, що це добре!». Тому нехай телефонні дзвінки приносять тільки радісні вісті, а якщо щось не так, ви завжди маєте під рукою цю статтю!

НАЗВА СУДУ

КОГО, АДРЕСА, ІПН, ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗКУ

ЗАЯВА

про відновлення втраченого судового провадження

18.03.13 р. Центрально-Міським районним судом м. Макіївка Донецької області було ухвалено рішення у цивільній справі № 270/764/13-ц про зменшення розміру аліментів, яким зменшено розмір аліментів на утримання неповнолітньої дитини *ОСОБА 2* до 1/5 частини доходу *ОСОБА 1*.

В даній справі я виступала **відповідачем**.

Позивачем у справі виступав *ОСОБА 1*, зареєстрований за адресою: *АДРЕСА, ЗАСІБ ЗВ'ЯЗКУ*. Місце реєстрації співпадає з місцем фактичного проживання.

З метою виконання вказаного рішення суду виконавчий лист було передано для виконання Центрально-Міському відділу виконавчої служби Макіївського міського управління юстиції в Донецькій області.

У зв'язку із фактичним веденням бойових дій на території міста, де було винесено рішення суду, та непідконтрольністю вищевказаної виконавчої служби владі України подальше виконання судового рішення припинено.

Матеріали вказаної цивільної справи залишились у Центрально-Міському районному суді м. Макіївка Донецької області, який наразі не здійснює судочинство згідно з вимогами чинного законодавства України, оскільки фактично захоплений непідконтрольними бандформуваннями.

Після початку проведення антитерористичної операції матеріали даної цивільної справи не було передано до іншого суду згідно з визначеною підсудністю.

Наразі я бажаю відновити виконавче провадження у виконавчій службі м. Костянтинівка, задля чого мені потрібний виконавчий лист у вказаній справі.

Рішення внесено до Єдиного реєстру судових рішень. На підставі абз. 2 ч. 3 ст. 2 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» у разі неможливості передачі матеріалів справи відповідно до встановленої згідно з цим Законом підсудності вчинення необхідних процесуальних дій здійснюється за документами і матеріалами, поданими учасниками судового процесу, за умови, що такі документи і матеріали є достатніми для ухвалення відповідного судового рішення.

Задля відновлення втраченого судового провадження висилаю вам документи, копії яких у мене збереглись та які були покладені в основу винесеного рішення, а саме: мого паспорта, ідентифікаційного номера, свідоцтва про розірвання шлюбу, рішення Центрально-Міського районного суду м. Макіївка Донецької області від 07.11.05 р. про стягнення аліментів, рішення Кіровського районного суду м. Макіївка Донецької області від 07.02.12 р. про стягнення аліментів, свідоцтво про народження дитини, рішення Центрально-Міського районного суду м. Макіївки Донецької області від 18.03.12 р. про зменшення розміру аліментів.

На підставі розпорядження Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 02.09.14 р. № 2710/38-14 ваш суд має розглядати дану заяву.

Вважаю за можливе на підставі вказаних вище документів відновити втрачене судове провадження в частині винесеного судового рішення від 18.03.13 р.

На підставі вищевикладеного, відповідно до ст. 402 — 409 ЦПК України,

ПРОШУ:

Відновити втрачене судове провадження у цивільній справі № 270/764/13-ц, провадження № 2/270/612/2013 за позовом Борисова Андрія Володимировича до мене про зменшення розміру аліментів в частині рішення Центрально-Міського районного суду м. Макіївка Донецької області від 18.03.13 р.

Додатки:

ДАТА

ПІДПИС

НАЗВА СУДУ

КОГО, АДРЕСА, ІПН, ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗКУ

ЗАЯВА**про видачу виконавчого листа**

18.03.13 р. Центрально-Міським районним судом м. Макіївка Донецької області було ухвалено рішення у цивільній справі «Про зменшення розміру аліментів», в якій я виступала відповідачем.

Виконавчий лист було передано для виконання Центрально-Міському відділу виконавчої служби Макіївського міського управління юстиції в Донецькій області.

У зв'язку із фактичним веденням бойових дій на території міста та непідконтрольністю вищевказаної виконавчої служби владі України подальше виконання судового рішення припинено.

Наразі я бажаю відновити виконавче провадження у виконавчій службі м. Костянтинівка, за для чого мені потрібний виконавчий лист.

Рішенням вашого суду від 16.10.16 р. вказане втрачене судове рішення було відновлено.

На підставі розпорядження Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 02.09.14 р. № 2710/38-14 ваш суд має розглядати дану заяву.

Згідно зі ст. 370 ЦПК України замість втраченого оригіналу виконавчого листа або судового наказу суд, який видав виконавчий лист або судовий наказ, має право за заявою стягувача або поданням державного виконавця видати його дублікат. **Копію квитанції про сплату судового збору додаю.**

Згідно зі ст. 371 ЦПК України стягувачам, які пропустили строк для пред'явлення виконавчого документа до виконання з причин, визнаних судом поважними, пропущений строк може бути поновлено. Заява про поновлення пропущеного строку подається до суду, який видав виконавчий лист, або до суду за місцем виконання і розглядається в судовому засіданні з повідомленням сторін, які беруть участь у справі.

Прошу вважати причини пропущення строків на отримання виконавчого листа поважними через проведення АТО, поновити строки на пред'явлення виконавчого листа до виконання.

Додатки:

ДАТА

ПІДПИС

Уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на здійснення ліквідації АТ «ДЕЛЬТА БАНК», АДРЕСА

П. І. Б., АДРЕСА, ІПН

ПРО СКАСУВАННЯ ПЕНІ ТА ШТРАФНИХ САНКЦІЙ

20.12.13 р. мною було укладено кредитний договір № 0000 із Дельта Банком, сума кредиту становила 1 141,24 грн.

До початку антитерористичної операції я справно сплачувала по тілу кредиту та відсотки за користування кредитом. У зв'язку із активним веденням бойових дій на території мого міста кредитні зобов'язання за вищевказаним кредитним договором мною виконані в повному обсязі не були. За мною залишилась заборгованість на загальну суму 430 грн. У зв'язку із фактичним мешканням в зоні АТО виконувати умови кредитного договору я не можу.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» на час проведення антитерористичної операції забороняється нарахування пені та/або штрафів на основну суму заборгованості із зобов'язань за кредитними договорами та договорами позики з 14.04.14 р. громадянам України, які зареєстровані та постійно проживають або переселилися у період з 14.04.14 р. з населених пунктів, визначених у затвердженому КМУ переліку, де проводилася антитерористична операція, а також юридичним особам та фізичним особам — підприємцям, що провадять (провадили) свою господарську діяльність на території населених пунктів, визначених у затвердженому КМУ переліку, де проводилася антитерористична операція.

Банки та інші фінансові установи, а також кредитори **зобов'язані скасувати зазначеним у цій статті особам пеню та/або штрафи**, нараховані на основну суму заборгованості із зобов'язань за кредитними договорами і договорами позики у період проведення антитерористичної операції.

Всупереч установленій нормі я постійно отримую смс-повідомлення із постійно зростаючою сумою боргу, яка згідно з останнім повідомленням становить 3 052 грн. Працівники банку тероризують мене телефонними дзвінками з вимогою погасити заборгованість у повному обсязі та сплатити пеню і штрафи за прострочення, крім того, погрожують застосувати до мене неправомірні дії: подати заяву про злочин, передбачений ст. 190 КК України, завідомо знаючи, що складу злочину тут немає; або внести мене до списків СБУ як потенційно небезпечну особу; або приїхати до мене додому та забрати все рухоме майно, хоча такі дії може вчиняти лише державний виконавець в рамках виконавчого провадження. Вважаю такі дії неправомірною поведінкою, направленою на залякування мене, введення мене в психологічно нестабільний стан, тероризуванням.

У зв'язку із вищезазначеним, керуючись ст. 2 ЗУ «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», —

Прошу:

1. Скасувати нараховані за кредитним договором № 0000 від 20.12.13 р. пеню та штрафні санкції за період з 14.04.14 р. по теперішній час.
2. Не нараховувати мені на весь період проведення АТО пеню та штрафні санкції за прострочення зі сплати платежів за кредитним договором № 0000 від 20.12.13 р.
3. Про прийняте рішення повідомити мене письмово.
4. Повідомити мене про суму заборгованості за вищевказаним кредитним договором станом на момент прийняття рішення за моїм зверненням.

ДАТА:

ПІДПИС